

DANIEL BERNHARDT
AGAPE NA

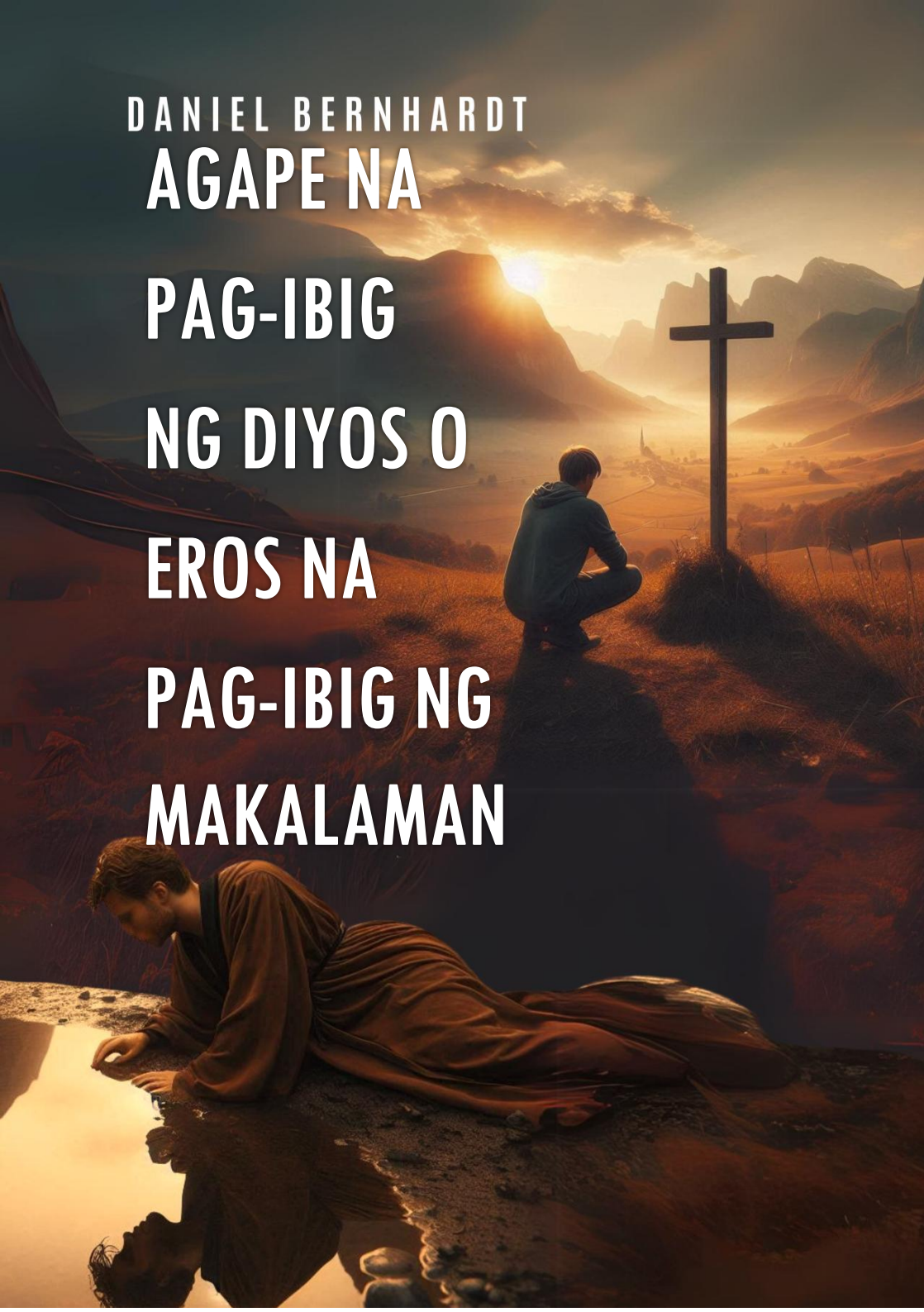
PAG-IBIG

NG DIYOS O

EROS NA

PAG-IBIG NG

MAKALAMAN

Agape na Pag-ibig ng Diyos o Eros na Pag-ibig ng Makalaman

Talaan ng Nilalaman

PANIMULA.....	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
AGAPE NA PAG-IBIG NG DIYOS	7
ANG AGAPE NA PAG-IBIG NG KRUS	30
EROS NA PAG-IBIG NG MAKALAMAN.....	54
MGA KONGKLUSYON.....	74

Katambal na aklat ng aralin na **The Agape Love of God**

Unang edisyon, Setyembre 2024.
Ikalawang edisyon, Enero 2025.

Panimula

Sa Kasulatan, nababasa natin na ang Diyos ay pag-ibig. Ang salitang ginamit sa orihinal na wikang Griyego ay agape. Sa wikang Griyego, may iba pang mga salita maliban sa agape na ginagamit para sa salitang Ingles na "pag-ibig." Ano ang kahulugan ng pagiging agape ng pag-ibig ng Diyos? Paano inilalarawan at inihahayag ng Kasulatan ang agape ng Diyos? Paano ito ipinakita sa buhay ni Kristo habang Siya ay nasa lupa? Bakit marami sa mga tao ng Diyos, lalo na ang mga pinuno noong panahon ni Kristo, ang nahirapang tanggapin ang kapahayagang ito tungkol sa Diyos? Ano ang mga paniniwala na humadlang sa kanila upang tanggapin si Kristo? Maaari rin bang mangyari ito sa atin? Ano ang mga impluwensyang nagmula sa kulturang Helenistiko na humadlang sa paglaganap ng Kristiyanismo noong unang siglo at patuloy pa ring humahadlang hanggang sa ngayon? Paano inihahambing ang banal na agape sa pag-ibig ng tao at sa pag-ibig ayon sa pilosopiya?

Sa pagninilay sa lahat ng mga tanong na ito, kailangan nating banggitin na may ilang pagkakataon kung saan ang salitang agape ay ginamit na may ibang kahulugan kaysa sa kung paano ito inilalarawan patungkol sa Diyos. Halimbawa, pag-isipan ang sumusunod na talata:

1 Juan 2:¹⁵ Huwag ninyong ibigin [agape] ang sanlibutan, ni ang mga bagay na nasa sanlibutan. Kung ang sinuman ay umiibig [agape] sa sanlibutan, ang pag-ibig [agape] ng Ama ay wala sa kanya.

Napapansin natin na ang tao ay maaaring umibig sa sanlibutan gamit ang agape. Sa katunayan, makikita natin ito sa karanasan ni Demas:

2 Timoteo 4:¹⁰ Sapagkat pinabayaan ako ni Demas, yamang inibig niya ang sanlibutang ito, at siya ay umalis patungong Tesalonica; ...

Ngunit nakikita natin na kung may isang tao na umiibig sa sanlibutan gamit ang agape, ano ang wala sa kanya? Wala siya sa agape ng Diyos. Kaya, ang agape para sa sanlibutan ay may ibang kahulugan kaysa sa agape ng Diyos. Bakit?

1 Juan 2:¹⁶ Sapagkat ang lahat ng nasa sanlibutan, ang pagnanasa ng laman, ang pagnanasa ng mga mata, at ang kapalaluan sa buhay, ay hindi mula sa Ama, kundi mula sa sanlibutan.

Sapagkat ang lahat ng nasa sanlibutan, na siyang pagnanasa at paghahangad na bigyang-kasiyahan ang sarili, ay hindi mula sa Diyos. Samakatuwid, makikita natin na ang pag-ibig sa mga bagay ng sanlibutan ay hindi mula sa Diyos, sapagkat ito ay banyaga sa Kanya. Isang katulad na bagay ang nangyayari pagdating sa kapayapaan:

Juan 14:²⁷ Kapayapaan ang iniwan ko sa inyo, ang aking kapayapaan ay ibinibigay ko sa inyo; hindi gaya ng ibinibigay ng sanlibutan ang ibinibigay ko sa inyo. Huwag mabagabag ang inyong puso, ni matakot.

Sinabi ni Hesus na ang sanlibutan ay nagbibigay ng kapayapaan, ngunit hindi ito ang Kanyang kapayapaan. Maaaring tawagin itong kapayapaan ng sanlibutan, ngunit ang tanging tunay na kapayapaan ay ang kapayapaang tanging si Kristo lamang ang makapagbibigay. Dahil dito, sinabi Niya rin kalaunan:

Juan 16:³³ Ang mga bagay na ito ay sinabi ko sa inyo upang kayo ay magkaroon ng kapayapaan sa akin. Sa sanlibutan ay makakaranas kayo ng kapighatian, ngunit lakasan ninyo ang inyong loob; napagtagumpayan ko na ang sanlibutan.

Kay Kristo matatagpuan ang tunay na kapayapaan; sa labas Niya, ibig sabihin, sa sanlibutan, ay walang kapayapaan kundi kapighatian lamang. Gayundin, ang Diyos ay agape, at bagaman ang pag-ibig sa sanlibutan ay tinatawag ding agape sa ilang pagkakataon¹, ito ay

¹ Lucas 11:43; Juan 3:19; 12:43; 2 Pedro 2:15.

hindi ang agape ng Diyos, at hindi rin ito tunay na pag-ibig. Sapagkat ang pag-ibig ng Ama ay wala sa sinumang umiibig sa sanlibutan, kaya naman nagkakaroon ng pagkapoot laban sa minamahal na Anak ng Diyos:

Juan 15:¹⁸ Kung kinapopootan kayo ng sanlibutan, alamin ninyo na ako muna ang *kinapootan nito* bago kayo. ¹⁹ Kung kayo ay mula sa sanlibutan, iibigin kayo ng sanlibutan [phileo] bilang sarili nito; ngunit dahil hindi kayo mula sa sanlibutan, kundi hinirang ko kayo mula sa sanlibutan, kaya kayo kinapopootan ng sanlibutan.

Ang pag-ibig sa sanlibutan na iyon, ang kapootang iyon, ay may taglay na kamatayan:

Juan 8:³⁹ ... Sinabi sa kanila ni Hesus, Kung kayo'y tunay na mga anak ni Abraham, gagawin ninyo ang mga gawa ni Abraham. ⁴⁰ Ngunit ngayon ay pinagsisikapan ninyong patayin ako, isang taong nagsabi sa inyo ng katotohanan na narinig ko mula sa Diyos. Hindi ito ginawa ni Abraham. ⁴¹ Ginagawa ninyo ang mga gawa ng inyong ama. ... ⁴² Sinabi sa kanila ni Hesus, Kung ang Diyos ang inyong Ama, iibigin [agape] ninyo ako, sapagkat ako'y nagmula at naparito mula sa Diyos. Hindi ako naparito sa ganang aking sarili, kundi isinugo Niya ako. ... ⁴⁴ Kayo'y mula sa *inyong* amang diyablo, at ang mga pagnanasa ng inyong ama ang inyong gagawin. Siya ay isang mamamatay-tao mula pa sa pasimula at hindi nanatili sa katotohanan, ...

At kung ang pag-ibig sa sanlibutan ay likas na may kasamang pagpaslang sa Anak ng Diyos, paano ito matatawag na pag-ibig? Maliwanag na hindi ito tunay na pag-ibig. Kung paanong tinawag ni Kristo na kapayapaan ang tinatawag ng mga tao na kapayapaan, kahit na hindi ito tunay na kapayapaan, ganoon din tinatawag ng Salita ng Diyos na agape ang isang uri ng pag-ibig na hindi naman

tunay na agape ng Diyos ni tunay na pag-ibig, subalit tinatawag ito ng mga tao bilang ganoon.

Isaias 55:⁸ Sapagkat ang aking mga pag-iisip ay hindi ninyo mga pag-iisip, Ni ang inyong *mga* daan ay hindi aking mga daan, sabi ng PANGINOON. ⁹ Sapagkat *kung* paanong ang langit ay higit na mataas kaysa sa lupa, Gayon din ang aking mga daan ay higit na mataas kaysa sa inyong mga daan, At ang aking mga pag-iisip kaysa sa inyong mga pag-iisip.

Kaya naman, ang pag-aaral na ito ay maglalayong ipakita at bigyang-kahulugan ang Agape ng Diyos, ang agape na nasa Diyos, sa pamamagitan ng pagsisiyasat sa buhay at mga aral ni Hesus at sa patotoo ng Kanyang mga apostol. Doon natin makikita na ang paraan ng pagpapaliwanag nina Hesus, Juan, at Pablo tungkol sa agape ng Diyos ay nagpapakita na ito ay walang anumang kaugnayan sa pag-ibig ng sanlibutan, sapagkat walang anumang pagkakapareho si Kristo at si Belial.

Ang may-akda ng maliit na aklat na ito ay gumawa ng buod ng *Agape at Eros*², Ang aklat na ito ay unang inilathala noong dekada 1930, sa dalawang bahagi, at orihinal na isinulat sa wikang Suweko. Ang maliit na aklat na ito ay aking buod ng Unang Bahagi ng aklat na iyon, **kasama** ang aking sariling mga tala at komento. Sa bagay na ito, kung nais ng mambabasa na malaman ang opinyon ni Anders Nygren, bagaman matatagpuan niya rito ang istruktura at pangunahing diwa ng kanyang kaisipan, mas mainam na basahin ang orihinal niyang aklat, sapagkat ang aking mga binawas, idinagdag na mga komento, at pagpapalawak ng paksa ay maaaring hindi ganap na kumatawan sa kaisipan ng may-akda ng *Agape at Eros*.

² Nygren Anders, (1930, 1936), *Agape at Eros*, Harper at Row Publishers Inc.
https://en.wikipedia.org/wiki/Agape_and_Eros

Agape na Pag-ibig ng Diyos

Kapag nagsasaliksik sa Kasulatan upang makahanap ng panimulang punto sa pagtatatag ng batayan ng pag-ibig ng Diyos, maaaring matukso ang isa na unang tingnan ang dobleng utos ng pag-ibig.

Marcos 12:³⁰ At iibigin mo ang Panginoon mong Diyos nang buong puso mo, nang buong kaluluwa mo, nang buong pag-iisip mo, at nang buong lakas mo: ito *ang* unang utos. ³¹ At ang pangalawa ay tulad nito, libigin mo ang iyong kapwa gaya ng iyong sarili. Wala nang ibang utos na higit na dakila kaysa sa mga ito.

Narito ang dalawang dakilang utos. Gayunpaman, kung sisimulan natin ang pagbuo ng kahulugan ng agape na pag-ibig ng Diyos mula sa utos, mahahadlangan ang ating pagkaunawa sa agape, dahil ang isang utos ay isang bagay na ipinag-uutos. Maaaring ito ay makagulat sa atin: paano maaaring ipag-utos ang isang bagay tulad ng pag-ibig? Dahil mismo sa ganitong pananaw, mas mabuting huwag simulan ang pagsusuri ng agape na pag-ibig mula sa utos.

Ang mga utos na binanggit ni Hesus ay nasa simula ng Lumang Tipan³, ngunit sa Kanyang pagparito at buhay na isinabuhay dito sa lupa natin natanggap ang ganap at lubos na kapahayagan ng agape na pag-ibig ng Diyos. Sa ganitong diwa, si Hesus ang ganap na nagbigay ng bagong kahulugan sa konseptong ito. At bagaman naipahayag na ang pag-ibig na iyon, kinakailangang malaman ng sangkatauhan ang tunay na kahulugan ng pag-ibig.

Kung gayon, saan tayo maaaring magsimulang itayo ang konsepto ng agape na pag-ibig? Gagawin natin ito sa pamamagitan ng mga sinabi ni Hesus sa Kanyang Sermon sa Bundok. At gagawin natin ito sa malinaw na paghahambing sa mga turo ng mga Pariseo, at

³ Deuteronomio 6:4, 5; Levitico 19:18, 34

maging sa ilang bahagi ng nakasulat sa Torah. Si Kristo, sa Kanyang Sermon sa Bundok, ay ganap na binigyang-linaw ang tunay na kahulugan ng utos:

Mateo 5:³⁸ Narinig ninyo na sinabi, Mata para sa mata, at ngipin para sa ngipin: ³⁹ Ngunit sinasabi ko sa inyo, Huwag kayong lumaban sa masama: kundi kung sinuman ang sumampal sa iyo sa iyong kanang pisngi, iharap mo rin sa kanya ang kabila. ⁴⁰ At kung may taong maghabla sa iyo sa hukuman at nais kunin ang iyong balabal, ibigay mo rin sa kanya ang *iyong* balabal. ⁴¹ At kung sinuman ang pumilit sa iyo na lumakad ng isang milya, lumakad ka kasama niya ng dalawa. ⁴² Magbigay ka sa nanghihingi sa iyo, at huwag mong talikuran ang nangungutang sa iyo. ⁴³ Narinig ninyo na sinabi, Ibigin mo ang iyong kapwa, at kapootan mo ang iyong kaaway. ⁴⁴ Ngunit sinasabi ko sa inyo, Ibigin ninyo ang inyong mga kaaway, pagpalain ninyo ang sumusumpa sa inyo, gawan ninyo ng mabuti ang mga napopoot sa inyo, at ipanalangin ninyo ang mga nang-aapi at umuusig sa inyo; ⁴⁵ Upang kayo'y maging mga anak ng inyong Ama na nasa langit: sapagkat pinasisikat niya ang kanyang araw sa masama at sa mabuti, at nagpapadala ng ulan sa matuwid at sa di-matuwid.

Narinig na ninyo ang tungkol sa relasyon na dapat ninyong magkaroon sa inyong kapwa, sabi ni Hesus sa kanila; ngunit, “Sinasiabi ko sa inyo, ibigin ninyo ang inyong kaaway.” Malinaw na ito ay iba sa batas ng mata para sa mata at ngipin para sa ngipin⁴, ang mahigpit na prinsipyo ng katarungan na mababasa sa Torah. Ang dahilan na ibinigay ni Hesus para sa ganitong paanyaya ay kapansin-pansin. Ang pag-ibig sa kaaway ay hindi dapat nakabatay sa ating galit sa iba, kundi sa pag-ibig ng Diyos kahit sa masasama. Ang dahilan ng pag-ibig na ito ay sapagkat pinaliliwanag ng Diyos

⁴ Exodo 21:23-24; Levitico 24:19-20

ang araw sa mabubuti at masasama, at pinagpapala ng ulan ang matuwid at di-matuwid. Sa madaling salita, ang pag-ibig sa kaaway ay may pundasyon sa katotohanang mahal ng Diyos ang parehong matuwid at masama, at sa ganitong paraan, sa pagmamahal natin sa ating mga kaaway, tayo ay nagiging tunay na mga anak ng ating Ama sa langit.

At dito, nais kong ipanukala na ito ang susi kung saan natin maaaring simulang itayo ang konsepto ng pag-ibig na agape. Ang pakikipag-isa sa Diyos ang nagbibigay ng kahulugan at diwa sa agape ng Diyos. At dito mismo natin makikita kung paano direktang sumasalungat ang relihiyon ng mga Pariseo sa mga turo ni Hesus. Sapagkat hindi dumating si Hesus upang magtatag ng bagong relihiyon. Siya mismo ang nagsabi:

Mateo 5:¹⁷ Huwag ninyong isipin na ako'y naparito upang sirain ang kautusan o ang mga propeta. Hindi ako naparito upang sirain, kundi upang tuparin.

Hindi lamang Siya naparito upang magtatag ng bagong relihiyon, kundi upang tuparin at isabuhay ang relihiyon ng Torah! Hindi rin Siya naparito upang ipahayag ang isang bagong Diyos. Ang Diyos ng Lumang Tipan, ang Diyos ni Abraham, Isaac, at Jacob, ay Siya ring Kaniyang Diyos. Ang nais iparating ni Hesus ay hindi isang bagong ideya tungkol sa Diyos o sa Kaniyang mga kautusan at mensahe, kundi tungkol sa pakikipag-ugnayan ng tao sa Diyos. Ang bagay na ito mismo ang naging sanhi ng tunggalian Niya sa mga pinuno ng relihiyon noong Kaniyang panahon. Ano ang nilalaman ng natatanging mensaheng ito? Sinabi ni Hesus:

Marcos 2:¹⁷ ... Hindi ako naparito upang tawagin ang mga matuwid, kundi ang mga makasalanan upang magsisi.

At sa pananalitang ito, winawasak Niya ang buong panloob at legalistikong pamantayan ng kabanalan ng mga Pariseo. Para sa kanila, ito ay isang tuwirang pag-atake sa umiiral na mga pagpapahalagang panrelihiyon. Bakit? Sapagkat sa kanilang

karanasang panrelihiyon, may malinaw na pagkakaiba sa pagitan ng matuwid at ng di-matuwid. May kaibahan sa halaga ng mabuti at masama. At ang pakiramdam ng halagang ito ay hinubog ng mga damdaming panrelihiyon. Sa ganitong pananaw, minamahal ng matuwid na tao ang kautusan ng Diyos—at hindi lamang sa isang legalistikong paraan na karaniwang iniisip. May ugnayan sa pagitan ng taong panrelihiyon at ng kautusan. Sa kanyang pagmumuni-muni sa kautusan, nakadarama siya ng pag-akit dito; nalulugod siya sa kautusan ng Panginoon. Ang pagsunod niya rito ang nagbigay sa kanya ng halaga at tinanggap siya sa harapan ng Panginoon, at dito siya nakasumpong ng kagalakan. At sa ganitong pang-unawa sa halaga, binabasa niya, halimbawa:

Mga Awit 1:¹ Mapalad *ang* tao Na hindi lumalakad sa payo ng masama, Ni tumatayo sa daan ng mga makasalanan, Ni nauupo sa upuan ng mga mapanuya. ² Kundi ang kanyang kasayahan ay nasa kautusan ng Panginoon; At sa Kanyang kautusan siya’y nagbubulay-bulay araw at gabi. ³ At siya’y magiging tulad sa punongkahoy na itinanim sa tabi ng mga agos ng tubig, Na nagbubunga sa kanyang kapanahunan; Ang kanyang dahon man ay hindi malalanta; At anumang kanyang gawin ay giginhawa. ⁴ Hindi gayon *ang* masasama: Kundi sila’y tulad sa ipa na itinataboy ng hangin. ⁵ Kaya’t ang masasama ay hindi tatayo sa paghatol, Ni ang mga makasalanan sa kapulungan ng matuwid. ⁶ Sapagkat nalalaman ng Panginoon ang daan ng matuwid: Ngunit ang daan ng masama ay mapapahamak.

Kaya, sa ganoong pananaw, may malinaw na pagkakaiba, kapwa sa paningin ng Diyos at ng mga tao, sa pagitan ng taong matuwid at ng makasalanan. At mula sa pananaw na ito, hinango at kinuha ng espiritung panrelihiyon noong panahong iyon ang kanyang halaga. Nakikita natin itong malinaw na ipinapakita sa panalangin ng Pariseo, na nagpapasalamat sa Diyos na hindi siya tulad ng publikano⁵

Ngunit ngayon, dumating si Hesus at ibinagsak ang lahat ng ito.

Marcos 2:¹⁷ ... Ako ay naparito hindi upang tawagin ang mga matuwid, kundi ang mga makasalanan upang magsisi.

At tungkol kay Hesus, sinabi:

Mateo 9:¹¹ At nang makita *ito* ng mga Pariseo, sinabi nila sa Kanyang mga alagad, Bakit nakikisalo ang inyong Guro sa mga maniningil ng buwis at mga makasalanan?

Kaya makikita natin na ang mga lumaki na may matibay na debosyon sa kautusan ay itinuring ang pahayag na ito ni Hesus at ang Kanyang pakikitungo sa mga maniningil ng buwis at mga makasalanan bilang isang tahasang pag-atake sa mismong pundasyon ng kanilang moralidad at relihiyon. At ang lalo pang nagpalala nito ay hindi lamang ito nanatili sa Kanyang pansariling opinyon. Sa tuwing Siya ay kumakain kasama ng mga makasalanan at maniningil ng buwis, at sa tuwing tinatawag Niya hindi ang matuwid kundi ang makasalanan, ginagawa Niya ito hindi para sa Kanyang sarili kundi bilang pagtupad sa Kanyang misyon. Ginagawa Niya ito sa pangalan ng Ama, ang Diyos Mismo ang kumikilos sa Kanya upang tawagin ang mga makasalanan at mga maniningil ng buwis. Naging malinaw sa kanila na si Kristo ay isinugo ng Diyos Mismo, kaya't ipinapakita Niya ang kalooban ng Diyos. At ano ang kalooban ng Diyos? Ang magkaroon ng pakikisama sa makasalanang tao. Nais Niyang ilapit sa Kanyang sarili ang maniningil ng buwis at ang makasalanan. Kaya't ang pakikipag-ugnayan sa Diyos ay hindi pinamamahalaan ng makasariling pananaw ng tao tungkol sa kautusan kundi ng kautusan ng pag-ibig ng Diyos. Ang pagtingin ng Diyos sa tao ay hindi nakabatay sa pagtingin ng tao sa kautusan ng Diyos, kundi sa pag-ibig ng Diyos at sa Kanyang hangaring ilapit ang tao sa Kanyang sarili.

Kaya't may dalawang magkaibang modelo ng pakikisama sa Diyos na inihayag, na humantong sa isang hindi maiiwasang tunggalian sa pagitan ng dalawa. Dahil dito, nakita natin si Hesus na patuloy na

nakikipag-usap at nakikipagtalo sa mga Pariseo tungkol sa mga puntong ito. Para sa mga Pariseo, ang pagpapakita ng pakikisama sa Diyos na nakabatay sa kautusan ng pag-ibig ng Diyos at hindi sa kanilang sariling pagkaunawa sa Kanyang kautusan ay tila isang paglabag sa banal na kaayusan at sa kamahalan ng Diyos. Nakikita natin na para sa kanila, ang tunggaliang ito ay tungkol sa kung paano magkaroon ng pakikisama sa Diyos sa pamamagitan ng pagtatamo ng halaga sa pagsunod sa kautusan o sa pamamagitan ng pagtanggap ng halaga sa pamamagitan ng Kanyang pag-ibig sa atin. At bagaman sa Kasulatan ay matatagpuan natin na ang pag-ibig ng Diyos ay inihahayag sa mga tumutupad sa Kanyang mga utos at sa Kanyang tipan, ito ay isang patunay lamang na ang Diyos ay nananatiling tapat sa Kanyang mga pangako sa kabila ng kahinaan ng tao. Hindi ito nangangahulugan na ayaw ng Diyos makipag-ugnayan sa makasalanan. At ito ang puntong nawala sa kanilang pagkaunawa, kaya't dumating si Kristo upang muling ipanumbalik ito. Dito natagpuan ng mga umaasa sa pagsunod sa kautusan ng Diyos bilang batayan ng kanilang halaga, relasyon, at pakikisama sa Kanya, na ang buhay at aral ni Kristo, pati na rin ang Kanyang panawagan sa mga maniningil ng buwis at mga makasalanan, ay isang kalapastanganan.

Gayunpaman, ano ang batayan ng pagbabaliktad ng pagpapahalaga na ipinapakita ni Kristo? Bakit ang mga makasalanan ang tinatawag? Alalahanin natin na sa nakaraang kaisipan, ang tanging paraan upang makamit ang pagsang-ayon ng Diyos at mapabilang sa Kanyang pakikisama ay sa pamamagitan ng isang matuwid na buhay. Ngunit nang dumating si Hesus at binago ang kaayusang ito, hindi natin maiwasang magtanong, bakit? Tinanong natin ang ating sarili, ito ba ay isang bagong natuklasang katotohanan na hindi pa halata noon? Isa ba itong ganap na pagbabaliktad ng pagpapahalaga, o mayroong isang bagay na mas mahalaga sa makasalanan? At kung titingnan natin ang Lumang Tipan, doon pa lamang, sa kautusang kanilang kinikilala bilang daan sa pakikisama

sa Diyos, may malinaw nang mga palatandaan na ang pakikisamang ito ay hindi batay sa kung may natatanging halaga ang tatanggap nito. Sapagkat sinasabi nito:

Deuteronomio 7:⁷Hindi kayo inibig ng Panginoon ni pinili dahil kayo'y higit na marami kaysa alinmang bayan, sapagkat *kayo* ang pinakakaunti sa lahat ng mga bayan: ⁸Kundi dahil minahal kayo ng Panginoon at tinupad Niya ang Kanyang sumpang ipinangako sa inyong mga magulang, kaya't kayo'y inilabas ng Panginoon sa pamamagitan ng Kanyang makapangyarihang kamay at tinubos mula sa bahay ng pagkaalipin, mula sa kamay ni Paraon, hari ng Egipto.

Kaya't makikita natin na ayon kay Kristo, ang pag-ibig ng Diyos ay makapangyarihan at nagmumula sa Kanyang sarili. At ang katotohanang ang pag-ibig ng Diyos ay makapangyarihan ay malinaw na makikita sa pagiging nakatuon nito sa mga makasalanan; nakikita natin na ang pakikipag-isa sa Diyos ay naiiba sa anumang iba pang pakikipag-isa sa anumang relihiyosong sistema dahil ito ay ganap na nakasalalay sa pag-ibig ng Diyos na agape. Sa tanong kung bakit umiibig ang Diyos, ang sagot ay matatagpuan lamang sa katotohanang likas sa Kanya ang umibig at ito ay hindi nakasalalay sa minamahal na bagay o tao.

Ngayon, matapos nating makita ito, nasa tamang kalagayan tayo upang buod na ipaliwanag ang pag-ibig ng Diyos na agape sa apat na pangunahing katangian.

1.) Ang pag-ibig na agape ay kusang-loob at walang pag-iimbot: Kung hahanapin natin ang anumang paliwanag tungkol sa pag-ibig ng Diyos na hindi nagmumula sa Kanya mismo, wala tayong mahahanap. Sa ganitong diwa, ito ay walang pag-iimbot o hindi hinihimok ng anumang dahilan. Hindi ito kumikilos dahil sa pansariling kapakanan. Hindi ang mismong minamahal ang nagtatakda ng pag-iral ng agape, bagaman totoo na maaaring payagan o hindi ng minamahal ang pagpapahayag ng pag-ibig na ito

sa kanya. Ang pag-ibig ng Diyos ay hindi naghahanap ng anumang bagay sa tao upang Siya'y umibig sa kanya. Hindi hinahanap ng Diyos ang matuwid upang mahal siya. Kapag sinasabing mahal ng Diyos ang tao, ito ay hindi isang paghuhusga tungkol sa *tao* kundi isang paglalarawan ng kung ano ang Diyos. At ito mismong kusang-loob at walang pag-iimbot na pag-ibig, na walang motibong nagmumula sa labas nito, ang nagpapakilala sa kilos ni Hesus sa Kanyang paghahanap sa mga maniningil ng buwis at mga makasalan. At sa paggawa nito, alam Niyang sinusunod Niya ang kalooban ng Ama, kaya't inihahayag Niya ang Kanyang isipan at puso. Ang kalooban ng Diyos ay ang hanapin ang naliligaw nang hindi nakabatay sa isang legal na ugnayan. Kapag ang ugnayan at pakikisama sa Diyos ay itinatayo sa isang legal na pundasyon, ibig sabihin, ayon sa kung paano kumikilos ang isang tao kaugnay ng kautusan, ang pag-ibig ng Diyos ay nagiging nakasalalay sa halaga ng taong minamahal. Ngunit sa pamamagitan ni Hesus, isang pag-ibig ang inihayag na lumalagpas sa lahat ng hadlang, tumatangging mapasailalim sa halaga ng minamahal. Kaya, ang lahat ng pag-ibig na may motibo ay makatao, ngunit ang pag-ibig ng Diyos ay hindi hinihimok ng halaga ng minamahal. Hindi layunin ni Kristo na ipakita ang pag-ibig na nararapat lamang sa matuwid, kundi ang kabaligtaran, nais Niyang ihayag ang hindi karapat-dapat na pag-ibig ng Diyos bilang batayan ng pakikisama sa Kanya, na lubos na hiwalay sa isang legal na sistema.

2.) Ang pag-ibig na agape ay hindi nakabatay sa halaga: Nabanggit na natin na ang pag-ibig na agape ng Diyos ay hindi nakasalalay sa halaga ng minamahal, ngunit kailangan natin itong linawin. Nang dumating si Kristo at tila binaligtad ang pagpapahalaga sa matuwid at sa makasalan, hindi ito isang pagpapalit ng halaga na para bang mas mahalaga ang makasalan sa paningin ng Diyos. May mas malalim na bagay na nangyayari rito, at ito ay ang pagpapatupad ng prinsipyo na anumang kaisipan o anumang bahagyang pagsasaalang-alang sa halaga ng isang tao sa ugnayan at pakikisama

sa Diyos ay ganap na hindi naaangkop. Kapag ang pag-ibig ng Diyos ay ibinibigay sa makasalanan, ito ay nagpapahayag ng isang malinaw na punto: na ang anumang kaisipan tungkol sa halaga ay agad nang inaalis, sapagkat kung iniibig ng Banal ang makasalanan, ito ay hindi dahil sa kanyang kasalanan kundi sa kabila nito. Ngunit kapag ang pag-ibig ng Diyos ay ipinakita sa isang taong relihiyoso at banal, laging may panganib na isipin na iniibig siya ng Diyos dahil sa kanyang katuwiran. Ngunit ito ay isang pagtangga sa pag-ibig na agape ng Diyos ayon sa paliwanag ni Hesus. Tanging kapag inalis natin ang lahat ng pagpapahalaga at merito mula sa minamahal, saka natin tunay na mauunawaan ang pag-ibig na agape ng Diyos. Wala ni ang matuwid o ang di-matuwid ang maaaring magtakda ng hangganan sa pag-ibig ng Diyos. Iniibig ng Diyos kapwa ang makasalanan at ang matuwid.

3.) Ang pag-ibig na agape ay malikhain: Sa pag-unawa natin sa mga katangian ng pag-ibig na agape ng Diyos, matutuklasan natin kung gaano ito kaiba. Ngunit ang talagang nagpapatingkad sa katangiang ito ay na, bilang pag-ibig na mula sa Diyos, taglay nito ang Kanyang likas na kakayahang lumikha. Ang Diyos ay hindi umiibig sa isang bagay dahil mayroon itong halaga sa kanyang sarili, kundi sa isang bagay na walang merito at halaga—ngunit sa pamamagitan mismo ng Kanyang pag-ibig, binibigyan Niya ito ng halaga. Ang pag-ibig na agape ay hindi umaasa sa halaga ng minamahal; hindi ito *kumikilala* ng halaga sa kung ano ang nasa paligid—ito ang *lumilikha* ng halaga. Ang agape ay isang pag-ibig na umiibig, at sa pamamagitan ng pag-ibig na ito, lumilikha ito ng halaga. Ang tao na iniibig ng Diyos ay walang halaga sa kanyang sarili; ang nagbibigay sa kanya ng halaga ay ang katotohanang iniibig siya ng Diyos. May ilan na maaaring mag-isip at magpahayag ng tinatawag na "walang hanggang halaga ng tao". Ngunit kung ipapalagay na ang tao ay may likas na ganoong halaga, maaaring isipin na ang pag-ibig ng Diyos ay nakabatay sa halagang iyon. Kung susundin natin ang ganitong kaisipan, lubos nating babaluktutin ang kapatawaran ng Diyos, at sa huli, para bang

ang Kanyang pagpapatawad at pag-ibig ay nagmumula sa "nagniningas na bahagi"—o sa sinasabing likas na potensyal ng tao. Ngunit hindi ganito ang ipinapakita sa atin ng Kasulatan. Nang sabihin ni Kristo, "Pinatawad na ang iyong mga kasalanan," ang kapatawarang iyon ay hindi isang pagkilala sa anumang halaga, kundi isang kaloob. Kaya naman, ang pagpapatawad ng kasalanan ay nagiging isang malikhaing gawa ng makalangit na kapangyarihan, at ito ay inilalagay sa antas ng mga pagpapalang may kakayahang magpagaling, tulad ng pagpapagaling sa paralitiko.

4.) Ang agape ang pinagmulan ng pakikipag-ugnayan sa Diyos: Ang agape ay hindi lamang *nagtatakda* at *nagtatag* ng mga katangian ng pakikipag-ugnayan sa Diyos, kundi ito rin mismo ang *nagpapasimula* nito. Sa relasyon sa pagitan ng Diyos at ng tao, ang pagsisimula ay palaging nasa panig ng banal na agape. Sa pag-unawa natin sa pag-ibig ng Diyos, makikita natin na anumang iba pang pagsisikap ng tao upang makipag-ugnayan sa Diyos ay walang kabuluhan, maging ito man ay mula sa isang taong matuwid o isang makasalanan. Hindi kahit ang pagsisisi, pagbabagong-loob, o katuwiran ng tao ang magtutulak sa Diyos na umibig. Sa ganitong paraan, ang daan ng katuwiran bilang isang paraan upang dalhin ang tao sa Diyos ay hindi tinatanggap. Hindi lamang iyon, kundi maging ang daan ng pagpapakumbaba at pagbabago ay hindi rin tinatanggap. Kaya naman, nauunawaan natin na walang daan mula sa tao patungo sa Diyos. Ang pakikipag-ugnayan sa Diyos ay umiiral lamang dahil sa pagkilos ng Diyos mismo. Siya ang lumalapit, nagpapakilala, nakikipagtagpo sa tao, at nag-aalok ng pakikipag-ugnayan sa Kanya. Kaya nga, walang daan mula sa tao patungo sa Diyos—ang tanging daan ay mula sa Diyos patungo sa tao, ang daan ng banal na kapatawaran, ang daan ng banal na pag-ibig—si Kristo Hesus. Si Kristo ang kapahayagan ng agape ng Diyos. Kaya naman, ang agape ang daan ng Diyos patungo sa tao, at sa gayon, si Kristo ang Agape ng Diyos.

Nakikita natin ang mga konseptong ito na inilalarawan sa mga talinghaga. At marahil, ang unang bagay na nais nating bigyang-diin ay ang dalawang ganap na magkasalungat na uri ng relihiyon na umiiral sa mundo. Ang una ay nagpapakita ng panlabas na anyo, at ang pangalawa naman ay nagpapahayag ng katotohanan mula sa Diyos. Ang unang uri ay yaong sumusunod sa natural na takbo ng buhay, itinatataas ito sa larangan ng relihiyon, at natutuklasan ang mga unibersal na panuntunang pangrelihiyon na maaaring ipatupad sa lahat ng kalagayan. Ang pangalawang uri naman ay isang relihiyong may katangiang nagpapahayag, na nangangahulugan na ito ay nagiging malinaw lamang sapagkat ang Diyos mismo ang bumababa upang ipahayag ang Kanyang sarili at gawing posible ang ating pakikipag-ugnayan sa Kanya. Ang buong ministeryo ni Hesus, at lalo na ang Kanyang mga talinghaga, ay may awtoritatibong katangian bilang kapahayagan ng Diyos tungkol sa pakikipag-ugnayan sa Kanya. Hindi ito simpleng pagpapahayag ng mga katotohanang likas nang umiiral sa kalooban ng tao, kundi ang mga katotohanang ito ay tiyak na kapahayagan ng Diyos mismo.

Sa diwang iyon, ang mga talinghaga ay HINDI nagsasaad na kailangang kumilos ang Diyos ayon sa lohika ng tao. Bilang Kabanal-banalan, makatuwiran at malinaw na dapat Siyang umiwas sa pakikipag-ugnayan sa mga makasalanan. Ngunit dumating si Hesus upang ipahayag ang kabaligtaran nito. Bagamat nananatili ang kadakilaan at kaluwalhatian ng Diyos, dumating si Hesus upang ipahayag na ang Diyos ay naghahanap ng mga makasalanan. Sa ganitong paraan, nauunawaan Niya ang Kanyang misyon:

Marcos 2:¹⁷ ... Ang malulusog ay hindi nangangailangan ng manggagamot, kundi ang mga may sakit. Ako'y naparito hindi upang tawagin ang mga matuwid, kundi ang mga makasalanan upang magsisi.

Walang ibang dahilan para dito kundi ang dalisay, kusang-loob, at walang pag-iimbot na pag-ibig ng Diyos.

At mayroon tayong halimbawa sa talinghaga ng mga manggagawa⁵. Sa talinghagang ito, ang Diyos ay ang ama ng sambahayan na nakikipag-ugnayan sa mga hindi karapat-dapat o hindi nararapat sa ganoong pakikipag-ugnayan. Ang pangunahing mensahe ng talinghaga ay wasakin ang pagsisikap na gawing batayan ng pakikipag-ugnayan sa Diyos ang pagiging karapat-dapat, ang gantimpala, at ang prinsipyo ng katarungan. Ang kilos ng may-ari ng bahay na pagbibigay ng pantay na kabayaran sa magkakaibang dami ng paggawa ay malinaw na nagpapahayag ng prinsipyong nagpapabagsak sa paniwala ng tao tungkol sa makatarungang gantimpala, ang Diyos ay nagpapaulan sa mabuti at sa masama. Ang prinsipyo ng makataong katarungan ay nangangailangan ng tamang kaugnayan sa pagitan ng sahod at ng ginawang trabaho. Gayunpaman, ang pangunahing layunin ng talinghagang ito ay ganap na alisin ang prinsipyong ito sa relasyon ng tao sa Diyos. Ang makasariling katarungan ay kailangang magbigay-daan sa kusang-loob at walang pag-iimbot na pag-ibig. At ang pag-ibig na ito ang tunay na kahulugan ng katarungan ayon sa Diyos. Ang katarungan ng Diyos ay ang paggawa ng tama, at para sa Kanya, ang tamang bagay ay ang pagpapakita ng awa at kabutihan sa mga hindi karapat-dapat dito.

Awit 89:¹⁴ Ang katarungan at kahatulan ay saligan ng Iyong trono; ang awa at katotohanan ay mauuna sa Iyong harapan.

Imposibleng masdan ang mukha ng Diyos nang hindi muna makita ang Kanyang awa at katotohanan. At ang mga ito ang nakikitang pagpapahayag ng Kanyang katarungan at kahatulan. Ang pag-ibig na Agape ay hindi humihingi ng kabayaran para sa kasalanan. Ito ay malayang nagpapatawad. Ang katarungang nangangailangan ng kaparusahan ay laban sa Agape. Gaya ng sinabi ni Hesus:

⁵ Mateo 20:1-16

Mateo 12:⁷ Ngunit kung naunawaan ninyo ang kahulugan nito, Awa ang nais Ko at hindi hain, hindi ninyo hinatulan ang walang sala.

Ang katarungan ng tao na hiwalay sa Agape ay humihingi ng kahatulan. Ngunit kung tunay nating nauunawaan ang Agape ng Diyos, mauunawaan natin na ang nais Niya ay awa, hindi hain, hindi kabayaran para sa kasalanan. Dahil sa hindi pagkaunawa ng tao sa Agape ng Diyos, iniisip niya na isinugo si Kristo upang tuparin ang katarungan at magbayad para sa kasalanan.

Isaias 53:⁴ Tunay na dinala Niya ang ating mga dalamhati at pinasan ang ating mga kalungkutan, ngunit inakala natin Siya'y hinampas, pinarusahan, at pinahirapan ng Diyos.

Ngunit ang Agape ay hindi nagtatala ng mga pagkakamali ⁶. Hindi ito naghahangad ng kabayaran; ito ay hayagan at malayang nagpapatawad.

Kaya't tanging ang pagtingin sa Agape sa kanyang dalisay na anyo ang makapagtatanggal sa makataong prinsipyo ng katarungan. Lubusan nitong pinawawalang-bisa ang prinsipyo ng pagpaparusa. Sa ganitong paraan, mawawala ang pag-aakala na nakasakit ang pag-ibig ng Diyos para sa mga naligaw at maunawaan natin na ang kusang-loob at walang pag-iimbot na pag-ibig ng Diyos ay para rin sa mga matuwid.

Sa kusang-loob at walang pag-iimbot na pag-ibig, ibinibigay ng mayari ng sambahayan sa mga manggagawang dumating sa huling oras ang gantimpalang higit pa sa kanilang inaasahan. Ang mga nagtrabaho nang mas matagal, ayon sa prinsipyo ng makatarungang kabayaran, ay iniisip na dapat silang tumanggap ng higit pa. Totoo na hindi nila maaaring ipilit na tumanggap ng higit mula sa Ama ng sambahayan, ngunit kung ihahambing sa mga huling dumating, tiyak

⁶ 1 Corinto 13:5

na hinihingi ng "katarungan" na mas maraming trabaho ay dapat tumbasan ng mas malaking sahod! Nang hindi natugunan ang inaasahang ito, nagreklamo ang mga manggagawa. Kahit na ito ay dahil sa biyaya na ang iba ay tumanggap ng higit pa sa kanilang pinagpaguran, at sa gayon ay lubusang nabago ang konsepto ng gantimpala ayon sa merito, patuloy pa rin silang nagreklamo dahil iniisip nilang nararapat silang tumanggap ng higit pa. Pagkatapos, ginagamit nila ang prinsipyo ng biyaya upang igiit ang mas mataas na legal na karapatan. Ngunit sinabi sa kanila ng may-ari ng sambahayan, "Kung lalapit kayo sa prinsipyo ng katarungan, kung gayon, manatili tayo sa katarungan":

Mateo 20:¹³ Ngunit sinagot niya ang isa sa kanila at sinabi, Kaibigan, wala akong ginawang mali sa iyo. Hindi ba napagkasunduan natin ang isang denaryo?

Kapag ang kusang-loob at walang pag-iimbot na pag-ibig at pagiging bukas-palad ay nahayag, nawawalan ng bisa at halaga ang sistemang batay sa katarungan. Ngunit para sa mga nais panatilihin ang sistemang ito, nagiging dahilan ng pagkatisod sa kanila ang biyaya, pagiging bukas-palad, at ang mismong pag-ibig:

Mateo 20:¹⁵ ... Masama ba ang iyong mata dahil ako'y mabuti?

Yaong mga walang maipagmamalaki (ang mga makasalanan) ay tumatanggap ng pag-ibig at walang pag-iimbot na pagkakaloob, ngunit yaong may ipinagmamalaki (ang mga "matuwid" sa pagkakataong ito) ay naghahangad ng katarungang batay sa gantimpala at tumatangging tanggapin ang walang-kondisyong, kusang-loob, at walang pag-iimbot na pag-ibig. Kaya't ang nahuhuli ay mauuna, at ang nauuna ay mahuhuli.

Matatagpuan natin ang parehong patotoo sa talinghaga ng alibughang anak. At kung mayroon mang may pag-aalinlangan pa

tungkol sa kusang-loob at walang pag-iimbot na pag-ibig ng Ama, naroon ang nakatatandang kapatid upang kumatawan sa makatarungang kaayusan. Sa kanyang pananaw, mula sa paningin ng katarungan, ang ginawa ng kanyang nakababatang kapatid ay hindi kailanman makatuwiran upang bigyang-daan ang ganitong pagbuhos ng biyaya at pagdiriwang ng Ama. At ito mismo ang nagpapatunay na ang pag-ibig ng Ama ay kusang-loob at hindi dahil sa anumang dahilan.

Dito natin makikita na ang pag-ibig na ipinahayag ni Kristo mula sa Ama ay isang pag-ibig na lubos na salungat sa anumang uri ng makatuwirang pagkalkula o pagtutuos. Ang pag-ibig ng Agape ay nagbibigay at nagsasakripisyo kahit pa sabihin ng katuwiran na walang saysay ang sakripisyo. Ang Agape ay naghahasik ng binhi kahit sa lupaing tila walang pag-asa. Nang lumabas ang Magsasaka upang maghasik, alam Niya na marami sa binhi ang mawawala at hindi magbubunga. Gayunpaman, hindi Siya nababahala tungkol dito, kundi buong laya Siyang naghahasik sa kaliwa't kanan bilang pagpapahayag ng Kanyang pag-ibig. Ganito rin ang ipinapakita sa talinghaga ng nawawalang tupa. Hindi malamig na pagtutuos ang nagtulak sa Kanya upang iwan ang siyamnapu't siyam sa ilang at hanapin ang isang nawawala.

Sa wakas, pansinin natin ang talinghaga ng masamang alipin⁷. Dito natin makikita, sa napakalaking utang na hindi kayang bayaran ng alipin, na ang banal na Agape ay walang hanggan at walang kondisyon. Ngunit kung ang pag-ibig ng Diyos ay walang hanggan at walang kondisyon, inaasahan Niya na ang mga tumatanggap ng Kanyang kapatawaran at pag-ibig ay magbahagi rin nito sa iba, hindi lamang ng pitong ulit, kundi pitumpung ulit na pito.

Mateo 18:³³ Hindi ba dapat ay naawa ka rin sa kapwa mong alipin, gaya ng pagkaawa ko sa iyo?

⁷ Mateo 18:23-35

Kaya nakikita natin na ang etika ng Kristiyanismo ay ganap na nakabatay sa relasyon at pakikipag-ugnayan sa Diyos, at maaaring ibuod sa mga salita ni Hesus:

Mateo 10:⁸ ... malaya ninyong tinanggap, malaya rin ninyong ibigay.

Sa mas malinaw na pagsasabi, ang ating ugnayan sa ating kapwa ay naaayon sa ating ugnayan sa Diyos.

Nais kong tapusin ang bahaging ito sa muling pagtingin sa utos ng pag-ibig, ngayon sa loob ng mga hangganan ng Agape ng Diyos na inihayag ni Hesus.

Marcos 12:³⁰ At iibigin mo ang Panginoon mong Diyos nang buong puso mo, nang buong kaluluwa mo, nang buong pag-iisip mo, at nang buong lakas mo: ito *ang* unang utos. ³¹ At ang pangalawa *ay katulad* nito: libigin mo ang iyong kapwa gaya ng iyong sarili. Wala nang ibang utos na higit na dakila kaysa sa mga ito.

Ang pag-ibig na hinihiling dito ay may huwaran sa Agape na ipinakita ng Diyos, kaya't ito ay dapat na kusang-loob, walang pag-iimbot, hindi nagbibilang, walang hanggan, at walang kundisyon.

Ito ay totoo, lalo na sa unang utos, ang pag-ibig sa Diyos. Kapag naranasan ng tao ang pag-ibig ng Diyos, kapag sa kabila ng kanyang ganap na kawalang-kahalagahan at kahinaan ay dinala siya sa pakikipag-ugnayan sa Diyos, matitiyak na siya ay ganap na nabibilang kay Kristo. Ang walang kundisyong pag-ibig na kanyang naranasan ay hindi lamang humihingi kundi likas na nagbubunga ng isang pagnanais na ang kanyang pagsuko ay maging ganap at walang pasubali. Ito ang likas na tugon sa pagkaunawa sa pag-ibig ng Diyos. Kaya't sinasabi ng utos: Ibigin mo ang Panginoon mong Diyos nang buong puso, nang buong kaluluwa, nang buong pag-iisip, at nang

buong lakas, sa lahat ng araw ng iyong buhay⁸. Ang mga salitang ito ay nagpapahayag ng lubos na debosyon at pagpapasakop.

Ang pag-ibig ng Diyos ay hindi isang pag-ibig na naghahangad ng kapalit o isang pag-ibig ng pagkakaibigan, sapagkat ang dalawang ito ay nagmumula o may pinagmulan sa tao mismo. Kung ang pag-ibig ng Diyos ay naghahangad ng kapalit, kahit na Siya ay itinuturing bilang pinakamataas at pinakadakilang kabutihan, Siya ay magiging isang paraan lamang upang matugunan ang mga nais ng tao, kaya't ito ay magiging isang makasariling relihiyon at hindi isang relihiyong nakasentro sa Diyos. Wala rin lugar para sa isang pag-ibig ng pagkakaibigan, sapagkat ang ganitong uri ng pag-ibig ay nagpapahiwatig ng pagkakapantay-pantay sa pagitan ng pag-ibig ng Diyos at ng tao, na hindi maaaring mangyari.

Dito natin maituturing ang isang mahalagang tanong: Hanggang saan maaaring maging kusang-loob at walang motibo ang pag-ibig sa Diyos? Hindi ba't ang ating pag-ibig sa Kanya ay may pinakamataas na antas ng dahilan? Para kay Hesus, ang katuparan ng unang utos, ayon sa Kanyang ipinakita sa Kanyang buhay, ay nangangahulugan ng pagiging ganap at lubos na inangkin ng Diyos. Hindi na ito ang Kanyang sariling kalooban, hindi na Kanyang mga salita, hindi na Kanyang mga gawa, kundi ang Ama na nananahan sa Kanya. Ang pag-ibig ng Diyos ang pumili at tumalab sa Kanya nang napakalalim kaya't isinuko Niya ang Kanyang sarili sa pag-ibig na ito, hanggang sa masabi na wala Siyang anumang bagay na mula sa Kanyang sarili. Ang lubos na pag-aari ng Diyos, hanggang sa kusang-loob na pagsuko ng buong kalooban dahil sa Kanyang pag-ibig, ay nag-aalis ng motibo bilang pinagmulan ng pag-ibig na ito. Ang pag-ibig ng Diyos sa tao ay hindi naghahangad ng anumang makuha maliban sa Diyos mismo. Ngunit ang mismong ideya ng pakinabang ay salungat sa tunay na kahulugan ng Agape. Kapag ang Diyos ay nagbibigay ng Kanyang pag-ibig nang malaya at walang kapalit, wala

⁸ Deuteronomio 11:1

nang natitira pang dapat kamtin ng tao sa pamamagitan ng pagmamahal sa Diyos. Sa madaling salita, ang walang hanggan at walang kundisyong pag-ibig ng Diyos ang nag-aalis ng anumang gantimpala na maaaring asahan ng tao sa kanyang pagmamahal sa Diyos, sapagkat minahal na ng Diyos ang tao nang lubusan at walang kondisyon. Dahil dito, nawawala sa pag-ibig sa Diyos ang pagiging isang bagay na dapat bayaran o gantimpalaan at ito ay nagiging dalisay at totoo. Ito ay nagmumula sa katotohanang, matapos ibigay ang sarili nang walang pag-aalinlangan sa Diyos at maging ganap na mulat sa katotohanang ito, ang tao ay ganap at lubos na nakatuon sa paggawa ng kalooban ng Diyos, isang pagsunod na hindi naghahanap ng gantimpala.

Matapos nating talakayin ang unang utos, ituon naman natin ang pansin sa pangalawang utos na nagsasabing: “libigin mo ang iyong kapwa gaya ng iyong sarili.” Mula sa utos na ito, nais nating bigyang-diin ang apat na mahahalagang aspeto:

a. Ang pag-ibig na Kristiyano, kapag naunawaan nang wasto, ay hindi lamang isang pag-ibig sa sangkatauhan, isang pakiramdam ng pagkakaugnay at pakikiramay sa lahi ng tao, o isang altruismo dahil sa ugnayan ng pagkakapatid, sa kabaligtaran pa nga. Kung ilalarawan ang utos sa ganitong paraan, mawawalan ito ng tunay na diwa. Ang pag-ibig na Kristiyano ay may ganap na panrelihiyong katangian. Ang Agape ay umiiral at nahahayag sa loob ng konteksto ng isang taong tumanggap ng Agape ng Diyos. Doon lamang maaaring lumitaw at magkaroon ng kahulugan ang pag-ibig sa kapwa. Kaya’t ang pag-ibig sa kapwa ay may parehong katangian ng pag-ibig ng Diyos sa makasalanang—walang hanggan, kusa, at walang pag-iimbot. Kapag umiiral ang Agape sa kapwa, ito ay may likas na katangiang lumilikha at muling nagbubuo ng mga relasyon na dati ay wasak o hindi umiiral. Ito ay isang pag-ibig na mula sa Diyos, hindi mula sa tao. Sa ganitong pag-unawa, ang pag-ibig ng tao ay isang makasariling pag-ibig at sa huli ay nagpapakita bilang isang likas na pagpapahalaga sa sarili na umaabot lamang sa mga nakikinabang sa

kanya. At ang ganitong likas na pag-ibig sa sarili, na taglay din ng mga makasalanan, ay isinasaalang-alang bilang kabaligtaran ng banal na pag-ibig ng Agape sa mga salita ni Kristo nang sinabi Niya:

Lucas 6:³² Sapagkat kung iniibig ninyo ang mga umiibig sa inyo, anong gantimpala ang inyong matatanggap? Sapagkat iniibig din ng mga makasalanan ang mga umiibig sa kanila.³³ At kung gumagawa kayo ng mabuti sa mga gumagawa ng mabuti sa inyo, anong gantimpala ang inyong matatanggap? Sapagkat gayon din ang ginagawa ng mga makasalanan.³⁴ At kung nagpapautang kayo sa mga inaasahan *ninyong* magbabayad sa inyo, anong gantimpala ang inyong matatanggap? Sapagkat nagpapautang din ang mga makasalanan sa mga makasalanan upang matanggap nilang muli ang kanilang ipinahiram.³⁵ Ngunit ibigin ninyo ang inyong mga kaaway, gumawa kayo ng mabuti, at magpahiram nang hindi umaasa ng kapalit; at ang inyong gantimpala ay magiging dakila, at kayo'y magiging mga anak ng Kataas-taasan, sapagkat Siya ay mabuti sa mga hindi marunong magpasalamat at sa masasama.³⁶ Kaya't maging maawain kayo, gaya ng inyong Ama na maawain.

Ang ugali ng likas na tao sa kanyang kapwa ay isang salamin ng ugali ng kanyang kapwa sa kanya: ang pag-ibig ay tinutumbasan ng pag-ibig, at ang poot ay tinutumbasan ng poot. Ngunit ang pag-ibig ng isang Kristiyano ay isang repleksyon ng pag-ibig ng Diyos—iyon ang kanyang huwaran. Samakatuwid, ang pag-ibig na Kristiyano ay walang sariling batayan at hindi maaaring umiral nang hiwalay sa pag-ibig ng Diyos, sapagkat ito ay lubos na nakasalalay sa pakikipag-isa sa Diyos at sa karanasan ng Kanyang banal na pag-ibig.

b. Gaya ng nakita natin sa naunang punto, hindi natin maaaring alisin ang isa sa dalawang utos nang hindi rin inaalís ang isa. Sa partikular, hindi natin maaaring ihiwalay o paghiwalayin ang pangalawang utos mula sa una. Ngunit sa pagsasabing ito, kailangan nating mag-ingat na huwag silang ipagkamali at pagsamahin bilang

isa, sapagkat malinaw na ibinigay sa atin ni Hesus ang dalawang utos. Kaya't dapat nating iwasan ang anumang pagkahilig na gawing isa lamang ang mga ito. May mga nagtangkang pagsamahin ang dalawang utos upang makahanap ng lohikal na dahilan sa pag-ibig, isang pag-ibig na may sariling interes. May mga nagsasabing ang pag-ibig sa kapwa ay nakabatay sa maaaring maging hinaharap na kalagayan ng tao, sa kanyang potensyal, o sa pagkilos ng Diyos sa kanya. Gayunman, wala tayong makikitang ganoong paliwanag sa Kasulatan. Sinabi mismo ni Hesus:

Mateo 22:³⁸ Ito ang una at dakilang utos. ³⁹ At ang pangalawa ay katulad nito, ...

Para kay Hesus, ito ay dalawang magkaibang utos, bawat isa ay may sariling dahilan ng pag-iral. Ang pagmamahal sa kapwa ay hindi isang espesyal o naiibang uri ng pag-ibig kaysa sa pagmamahal sa Diyos. Sa ikalawang utos na ito, bilang bunga ng una, ang Kristiyano ay binibigyan ng isang layunin kung saan niya maipapakita ang pag-ibig na kanyang natanggap. Ang "libigin mo ang iyong kapwa gaya ng iyong sarili" ay hindi tumutukoy sa Diyos, kundi sa mismong kapwa, sa kanyang tunay na kalagayan, sa kanyang tiyak at agarang realidad. Ang pagtingin dito sa ibang paraan ay sisira sa kahulugan ng pag-ibig na Agape, dahil mawawala ang kusang-loob at dimakasariling katangian nito. Walang dahilan upang suriin ang kalagayan ng aking kapwa upang humanap ng anumang nakatago o potensyal na halaga. Ang pag-ibig ng Diyos at ang Kanyang utos na magmahal ay ang tanging paliwanag at kundisyon. Gaya ng sinabi ni Hesus:

Mateo 5:⁴⁴ Ngunit sinasabi Ko sa inyo, Ibigin ninyo ...
⁴⁵ Upang kayo'y maging mga anak ng inyong Ama na nasa langit: ...

c. At tulad ng nakita natin kung gaano kahalaga na manatiling dalawang utos ang dalawang utos na ito at hindi maging isa, nakikita rin natin na sila ay dalawang utos at hindi tatlo, na walang

pangangailangan na magdagdag ng pangatlong utos. Mayroong tendensiya, isang kagustuhan, na magdagdag ng pangatlong utos sa mga ito, ang tungkol sa pag-ibig sa sarili, dahil sinasabi nitong "ibigin mo ang iyong kapwa tulad ng iyong sarili." Maaaring may mga maghinala na ang pag-ibig sa kapwa dito ay nakadepende sa pag-ibig sa sarili, at na ang pag-ibig sa sarili ay kinakailangan para sa pag-iral ng pag-ibig sa kapwa. Sa una, tila sinasabi ito ni Hesus. Gayunpaman, paano ipinaliliwanag ni Hesus ang utos na ito? Inilarawan ni Hesus kung paano dapat ibigin ang kapwa, at paano nga ba ito?

Juan 13:³⁴ Isang bagong utos ang ibinibigay ko sa inyo, na mag-ibigan kayo sa isa't isa; **tulad ng pag-ibig ko sa inyo**, na mag-ibigan din kayo sa isa't isa. ³⁵ Sa ganitong paraan malalaman ng lahat ng *tao* na kayo ay aking mga alagad, kung magkakaroon kayo ng pag-ibig sa isa't isa.

Juan 15:¹² Ito ang aking utos, na mag-ibigan kayo sa isa't isa, **tulad ng pag-ibig ko sa inyo.**

Ang pag-ibig na ipinahayag ni Hesus sa Kanyang mga alagad ay ang halimbawa na dapat sundin pagdating sa pag-ibig sa kapwa, at ito mismo ang uri ng pag-ibig na nagpapatunay na tayo ay Kanyang mga alagad. Ang pag-ibig na ipinagkaloob ni Hesus, ang pag-ibig na natamo, ay ibinubuhos sa kapwa.

Juan 12:²⁵ Ang umiibig sa kanyang buhay ay mawawala ito; at ang napopoot sa kanyang buhay sa sanlibutang ito ay iingatan ito hanggang sa buhay na walang hanggan.

Hindi ba sinasabi ni Hesus na kailangan mong mahalín muna ang iyong sarili? Maliwanag na hindi. Bukod pa rito, nakita na natin na ang pagmamahal sa kapwa ay nagmumula sa pagmamahal ng Diyos, na siyang pagmamahal na ibinubuhos ng Diyos sa atin. Kaya't sinasabi ni Hesus na "'mahalin mo ang iyong kapwa tulad ng pagmamahal mo sa iyong sarili' ay minahal ko na kayo." Dahil dito, muli nating pinagtitibay, may dalawang utos at hindi tatlo. Wala

tayong patunay ng konsepto ng pagmamahal sa sarili; hindi ito matatagpuan sa talaan ng Bibliya; may iba itong pinagmulan. May mga ibang pundasyon na nagtatangkang isama ang elementong ito sa utos ng pagmamahal, na wala sa paghahayag. Ang pagmamahal sa sarili ay likas na kondisyon ng tao, at ito rin ay makikita sa mga hindi matuwid, at siya ring dahilan ng pagbaluktot ng kanilang kalooban. Alam nating lahat na ang tao, ayon sa kalikasan, ay may pagmamahal sa sarili, at iniaalay niya ang kanyang sarili sa proteksyon, pangangalaga, at pag-aangat ng kanyang sarili. Sa ganitong diwa, sinasabi sa atin ng utos, na kailangan mong mahalin ang iyong kapwa. Tanging kapag ang pagmamahal ay itinuro sa tamang direksyon, titigil tayo sa pagpapokus sa ating sarili, at sisimulan natin ang pagmamahal na natamo patungo sa ating kapwa. Tanging sa ganitong paraan, ang baluktot na kalooban ay maaaring mapagtagumpayan. Ang pagmamahal sa kapwa ay napakalayo mula sa pagmamahal sa sarili na tunay itong ipinagwawalang-bahala at tinataboy ito

d. Ang pagmamahal sa kapwa ay kasama na ang mga kaaway. At hindi ito upang magdagdag ng pangatlong utos, kundi upang bigyang-diin ang nakasaad sa teksto: ang pagmamahal ay para sa kapwa, anuman ang kanyang kalagayan o ang relasyon niya sa atin. Dumating si Kristo upang ipakita ang kaibahan ng pagmamahal ng tao na makasarili sa hindi makasariling, kusang-loob, at walang hanggan na pagmamahal ng Lumikha na ipinapakita sa lahat nang pantay-pantay, at ang kaibahang ito ay ipinapakita sa pamamagitan ng pagmamahal sa mga kaaway. Dito nagiging malinaw ang kaibahan. Dito at doon, ang pagmamahal sa kapwa ay nagiging pagpapakita ng Agape na natamo mula sa Diyos. Dito lumalabas na hindi ito pagmamahal ng tao, kundi pagmamahal na mula sa Diyos. Ang pagmamahal sa kaaway ay isang kaugnayan ng pagmamahal ng Diyos sa mga makasalanan. At ganito ito ipinagdugtong ni Kristo:

Mateo 5:⁴⁴ Ngunit sinasabi ko sa inyo, ibigin ninyo ang inyong mga kaaway, ... ⁴⁵ Upang kayo'y maging mga anak ng inyong

Ama na nasa langit: sapagkat pinapaganda Niya ang araw sa mga masama at mabuti, at nagpapadala ng ulan sa mga matuwid at mga di-matuwid.

Ang Agape na pag-ibig ay nagpapakita ng pagiging kusang-loob, walang pag-iimbot, at malikhain kapag ito ay ibinubuhos sa mga kaaway.

Kaya't tinatapos natin ang pagtalakay na ginawa ni Kristo sa Kanyang mga aral at buhay patungkol sa pag-ibig ng Diyos: Si Kristo bilang Agape ng Diyos. At nakakaintriga na nagsimula Siya sa pag-aanunsiyo na "ang kaharian ng Diyos ay malapit na"⁹. Ang kaharian ng Diyos, sa kontekstong ito, ay hindi isang utopyang konstruksiyon ng tao, kundi ito ay ang pagpapahintulot na mula sa isang tao patungo sa iba, isa-isa, sa mga nagpapahintulot dito, ang Agape ng Diyos ay manirahan sa puso. Kaya't sinasabi Niya, "Narito, Ako'y tumatayo sa pintuan at kumakatok"¹⁰. At ito ay tiyak na ang ganitong altruistikong, walang pag-iimbot, at kusang-loob na katangian ang nagsisilbing pangunahing panangga laban sa anumang sakit na sentimentalismo o mahina na altruismo. Ang pagpapahayag ng Agape ng Diyos ay tiyak na ang pagdating ng kaharian ng langit, at ito ay hinaharap ang tao sa isang hindi maiiwasang desisyon. Dahil ang Agape ay isang pag-ibig na napakalawak at malugod na ibinibigay hanggang sa magmukhang wala itong kabuluhan, ang katangiang ito ng pagbibigay sa sarili ay humihikayat sa kaluluwa na magbigay ng buong debosyon. Ganito ipinapakita at ibinubunyang ang Agape na pag-ibig, at sa kabila ng pagiging isang malikhain na pag-ibig, ito ang nagiging elemento na nagdadala ng paghuhukom bilang nasusunog na apoy ng bawat makasariling buhay na hindi pinayagan ang sarili nitong baguhin at muling likhain sa isang bagong buhay ng pag-ibig, at tinatanggi ang ganitong pakikisalamuha sa Diyos. Ito ay tiyak sa presensya ng

⁹ Marcos 1:14-15

¹⁰ Pahayag 3:20

ganitong Agape na pag-ibig, sa pagpapahayag na nakita ng bawat mata, na ang bawat nilalang ay haharapin sa banal na Agape na iyon, at dito malalaman ang kapalaran na pinili ng bawat isa. Ang malaking tanong ay kung papayagan ba natin ang Diyos na magtagumpay sa atin at muling likhain tayo sa Kanyang pag-ibig; o kung tayo ay magtutol sa Kanya at sa huli, kapag nakatagpo tayo ng pag-ibig na ito, ay huhusgahan ang ating sarili dahil sa pamumuhay na makasarili sa kabila ng napakaraming pag-ibig na ipinagkaloob sa atin. Sa huli, ang pag-ibig ng Diyos ay ang sasakyan ng huling paghuhukom, at makikita na siya na hindi pinayagan ang sarili niyang mapanalunan ng ganitong matapang at walang katapusang pag-ibig, ay hindi maaaring magtagumpay.

Ang Agape na Pag-ibig ng Krus

Nais ko ngayong isaalang-alang si Pablo, ang kanyang karanasan at mga aral. Maaaring subukan ng isa na kumuha ng iba't ibang mga aral mula sa kanyang karanasan sa daan patungong Damasco, at pumasok sa mga sikolohikal na haka-haka tungkol sa mga pinagdaanan niya. Gayunpaman, hindi natin kailangang maghinala upang maunawaan ang pinakamadaling mga katotohanan ng pagbabago na naganap kay Pablo. Lahat ng ito ay maaaring ibuod sa ganito: ang nag-uusig ay naging alagad at apostol. Paano kaya nangyari na siya, sa lahat ng tao, na nagsikap na sirain ang iglesia ng Kristiyano, ay tinawag pa sa pagiging apostol? Kung ito ay tungkol sa merito o karapat-dapat, siya, higit sa sinuman, ang huling nararapat dito. Siya mismo ang nagsabi:

1 Corinto 15:⁹... na hindi ako karapat-dapat tawaging apostol, sapagkat inuusig ko ang iglesia ng Diyos.

At gayon pa man, tinawag siya. Ipinakita ni Kristo ang Kanyang sarili sa kanya:

1 Corinto 15:⁸ At huling-huli, nakita rin siya sa akin, na para bang ipinanganak na hindi ayon sa takdang panahon.

Kaya't binigyan siya ng biyaya at pagka-apostol, at ang karanasang ito ay patunay na ipinakita sa kanya ang paraan ng Diyos, iyon ay, ang Agape ng Diyos: si Kristo Hesus. Ipinakita sa kanya ang ganap na walang pag-iimbot na katangian ng pag-ibig ng Diyos. Sapagkat, ano pa ang makapagpapakita ng ganap na walang pansariling kapakinabangan, walang pag-iimbot, mapagbigay, at mahinahong pag-ibig kundi ang pagtawag sa apostolado ng isang taong Siya ang pinakamatinding kaaway?

Nauunawaan ito, isang rebolusyon ang nangyari sa isipan ni Pablo patungkol sa pakikipag-isa sa Diyos. Dati, isa lamang ang alam niyang paraan, ang paraan ng tao patungo sa Diyos sa pamamagitan ng mahigpit na pagsunod sa kautusan at sa pamamagitan ng matuwid na pamumuhay. Sinusunod niya ang paraang ito nang umalis siya patungong Damasco. Ngunit saan ba siya tinutungo ng daang iyon? Sa pinakamalaking kasalanan ng kanyang buhay – sa pag-uusig ng iglesia ng Diyos. Sa halip na dalhin siya patungo sa Diyos, dinala siya nito palayo sa Diyos hangga't maaari. Ayon dito, malinaw na wala talagang daan mula sa tao patungo sa Diyos. Ang paraan ng pagkuha ng halaga sa pamamagitan ng kautusan ay nagdadala sa atin palayo sa Diyos. At ito ay isang ganap na baliktad ng mga pagpapahalaga ayon sa sukat ng mga Pariseo; ang katarungan sa pamamagitan ng kautusan ay kasalanan na dinala sa sukduhan. Ang tanging magagawa ng kautusan sa balangkas ng tao ay:

Roma 5:²⁰ ... [na] ang kasalanan ay magtaglay ng kalakhan.

Roma 4:¹⁵ ... nagmumula ng galit

Roma 3:¹⁹ ... [upang] ang bawat bibig ay mapatahimik, at ang buong mundo ay maging nagkasala sa harap ng Diyos.

Galacia 3:²⁴ ... [upang maging] guro natin na *magdadala* sa atin kay Kristo,

Kaya't kapag nakita ni Pablo na ang pagsunod sa daan ng katuwiran na ayon sa batas ay naglalayo sa kanya mula sa Diyos, hindi na niya kayang panatilihin ang kanyang sistema ng pagpapahalaga. At ito ang kanyang tinutukoy dito:

Filipos 3:⁴ Bagamat may dahilan din akong magtiwala sa laman. Kung iniisip ng ibang tao na mayroon siyang maipagmamalaki tungkol sa laman, mas lalo na ako: ⁵ Tuli sa ikawalong araw, mula sa lahi ng Israel, *mula* sa tribo ni Benjamin, isang Hebreo sa mga Hebreo; ayon sa batas, isang Pariseo; ⁶ Patungkol sa pagiging masigasig, inuusig ko ang iglesia; tungkol sa katuwiran na nasa batas, walang kapintasan.

Napansin natin ang dalawang bagay sa mga talatang ito. Una, ang katuwiran na ayon sa batas ay nagiging sanhi ng pag-uusig sa iglesia ng Diyos. Ang pagnanais na makamtan ang katuwiran ayon sa batas ang nagdala sa kanya upang usigin ang iglesia; at nang akala niya ay ginagawa niya ang kalooban ng Diyos, siya pala ay gumagawa ng kanyang pinakamalupit na kasalanan. Kaya't ang kanyang pagbabalik-loob ay kakaiba. Sa tingin, siya ay nagbagong-loob na at naglalakad sa landas ng katuwiran, ngunit makikita natin na siya ay binago o nahiwalay mula sa katuwiran *ayon* sa batas. Ipinapakita nito ang pagkabalag na sumasakop sa lahat ng dumadaan sa landas na ito, na nakita sa pagbatok kay Esteban. Ang landas ng pagkuha ng katuwiran sa pamamagitan ng mga gawa ng batas ay palaging nagdadala sa pagtangga at pagpapako kay Kristo, habang naniniwala na ang paglilingkod sa Diyos ay nagaganap. Pangalawa, dahil dito, ang katuwiran ayon sa batas, na siyang tuktok ng pagmamalaki ng Israel, ay ngayon itinuturing ni Pablo na nauukol sa laman.

Galacia 4:²⁹ Ngunit tulad ng dati, ang ipinanganak ayon sa laman ay inuusig ang ipinanganak ayon sa Espiritu, gayon din ngayon.

Lahat ng ito ay bunga ng paghahayag ni Hesukristo sa kanyang buhay. At ipagpatuloy pa ni Pablo ang pagsasabi:

Filipos 3:⁷ Ngunit ang mga bagay na naging pakinabang sa akin, ay itinuturing kong pagkalugi dahil kay Kristo. ⁸ Oo, walang duda, at itinuturing kong lahat ng bagay *na* pagkalugi dahil sa kahusayan ng kaalaman tungkol kay Kristo Hesus na aking Panginoon: na dahil sa Kanya, naranasan kong mawalan ng lahat ng bagay, at itinuturing ko silang *parang* dumi, upang matamo ko si Kristo,

Makikita natin na si Pablo ay nagkaroon ng lahat ng espiritwal na pakinabang at pagpapala ng Israel at ng mga Pariseo. Ngunit, ang mga ito ay naglayo sa kanya mula sa Diyos. Kaya't iniwan niya ang mga ito, itinuturing niyang pagkawala at kalat, upang makamtan si Kristo. Gaya ng masining na pahayag ni Pablo sa kanyang kilalang kabanata ng pag-ibig

1 Corinto 13:¹ Bagamat ako'y magsalita ng mga wika ng tao at ng mga anghel, at wala akong pag-ibig [agape], ako'y naging parang tunog na tanso, o tumutunog na simbal. ² At bagamat mayroon akong kaloob ng propesiya, at nauunawaan ang lahat ng misteryo at lahat ng kaalaman; at bagamat mayroon akong lahat ng pananampalataya, na kaya kong mag-alis ng mga bundok, at wala akong pag-ibig [agape], wala akong anuman.

Sa lahat ng ito, nais naming ituro ang isa pang bagay. Nang matutunan ni Pablo na siya ay pinakamalayo sa Panginoon, sa pinakamalupit na kalagayan na maaari niyang mapuntahan, doon, sa kanyang pinakamalaking kasalanan, dumating sa kanya ang paghalal at pagtawag ng Diyos. Iyan ang Agape, ang paraan ng Diyos

patungo sa tao. Dito napagtanto ni Pablo na walang paraan mula sa tao patungo sa Diyos. Hindi ang pagsisipi ng tao, ang kanyang pagpapakumbaba, o ang pagsunod niya sa kautusan ang makakapagdala sa kanya sa pagkakaroon ng pakikipag-ugnayan sa Diyos. Nalaman niya na may isa lamang paraan, ang paraan mula sa Diyos patungo sa tao, at tinanggap ang ganap na nakasentro na pananaw, at ipinahayag sa atin:

Roma 3:²² ... Walang pagkakaiba: ²³ Sapagkat ang lahat ay nagkasala, at kulang sa kaluwalhatian ng Diyos;

Walang sinuman ang gumagawa ng mabuti; lahat ay nagkasala. At sa pag-aalipusta na ito, walang paraan mula sa tao patungo sa Diyos.

Roma 3:¹¹ ... walang sinuman ang naghahanap ng Diyos.

Gayunpaman, ang paraan ng Diyos patungo sa tao ay ipinapakita.

2 Corinto 5:¹⁸ At ang lahat ng bagay ay mula sa Diyos, na nag-ayos sa amin sa Kanyang sarili sa pamamagitan ni Hesu-Kristo, ... ¹⁹ Ibig sabihin, na ang Diyos ay nasa kay Kristo, na ipinag-ayos ang sanlibutan sa Kanyang sarili, ...

Ang kwento ni Pablo ay tungkol sa isang masigasig at tapat na Pariseo na sa paghahangad ng katuwiran ay naging pinuno ng mga makasalanan, at sa mismong sandali ng kanyang pinakamalupit na kasalanan, narinig ang tinig at pagtawag ng Isa na nagsabi, "Hindi ako naparito upang tawagin ang mga matuwid, kundi ang mga makasalanan." At dahil ang daan ng Diyos na dumating sa kanya ay kabaligtaran ng daan ng katuwiran sa pamamagitan ng batas at merito, ito ay maaring ilarawan bilang "biyaya".

1 Corinto 15:¹⁰ Ngunit sa biyaya ng Diyos, ako'y kung ano ako: ...

At ang biyaya ng Diyos ay naging dahilan upang ang isang persekutador ay maging apostol. At anong klaseng apostol? Isang apostol na ang sentral na mensahe ay ang krus ni Kristo. At ang

rebolusyon na nangyari sa buhay ni Pablo, ang nakakasilaw na kamalayan na ito ng paraan ng Diyos patungo sa tao, ay nagiging isang masusing pagsisikap na ipahayag ang krus ni Kristo.

1 Corinto 2:² Sapagkat pinili kong hindi makialam ng anuman sa inyo, kundi si Hesu-Kristo at ang Kanya lamang na ipinako sa krus.

Alam niyang siya ay isinugo upang ipangaral ang ebanghelyo, at para sa kanya, wala nang iba kundi si Kristo at ang krus. Anumang bagay na makakasagabal ay iniwasan, upang:

1 Corinto 1:¹⁷ ... na ang krus ni Kristo ay hindi maging walang kabuluhan.

At ipinaliwanag ni Pablo kung bakit:

1 Corinto 1:¹⁸ Sapagkat ang pangangaral ng krus ay kamangmangan sa mga napapahamak; ngunit sa atin na mga iniligtas, ito ang kapangyarihan ng Diyos.

At sa bagay na ito, si Pablo ay tumutol sa mga pahayag ng mga relihiyoso at hindi relihiyoso, sapagkat sinabi niya:

1 Corinto 1:²² Sapagkat ang mga Judio ay naghahanap ng tanda, at ang mga Griyego ay naghahanap ng karunungan: ²³ Ngunit ipinangangaral namin si Kristo na ipinako sa krus, sa mga Judio ay isang katitisan, at sa mga Griyego ay kahangalan; ²⁴ Ngunit sa mga tinawag, kapwa Judio at Griyego, si Kristo ang kapangyarihan ng Diyos at ang karunungan ng Diyos.

Bakit binibigyan ni Pablo ng ganitong kahalagahan ang krus? Dahil nauunawaan ni Pablo na ang krus ay daan ng pakikipag-ugnayan ng Diyos sa tao. Ito ang paraan ng Diyos na itatag si Kristo bilang paraan ng pagpapatawaran. Walang paraan para malapit sa Diyos sa pamamagitan ng katuwiran na mula sa kautusan (halimbawa, ang lahat ng kanyang nakaraan na karanasan). Kaya't ang ebanghelyo ni

Pablo ay binubuo ng pakikibaka laban at para sa kalayaan mula sa katuwiran na ayon sa kautusan.

Ngayon, ang sentral na tema ni Pablo ay pag-ibig. Sa katunayan, inilalarawan ang Diyos bilang Diyos ng Agape o Diyos ng pag-ibig¹¹, at itinuturo niya na ang mga Kristiyano ay dapat ipakita ang Agape tulad ng itinuro sa kanila ng Diyos¹². Ngayon, ang krus ni Kristo at ang Agape ng Diyos ay hindi dalawang hiwalay na tema sa buhay ni Pablo; ito ay bumubuo ng isang tema, at nakikita silang magkasama. Imposibleng isipin ang isa nang hindi nauugnay sa isa. Kung wala ang krus ni Kristo, hindi natin malalaman ang pag-ibig ng Diyos at ang malalim nitong kahulugan, at kung wala ang Agape ng Diyos, hindi madadala ni Kristo ang Kanyang landas patungo sa krus. Tingnan natin ang sumusunod na talata upang malinaw na makita ang Agape ng krus:

Roma 5:⁶Sapagkat nang tayo'y walang lakas, sa tamang panahon ay namatay si Kristo para sa mga makasalanan. ⁷Halos wala nang magtatangkang mamatay para sa isang matuwid, ngunit marahil ay may magtatangkang mamatay para sa isang mabuting tao. ⁸Ngunit ipinakita ng Diyos ang Kanyang pag-ibig sa atin, nang, habang tayo'y mga makasalanan pa, si Kristo ay namatay para sa atin. ⁹Lalo na ngayon, na tayo'y pinawalang-sala sa pamamagitan ng Kanyang dugo, tayo ay maliligtas mula sa poot sa pamamagitan Niya. ¹⁰Sapagkat kung, nang tayo'y mga kaaway, tayo'y napagkasundong muli sa Diyos sa pamamagitan ng kamatayan ng Kanyang Anak, lalong higit, sa pagiging napagkasundong muli, tayo'y maliligtas sa pamamagitan ng Kanyang buhay.

Nais naming itampok ang apat na punto mula sa mga talatang ito:

¹¹ 2 Corinto 13:11

¹² 1 Tesalonica 4:9

a. Kung tatanungin tayo kung ano ang Agape, itinuturo tayo sa krus. Narito ang isang bagay na hindi tahasang inilarawan sa mga ebanghelyo; si Pablo ang gumawa ng direktang koneksyon. Ang krus ang pinakamataas at pinakadakilang pagpapakita ng Agape na pag-ibig ng Diyos. Wala at walang magiging mas dakilang pagpapakita pa. Ito rin ay ipinahayag ni Juan nang kanyang ipahayag:

1 Juan 3:¹⁶ Dito natin nakikita ang pag-ibig *ng Diyos*, sapagkat inialay Niya ang Kanyang buhay para sa atin: ...

Kung wala ang krus ni Kristo, hindi natin malalaman at mauunawaan ang pag-ibig ng Diyos na Agape. Malalaman natin ang pag-ibig, ngunit hindi ang pinaka-napakataas at pinakamagandang pagpapakita nito. At ano ang itinuturo sa atin ng krus? Na ito ay isang pag-ibig na nagsasakripisyo, na ibinibigay ang sarili nito ng lubos, nang walang anumang konsiderasyon o pagkiling sa kalagayan ng minamahal.

b. Ang Agape na ipinakita sa krus ni Kristo ay hindi hiwalay sa Diyos. Sa katunayan, ang Diyos ang siyang paksa ng Agape na ito. Ang Diyos ang nagpapakita ng Kanyang pag-ibig sa atin sa pamamagitan ng sakripisyo ni Kristo sa krus. Ang gawain ni Kristo ay ang mismong gawain ng Diyos, ang Agape ni Kristo ay ang Agape ng Diyos dahil si Kristo ang Anak ng walang hanggang Ama at ang malinaw na larawan ng Kanyang persona. Mula ngayon, hindi na natin maaaring pag-usapan ang pag-ibig ng Diyos nang hindi binabanggit ang krus ni Kristo, tulad ng hindi natin maaaring pag-usapan ang pag-ibig ni Kristo na ipinakita sa Kanyang kamatayan nang hindi nakikita rito ang sariling pag-ibig ng Diyos. Ang dalawa ay isa, kaya't ang Agape ay:

Roma 8:³⁹ ... ang pag-ibig ng Diyos, na nasa kay Kristo Hesus na ating Panginoon.

Nakikita rin natin ito sa:

2 Corinto 5:¹⁹ Ipinapakita nito na ang Diyos ay nasa kay Kristo, na ipinagkasundo ang mundo sa Kanyang sarili ...

At pinapatunayan niya ito sa pamamagitan ng pagsasabi:

2 Corinto 5:¹⁸ Lahat ng ito ay mula sa Diyos ... NIV

Hindi tayo ang bumuo ng daan patungo sa Diyos, kundi ang Diyos ang nagbukas ng daan patungo sa atin. Sa ganitong diwa, ang pagtubos ay hindi nangangahulugang tayo ay ngayo'y na-kasundo sa Kanya sa pamamagitan ng krus ni Kristo, kundi ang Diyos sa pamamagitan ni Kristo ay na-kasundo tayo sa Kanya, at sa natatanging kahulugang ito ay ipinagpatuloy ni Pablo ang pagsasabi:

2 Corinto 5:²⁰ ... magkasundo kayo sa Diyos.

c. Walang ibang lugar kung saan ang lubos na kusang-loob at hindi makasariling Agape ng Diyos ay malinaw na naipakita kundi sa krus ni Kristo.

Roma 5:⁷ Halos walang maghuhulog ng buhay para sa isang matuwid na tao: ngunit marahil, para sa isang mabuting tao, may ilang magtatangkang mamatay.

Ang pagbibigay ng buhay para sa isang mabuting tao ay isang bagay na bihirang gawin ng sinuman. Hindi ito natural. Ngunit para kanino ibinuhos ni Kristo ang Kanyang buhay? Hindi para sa mga matuwid, kundi para sa mga makasalanan. Binibigyang-diin ito ni Pablo ng tatlong beses sa talatang ito na ating sinusuri, na nagsasabing namatay si Kristo para sa mga mahihina (walang lakas), mga hindi matuwid, mga makasalanan, at mga kaaway. At sa wakas,

d. Nais ni Pablo na ipakita nang mas malinaw pa ang likas na hindi makasarili at kusang-loob na kalikasan ng Agape sa pamamagitan ng pagsasabing namatay si Kristo para sa mga hindi matuwid. At dito sa puntong ito, higit na binibigyang-diin ni Pablo ang likas na katangian ng Agape na pag-ibig. Talagang nalampasan ni Kristo ang pag-ibig na iyon sa pamamagitan ng pagbibigay ng Kanyang buhay para sa mga

walang Diyos, mga taga-ibang relihiyon, at mga nag-aalay ng kanilang buhay sa ibang mga diyos.

Kaya't sa paglarawan ng Agape ng krus, nakikita natin ang pinakamataas na konsepto ng pag-ibig ng Diyos na ibinigay. Ang Agape ng Diyos ay nahahayag sa pamamagitan ng pagbigay Niya ng Kanyang Anak para sa atin, upang ang Kanyang pag-ibig ay matagpuan tayo, hindi bilang isang malabo o hindi malinaw na ideya o konsepto, kundi bilang ang pinakamalakas sa lahat ng realidad, isang pag-ibig na nag-aalay ng sarili, isang Agape na nagbubuhos ng sarili para sa mga lubos na nawala at hindi karapat-dapat. Ang nakakaintrigang bagay dito ay hindi ito ang katapusan ng paglalahad ni Pablo ng krus.

Efeso 5:² At maglakad kayo sa pag-ibig, tulad ng iniibig tayo ni Kristo, at ibinigay ang Kanyang sarili para sa atin bilang isang handog at isang sakripisyo sa Diyos, na may amoy na kaaya-aya.

Ang unang bagay na ating napansin ay kung paano ang pag-ibig ay konektado sa pagbibigay ni Kristo ng Kanyang sarili. Ngunit higit sa lahat, nakikita natin ang pagtatag ng Kanyang pag-aalay ng sarili sa krus bilang isang sakripisyo, bilang isang handog sa Diyos. Ito ay isang rebolusyonaryo. Ang napakalaking pag-ibig ng Diyos na ipinamamalas sa sakripisyo ni Kristo ang nagtatag ng tunay na pundasyon ng pakikipag-isa sa Diyos. Hayaan ninyo akong ulitin ito dahil ito ay napakahalaga: ang pag-ibig ng Diyos na ipinakita sa sakripisyo ni Kristo ang nagbibigay ng kahulugan at naghiiwalay sa pakikipag-isa sa Diyos. Hayaan ninyo akong palawakin at ipaliwanag pa ng kaunti ang konseptong ito.

Kapag pinag-uusapan natin ang sakripisyo, sa pangkalahatan, maaari nating paghiwalayin ang iba't ibang mga yugto.

a. Makikita natin ang konsepto ng sakripisyo sa pinaka-direkta at konkretong kahulugan sa sakripisyo, sa pag-aalay ng isang handog, sa pagbibigay ng isang bagay na may halaga, sa pag-aalay ng mga

tipan. Ang tao ay nag-aalay ng isang bagay mula sa kanyang ari-arian sa dambana ng sakripisyo para sa kanyang Diyos. Minsan, ang tao ay nakararamdam ng pangangailangan na ialay ang pinakamahalaga at pinahahalagahan niyang bagay upang makuha ang pabor ng Diyos. Ang sakripisyo ay hindi na lamang ang pag-aalay ng isang bagay kundi ang sakripisyo ng sarili sa pamamagitan ng paghihiwalay sa isang bagay na minamahal. Unti-unti, gayunpaman, natututuhan ng tao na ang nais ng Diyos ay hindi isang ordinaryong sakripisyo.

1 Samuel 15:²² At sinabi ni Samuel, May kaligayahan ba ang Panginoon sa mga handog na susunugin at mga hain, Gaya ng pagsunod sa tinig ng Panginoon? Narito, ang pagsunod ay mas mabuti *kaysa* sa sakripisyo, At ang pakikinig kaysa sa taba ng mga tupa.

Kawikaan 21:³ Ang paggawa ng katarungan at paghuhusga Ay higit na kalugud-lugod sa Panginoon kaysa sa sakripisyo.

At dito natin matutunghayan ang ikalawang yugto o ideya ng sakripisyo:

b. Ang mga sakripisyo na inaalok ngayon ng tao ay ang pagsunod, katuwiran, mabuting pag-uugali, awa, at pag-ibig. Ito ang mga paraan upang makamit ang pabor ng Diyos. Ang sakripisyo ay naging espirituwalisado at mas personal. Ito ang kalagayan ni Pablo bago ang kanyang pakikipagtagpo sa Agape ng Diyos. Ito ang kalagayan ng mga Pariseo, tapat at masigasig, ang paghahangad ng katuwiran ayon sa batas. Ito ay ang paglapit sa Diyos gamit ang merito ng isang maayos, matuwid, at masunuring buhay, ito ay ang paghahanap ng halaga sa pamumuhay bilang veganismo at buhay sa bukirin, halimbawa. Gayunpaman, nananatili ang tanong, sapat ba ang pagsunod at katuwiran ng tao, at ang kanyang pag-ibig, upang maging katanggap-tanggap na mga sakripisyo sa harap ng Diyos? At ito mismo ang pagkaunawa sa bagay na ito na nagdadala sa atin sa susunod na konsepto ng sakripisyo:

c. Ang mga sakripisyong inaalok ngayon ay hindi na binubuo ng mga etikal na tagumpay na kayang makamtan ng tao, kundi, tulad ng sinasabi ng talata:

Awit 51:¹⁷ Ang mga sakripisyo ng Diyos ay isang pusong wasak: Isang pusong wasak at mapagpakumbabang loob, O Diyos, ay hindi Mo tatalikuran.

Ito ang relihiyosong kahulugan ng sakripisyo. Sa harap ng Diyos, walang mas angkop kundi ang pagpapakumbaba ng tao, at ang pagpapakumbaba at pagmamaliit lamang ang nagbibigay ng halaga sa tao sa harap ng Diyos. Dito, tila umabot na ang tao sa rurok, ang hangganan ng sakripisyo. Ibinigay niya ang kanyang sarili. Ang kanyang pinakamamahal na bagay, ang kanyang gawain sa buhay, ay naialay para sa gawain ng katuwiran, para sa gawain ng Panginoon. Maaari pa niyang ipahayag na ginawa niya ang lahat ng ito sa kalungkutan at pagpapakumbaba. Ano pa ang maaari niyang ialay?

1 Corinto 13:³ At kahit na ibigay ko ang lahat ng aking ari-arian upang pakainin *ang mga mahihirap*, at kahit na ibigay ko ang aking katawan upang sunugin, at wala akong pag-ibig [agape], wala itong pakinabang sa akin.

Magagawa niya ang lahat ng ito, ngunit may isa pang bagay na tila nakatago at hindi kasama sa sakripisyong ito. At ang hindi kasama, nakatago, na nananatili sa puso ng tao, ay kabaligtaran ng sakripisyo. Ang mga nag-iisip na ang kahihyan at pagpapakumbaba ang daan patungo sa Diyos, at na ang kanilang pagpapakumbaba ang nagpapanggap sa kanila na katanggap-tanggap sa harap ng Diyos, ay sa huli ay hindi tunay na mapagpakumbaba. Ito ay patunay na hindi nila nakikita ang Agape ng Diyos, at hindi ito nananahan sa kanila. Ang pag-iisip na ito, na mabilis itinatakwil ng mga nakakaranas nito, ay lumalabas kapag sa oras ng pagsubok ay ipinapakita nila sa Diyos ang alay na ito bilang kredito para sa kanilang sarili. Sa pagkilala na ang lahat ng mayroon siya ay isang

kaloob sa kanya, ang pagpapakumbaba ang tanging makatarungang tugon. Ito ang natural na bunga ng pagtanggap ng Agape ng Diyos. Kaya't sinabi ni Pablo:

Roma 4:⁴ Ngayon, sa kanya na nagtatrabaho, ang gantimpala ay hindi ibinibilang bilang biyaya, kundi bilang utang.

Kaya't nakikita natin kung paanong ang sakripisyo ay espirituwalisado at nagkakaroon ng mas personal na aspeto, ngunit sa huli, ito'y nagiging isang pagbabago lamang ng parehong bagay. Sa bawat hakbang, sa bawat yugto, ito pa rin ang paraan ng tao patungo sa Diyos. Ang sakripisyong nakikita hanggang ngayon sa iba't ibang yugto ay paraan parin ng tao patungo sa Diyos, at iyon ay pagtanggap sa katotohanan na ang lahat ng mayroon siya ay mula sa Diyos.

Dito ipina-klaro ni Pablo na ang krus ni Kristo ay paghuhusga laban sa paraan ng katuwiran na ayon sa kautusan at laban sa paghahanap sa Panginoon sa pamamagitan ng pagpapakumbaba. Ipinapakita ng krus sa atin na wala nang posibleng daan mula sa tao patungo sa Diyos. Kasabay nito, pinawalang-bisa ng krus ang bawat sakripisyo na maaaring ialok ng tao bilang paraan ng paglapit at pagpasok sa pakikipag-ugnayan sa Diyos. Sa liwanag ng krus, ang tao na mag-aalok ng kahit anong bagay mula sa kanyang sarili ay isang pinakamataas na paglapastangan, dahil wala siyang anumang bagay mula sa kanyang sarili na maiaalok. Lahat ng bagay ay ibinigay sa kanya. Ang maghanap na mag-alok ng anumang bagay sa Diyos ay isang anyo ng pagnanakaw. Inaangkin nito ang mga kaloob ng Diyos bilang pag-aari ng sarili. Ngunit higit sa lahat, ipinapahayag nito na ang krus ni Kristo at ang pag-ibig at sakripisyo ng Diyos ay hindi sapat. Sa krus ni Kristo, hindi ang tao ang nag-aalay ng sakripisyo, at hindi rin ang Diyos ang tumatanggap ng sakripisyong iyon. Ang krus ni Kristo ay ang *sariling* sakripisyo ng Diyos. At ang tumanggap ng sakripisyong iyon ay ang tao.

2 Corinto 5:¹⁸ At ang lahat ng mga bagay ay mula sa Diyos, na nagkasundo sa atin sa pamamagitan ni Hesu-Kristo, ... ¹⁹ Iyon ay, na ang Diyos ay nasa kay Kristo, na kinakasundo ang sanlibutan sa Kanyang sarili ...

Ang sakripisyo ay hindi na ang paraan ng tao patungo sa Diyos, kundi ang paraan ng Diyos patungo sa tao. Kaya't nakikita natin kung paano itinataguyod ng pag-ibig ng Diyos na ipinakita sa krus ang daan ng pakikipag-isa sa Diyos.

Ngayon, matapos itatag ang lahat ng nabanggit ukol sa batas, tinatapos ni Pablo sa pagsasabi na kapag ang tao ay tumanggap ng Agape ng Diyos, doon lamang siya tumutupad ng batas.

Roma 13:¹⁰ ... ang pag-ibig ay ang katuparan ng batas.

Sa katunayan, ang buong diin ni Pablo ay hindi sa Agape ng tao patungo sa Diyos, sa pagtupad ng unang utos, kundi sa ikalawang utos, ipinapalagay na ang unang utos ay natutupad na. Ibig sabihin, ang pagsunod sa ikalawang utos ay ang nakikitang pagpapakita ng katuparan ng unang utos. Kaya't sinabi niya sa Roma, ngayon sa mas malawak na konteksto:

Roma 13: ⁸Huwag kayong mangutang sa sinuman ng anuman, kundi mag-ibig kayo sa isa't isa: sapagkat ang umiibig sa kapwa ay nagtupad ng kautusan. ⁹Sapagkat ito: Huwag kang mangangalunya, Huwag kang pumatay, Huwag kang magnakaw, Huwag kang magsinungaling laban sa kapwa, Huwag mong pagnanasaan; at kung *mayroon pang* ibang utos, ito'y buod sa salitang ito, na ibig sabihin, Ibigin mo ang iyong kapwa gaya ng iyong sarili. ¹⁰ Ang pag-ibig ay hindi gumagawa ng masama sa kapwa: kaya't ang pag-ibig ay ang pagtupad sa kautusan.

Sa pagtupad ng ikalawang kautusan, nakikita rin natin ang patunay ng pagtupad sa unang kautusan, na lubos na ayon sa banal na

huwaran, dahil walang ikalawa kung walang una; walang pagtupad sa ikalawang kautusan kung walang pakikipag-isa sa Diyos.

Galacia 5:¹⁴ Sapagkat ang buong kautusan ay natutupad sa isang salita, ito ay: Ibigin mo ang iyong kapwa tulad ng iyong sarili.

Nakikita natin kung paano ang Agape ang nagiging pinagmulan, ang ugat ng tanging totoo at autentikong karanasang relihiyoso.

Galacia 5:⁶ Sapagkat sa kay Hesukristo, hindi ang pagtutuli o ang hindi pagtutuli ang may kabuluhan, kundi ang pananampalataya na gumagawa sa pamamagitan ng pag-ibig.

2 Corinto 5:¹⁴ Sapagkat ang pag-ibig ni Kristo ang nag-uudyok sa amin ...

Sa buhay na pinapairal ng Agape ng Diyos, ang kumikilos sa Kristiyano ay hindi na siya mismo, kundi ang Diyos sa pamamagitan ni Kristo, ang Espiritu ni Kristo na nananahan sa kanya¹³. Sa ganitong paraan, maaari niyang ipahayag:

Galacia 2:²⁰ Ako'y ipinako na kasama ni Kristo: gayunpaman ako'y nabubuhay; ngunit hindi na ako, kundi si Kristo ang nabubuhay sa akin: at ang buhay na ngayon ay aking ikino-kwento sa laman, ay ikino-kwento ko sa pamamagitan ng pananampalataya sa Anak ng Diyos, na nagmahal sa akin at nagbigay ng Kanyang sarili para sa akin.

Kaya't si Kristo ang tunay na paksa ng buhay ng Kristiyano, at ang Kanyang Espiritu ang nagbibigay sa atin ng Kanyang Agape na pag-ibig.

Roma 5:⁵ ... ang pag-ibig ng Diyos ay ibinubuhos sa ating mga puso sa pamamagitan ng Banal na Espiritu na ibinibigay sa atin.

¹³ Roma 8:9-10; Galacia 4:6

Kaya't makikita natin na ang mga Kristiyano ay wala nang maibibigay mula sa kanilang sarili, kundi ang tanging natanggap nila. Ang pag-ibig na ipinapakita nila sa kanilang kapwa ay tanging isang salamin ng kanilang pakikisalamuha sa Diyos sa pamamagitan ni Kristo. Kaya't ang buong buhay ng Kristiyano ay nakasentro lamang sa Diyos. Siya ay nabubuhay hindi para sa kanyang sarili ni mula sa kanyang sarili.

2 Corinto 5:¹⁷ Kaya't kung ang sinuman ay na kay Kristo, siya ay isang bagong nilalang: ang mga lumang bagay ay pumanaw na; tingnan mo, ang lahat ng bagay ay naging bago.

Matapos makita ang puntong ito tungkol sa ikalawang utos, na nagsasaad ng pagmamahal sa kapwa, kinakailangan ding balikan ang konsepto ng pagmamahal sa sarili na ilang tao ay sinubukang ipakilala. Gaya ng nakita natin sa nakaraang kabanata, sa mga isinulat ni Pablo ay matatagpuan din natin ang malinaw na pagtutol sa pagmamahal sa sarili. Maraming beses nang iminungkahi ang isang pagkakaiba sa pagitan ng masamang pagmamahal sa sarili, na may mababang katangian, at ng mabuting pagmamahal sa sarili, na may mataas at espiritwal na katangian; at sinubukan nilang ipakilala ang diumano'y mataas na pagmamahal sa sarili bilang isang ikatlong utos. Ngunit nakita na natin na ito ay isang pagkakamali. Ang pagmamahal sa sarili ay ganap na tinatanggihan:

Roma 8:³⁹ ... ang pag-ibig ng Diyos, na nasa kay Kristo Hesus na ating Panginoon.

Sabi nito, "ang pag-ibig ng Diyos," hindi ang sariling pag-ibig. At ang pag-ibig na iyon ang pamantayan, ito ay mula sa Isa na nagbigay ng Kanyang sarili at may sakripisyo, kaya't ito ay kabaligtaran ng makasariling pag-ibig. Kaya't pinatutunayan ni Pablo na ang Agape na pag-ibig:

1 Corinto 13:⁵... hindi naghahanap ng kanyang sariling kapakinabangan, ...

Kaya't hindi sinasadya ngunit sa kanyang kalikasan, ang Agape ay nagbibigay ng hatol sa buhay na nakasentro sa sarili at sa mga interes nito. Sapagkat kapag ang Agape ng Diyos ay ibinuhos sa puso ng mananampalataya, ang mananampalataya ay may bagong sentro. Ang sentro ay nailipat mula sa sarili patungo kay Kristo. Ang sarili ay ipinako at patay na, at ngayon ang mga mata ay nakatutok kay Kristo. Kaya't kapag tayo ay inilagay sa ilalim ng soberanya ng Agape ni Kristo,

2 Corinto 5:¹⁵ ... kaya't ang mga nabubuhay ay hindi na dapat mabuhay para sa kanilang sarili, kundi para sa Kanya na namatay para sa kanila, at muling nabuhay.

At ang pagkaalipin sa sarili at sa pagmamahal sa sarili ay tinatanggal din sa ating relasyon sa ating kapwa, dahil sinasabi nito:

Roma 15:¹ Kaya't tayong mga malalakas ay nararapat magtaguyod ng kahinaan ng mga mahihina, at hindi ang magpakasaya sa ating mga sarili. ²Magpalugod ang bawat isa sa atin sa *kaniyang* kapwa para sa ikabubuti at ikapagpapalakas. ³Sapagkat kahit si Kristo ay hindi nagpakasaya sa kaniyang sarili; kundi, ayon sa nasusulat, Ang mga salungat na sinabi nila laban sa Iyo ay ipinasa sa akin.

Filipos 2:⁴ Huwag tingnan ng bawat isa ang kani-kanilang mga bagay, kundi tingnan din ng bawat isa ang mga bagay ng iba.

Kaya't kinokondena ni Pablo ang lahat ng uri ng pagmamahal sa sarili, pati na ang mga may espiritwal na kabuntot.

2 Timoteo 3:² Sapagkat ang mga tao ay magiging mga **mahal sa kanilang sariling sarili, mga mapag-imbót, mga mapagmalaki, mga mayabang**, mga nananalait, mga suwail sa mga magulang, mga walang pasasalamat, mga hindi banal,

Ito ay isang tiyak na tanda ng huling pagtalikod na ang mga tao ay magiging mga mahal sa kanilang sariling sarili at ang kanilang mga iniisip ay nakatuon lamang sa pagpapataas ng sarili at kasiyahan ng

sarili. Wala nang mas malayo pa kaysa sa pagbabase ng pagmamahal sa kapwa sa espiritwal na pagmamahal sa sarili, na parang kailangan munang alagaan ng isang tao ang kanyang sariling espiritwal na interes upang magawang mahal in ang kanyang kapwa. Ang Kristiyanong pagmamahal ay kailangang handang magsakripisyo, pati na ang mga espiritwal na pakinabang at pribilehiyo, kung kinakailangan, sa paglilingkod sa kapwa. Makikita ito sa paksa ng buhay may-asawa sa mga isinulat ni Pablo. Ang buhay mapagpakumbaba ay maaaring isang pagpapala, ngunit ang Kristiyano ay kailangang isuko ito alang-alang sa kanyang asawa. Makikita rin ito sa katotohanan na si Pablo mismo ay handang maputol mula kay Kristo upang ang kanyang mga kamag-anak ayon sa laman ay maligtas¹⁴.

Sa madaling salita, ang lahat ng bagay ay pag-aari ng Diyos, at hindi inaasahan ng Diyos ang mga tagumpay o mga sakripisyo ng tao. Ang Diyos mismo, sa Kanyang walang hanggang Agape, ang nagpapadala ng Kanyang sariling Anak. Ang Diyos ang nag-aalay ng Kanyang sarili at nagbibigay ng Kanyang sarili sa katauhan ng Kanyang Anak, para sa mga mahihina, kaaway, at mga lingkod ng ibang mga diyos. Dito nagiging masama ang katuwiran na ayon sa batas para sa tao, dahil ang katuwiran ay mula sa Diyos, at ang paghahanap ng pagpapawalang-sala sa pamamagitan ng mga gawa ng batas ay pagtangga at pagbagsak mula sa biyaya¹⁵. Ngunit, kapag sa pamamagitan ng pananampalataya, binuksan ng tao ang kanyang sarili sa paraan ng Diyos patungo sa kanya, ang Agape ng Diyos ay ibinubuhos sa kanyang puso sa pamamagitan ng Banal na Espiritu, at sa ganitong paraan, naitatag ang pundasyon para sa isang bagong buhay ng Agape na ginagabayan ng Espiritu, kung saan ang paksa ay hindi na tao, kundi ang Diyos sa pamamagitan ng Espiritu ni Kristo, ang Agape ng Diyos. Kaya't, na pinipilit ng Agape ni Kristo, ang Kristiyano ay gumagawa ng gawain ng Diyos, ibig sabihin, mayroon

¹⁴ Roma 9:1-4

¹⁵ Galacia 5:4

siyang mga bunga ng Espiritu. Sa ibang salita, mayroon na siyang katuwiran ng Diyos, na siyang karakter ng Diyos, paraan ng pagiging Diyos, at buhay ng Diyos. At sa kalagayang iyon, ang unang bunga ng lahat ay ang pagmamahal sa kapwa. Ang Agape ng Diyos, ang pagmamahal ni Kristo, ang mayroong una at huling salita. Ang banal na pagmamahal ang namumuno sa lahat mula simula hanggang katapusan.

Sa wakas, pagnilayan natin ang awit ng pagmamahal sa 1 Corinto 13 bilang isang marangal na pagpapahayag ng Agape ng Diyos. At kahit na ang pananampalataya at pag-asa ay ipinapakita na magkasama sa pagmamahal, sa huli, ipinaaabot sa atin na ang pagmamahal ang pinakamahalaga sa lahat ng ito. Ang pagmamahal ang pinakamataas na paraan na nais ipakita ni Pablo, at pagkatapos itaas ito, tinatawag niya tayo upang sundan ito. Ikinukumpara ni Pablo ang Agape sa (halaga sa pamamagitan ng) kaalaman, *gnosis*, at ipinapakita ang mga ito bilang dalawang magkaibang anyo ng pakikipag-ugnayan sa Diyos. Sa kabanata 8, sinabi na ni Pablo:

1 Corinto 8:¹... Ang kaalaman ay nagpapalaki ng sarili, ngunit ang pag-ibig ay nagpapatibay.

At ang kaalaman na ito, o *gnosis*, ay muling binanggit sa kabanata 13 kung saan sinasabi sa atin na ito ay bahagi lamang, at ito'y mawawala, samantalang ang Agape (na isinasalin bilang pag-ibig) kasama ang pag-asa at pananampalataya, ay mananatili magpakailanman. Kaya't ang pagpapahalaga sa pamamagitan ng *gnosis* ay egosentriko, samantalang ang Agape ay teosentriko. Ang Agape ay hindi naghahanap ng sarili, samantalang ang pagpapahalaga sa pamamagitan ng *gnosis* ay naghahanap ng sarili. Makikita natin sa mga isinulat ni Pablo ang pagpupuri sa Agape, na nananatili magpakailanman, bilang paraan ng Diyos sa tao, isang mas mataas na daan, laban sa mga paraan ng tao patungo sa Diyos, sa anyo ng katuwiran na nagmumula sa batas sa isang banda; at sa kaalaman bilang isang paghahangad upang marating ang Diyos, na kasama ng lahat ng iba pang mga tagumpay ng tao, ay

magwawakas. At si Pablo, na lubos na nahulog sa pag-ibig ng Diyos, ay hindi makapagpipigil kundi sumigaw:

Roma 8:²⁸ At alam natin na ang lahat ng bagay ay gumagawa para sa ikabubuti ng mga umiibig sa Diyos, sa kanila na tinawag ayon sa *Kanyang* layunin. ²⁹ Sapagkat yaong Kanyang nakilala nang una pa, itinakda rin Niya na *maging* katulad sa larawan ng Kanyang Anak, upang Siya ang maging panganay sa maraming magkakapatid. ³⁰ At yaong Kanyang itinakda, sila rin ay Kanyang tinawag; at yaong Kanyang tinawag, sila rin ay Kanyang pinaging-matuwid; at yaong Kanyang pinaging-matuwid, sila rin ay Kanyang niluwalhati. ³¹ Ano ngayon ang ating masasabi sa mga bagay na ito? Kung ang Diyos ay kakampi natin, sino ang makalalaban sa atin? ³² Siya na hindi ipinagkait ang Kanyang sariling Anak, kundi ibinigay Siya para sa ating lahat, paanong hindi Niya ibibigay sa atin ang lahat ng bagay na kasama Niya? ³³ Sino ang maghaharap ng sakdal laban sa mga hinirang ng Diyos? *Ang* Diyos ang nagpapawalang-sala. ³⁴ Sino *ang* hahatol? *Si* Kristo Hesus na namatay, oo, higit pa riyan, na muling nabuhay, na nasa kanan ng Diyos, Siya rin ang namamagitan para sa atin. ³⁵ Sino ang makapaghihiwalay sa atin sa pag-ibig ni Kristo? Ang kapighatian ba, o kahirapan, o pag-uusig, o gutom, o kahubaran, o panganib, o tabak? ³⁶ Gaya ng nasusulat, Dahil sa Iyo ay pinapatay kami buong araw; itinuring kaming mga tupang papatayin. ³⁷ Hindi, Sa lahat ng mga bagay na ito, tayo'y higit pa sa mga mapagtagumpay sa pamamagitan Niya na umibig sa atin. ³⁸ Sapagkat natitiyak kong kahit ang kamatayan, ni ang buhay, ni ang mga anghel, ni ang mga pamunuan, ni ang mga kapangyarihan, ni ang mga bagay sa kasalukuyan, ni ang mga darating, ³⁹ Ni ang taas, ni ang lalim, ni ang alinmang nilalang, ay hindi makapaghihiwalay sa atin sa pag-ibig ng Diyos na nasa kay Kristo Hesus na ating Panginoon.

Kaya nga, sa pagsasalita tungkol sa Agape na nananatili magpakailanman, ang konsepto ng Agape at ng Diyos ay napakalapit na magkakaugnay na halos natutulad na sila sa isa't isa. Gayunpaman, ang pagkakaugnay na ito ay tiyak na pinagtibay ng apostol Juan, na dalawang beses na nagpahayag na ang Diyos ay Agape.

1 Juan 4:⁸ Ang hindi umiibig ay hindi nakakakilala sa Diyos, sapagkat **ang Diyos ay pag-ibig**. ... ¹⁶At ating nakilala at pinaniwalaan ang pag-ibig ng Diyos sa atin. **Ang Diyos ay pag-ibig**; at ang nananatili sa pag-ibig ay nananatili sa Diyos, at ang Diyos ay nananatili sa kanya.

Ang pag-ibig na Agape ay mula mismo sa Diyos:

1 Juan 4:¹⁰ Narito ang pag-ibig: hindi dahil tayo ang umibig sa Diyos, kundi dahil Siya ang umibig sa atin at isinugo ang Kanyang Anak upang *maging* handog sa ikapagpapatawad ng ating mga kasalanan.

At ang pag-ibig na iyon, kapag tinanggap, ay likas na ipinamamahagi:

1 Juan 4:¹⁹ Iniibig natin Siya, sapagkat Siya ang unang umibig sa atin.

Ang pag-ibig ng Diyos ay lubos na gumagalaw sa atin kaya't hindi natin magawang hindi Siya ibigin, at ibigin din ang ating kapwa. Sa ganitong paraan, ang utos na ibigin ang ating kapwa ay nagiging patunay ng ating pag-ibig sa Diyos. Ang ikalawang utos ay nagsisilbing daluyan at pagpapalawak ng una, na siyang pinagmulan.

1 Juan 4:²⁰ Kung sinuman ay nagsasabing, Iniibig ko ang Diyos, ngunit napopoot sa kanyang kapatid, siya ay sinungaling. Sapagkat ang hindi umiibig sa kanyang kapatid na kanyang nakikita, paano niya maiibig ang Diyos na hindi niya nakikita?

Ang ikalawa ay hindi maaaring umiral kung wala ang una. Ang pag-ibig sa kapwa ay hindi isang espesyal o ibang uri ng pag-ibig bukod sa pag-ibig sa Diyos, kundi isang nakikitang pagpapahayag nito. At sa pamamagitan lamang ng krus natin tunay na nauunawaan ang kahulugan ng pag-ibig ng Diyos.

1 Juan 3:¹⁶ At ating nakilala at pinaniwalaan ang pag-ibig na nasa atin mula sa Diyos. Ang Diyos ay pag-ibig; at ang nananatili sa pag-ibig ay nananatili sa Diyos, at ang Diyos ay nananatili sa kanya.

Ang pagpapahayag ng pag-ibig ng Diyos ay ipinadala Niya ang Kanyang bugtong na Anak at ibinigay Siya bilang pambayad-sala para sa mga kasalanan ng sanlibutan, upang tayo ay muling ipagkasundo sa Kanya.

1 Juan 4:⁹ Ganito ipinahayag ang pag-ibig ng Diyos sa atin: isinugo ng Diyos ang Kanyang bugtong na Anak sa sanlibutan upang tayo'y mabuhay sa pamamagitan Niya. ¹⁰ Narito ang tunay na pag-ibig, hindi dahil tayo ang umibig sa Diyos, kundi dahil Siya ang umibig sa atin at isinugo ang Kanyang Anak bilang pambayad-sala para sa ating mga kasalanan.

Juan 3:¹⁶ Sapagkat gayon na lamang ang pag-ibig ng Diyos sa sanlibutan kaya't ibinigay Niya ang Kanyang bugtong na Anak, upang ang sinumang sumasampalataya sa Kanya ay hindi mapahamak kundi magkaroon ng buhay na walang hanggan.

At ang pag-ibig na ito ang nagbigay sa atin ng Anak ng Diyos; kapag tinanggap at isinabuhay natin ito, tayo ay nagiging mga anak ng Diyos.

1 Juan 3:¹ Masdan ninyo kung anong uri ng pag-ibig ang ipinagkaloob sa atin ng Ama, na tayo ay tinawag na mga anak ng Diyos: Kaya't hindi tayo nakikilala ng sanlibutan, sapagkat hindi nila Siya nakilala.

Ang pag-ibig sa Diyos ay, sa pinaka-diwa nito, ang mapasa-Kanya, ang mapailalim sa Kanyang ganap na kapangyarihan, at ito ay nahahayag sa pagsunod sa Kanyang kalooban sa pamamagitan ng pag-iingat ng Kanyang Salita at mga utos. Kaya't ang dalawang utos ng pag-ibig ay may mahalagang lugar. Ito ay isang matagal nang utos na umiiral mula pa sa simula, ngunit si Kristo ang nagbigay rito ng tunay, ganap, at huling kahulugan. Dahil dito, sinabi ni Juan na ito ay isang bagong utos. Lumilitaw itong ganap na bago sapagkat hindi natin ito lubos na naunawaan bago dumating si Hesus sa lupa.

Kay Juan, matatagpuan din natin ang ganap na pagtanggì sa pag-ibig sa sarili. Ito ay mas malinaw na ipinapaliwanag sa mga sumusunod na talata:

1 Juan 2:¹⁵ Huwag ninyong ibigin ang sanlibutan ni ang mga bagay *na nasa* sanlibutan. Kung ang sinuman ay umiibig sa sanlibutan, wala sa kanya ang pag-ibig ng Ama. ¹⁶ Sapagkat ang lahat ng nasa sanlibutan, ang pagnanasa ng laman, ang pagnanasa ng mga mata, at ang kapalaluan sa buhay, ay hindi mula sa Ama, kundi mula sa sanlibutan.

Si Juan ay namamanhik na huwag nating ibigin ang sanlibutan ni ang mga bagay na nasa sanlibutan. Pagkatapos, ipinaliwanag niya kung ano ang sanlibutan. Ang sanlibutan ay pag-ibig sa sarili. Ito mismo ang sanlibutan: ang pagnanasa ng laman, ang sariling laman. Ang sanlibutan ay ang pagnanasa ng mga mata, ang sariling mga mata. Ang sanlibutan ay ang kapalaluan ng buhay, ang paghahangad ng kaluwalhatian para sa sarili. Kaya't ang pag-ibig sa sarili ay lubos na salungat sa pag-ibig ng Diyos, sapagkat kung saan naroon ang pag-ibig sa sanlibutan, wala roon ang pag-ibig ng Ama.

Ngayon, sa aklat ni Juan, mas malinaw nating makikita ang pinagmulan ng pag-ibig na Agape ng Diyos na ibinuhos sa sangkatauhan. Matapos tiyakin ni Juan na ang mismong likas na katangian ng Diyos ay Agape, na ang Diyos ay Agape, muli niyang inulit sa atin ang mismong mga salita ni Hesus:

Juan 17:²⁴ ... sapagkat inibig mo ako bago pa itinatag ang sanlibutan.

Juan 3:³⁵ Iniibig ng Ama ang Anak, at ibinigay Niya ang lahat ng bagay sa Kanyang kamay.

Juan 5:²⁰ Sapagkat iniibig ng Ama ang Anak ...

Juan 15:⁹ Kung paanong inibig ako ng Ama, gayon din naman iniibig ko kayo; manatili kayo sa aking pag-ibig.

Ang pag-ibig na Agape na ito, kung gayon, ay ang pag-ibig na iniukol at patuloy na inuukol ng Ama sa Kanyang Anak. Narito ang pinakamalinaw na patunay na tinanggap ng Anak ng Diyos ang lahat ng Kanyang taglay mula sa Ama. Ang halaga ng Anak ay hinubog ng Ama sa pamamagitan ng Kanyang walang pag-iimbot na pag-ibig na Agape. At ang pinakakahanga-hangang bagay sa lahat ng ito, lalo na't muli nitong inilalantad ang likas na kusang-loob, walang hanggan, at walang pag-iimbot na katangian ng pag-ibig na ito (marahil sa isa sa pinakamalinaw nitong anyo), ay ang pag-ibig na ito, na likas sa banal na kaugnayan sa pagitan ng Ama at ng Anak, ay ibinuhos sa isang suwail, mapanlaban, masama, at di-makadiyos na sangnilikha. Kaya naman, ang pag-ibig ng Ama sa Kanyang Anak, ang Minamahal, ay nagiging huwaran na nagpapahayag ng pag-ibig na inuukol ng Diyos sa bawat isa sa atin nang personal.

Juan 17:²³ ... at inibig mo sila, **gaya ng pag-ibig mo sa akin.** ...

²⁶ At ipinahayag ko sa kanila ang iyong pangalan, at ipapahayag pa *ito*: **upang ang pag-ibig na iniukol mo sa akin ay mapasa kanila**, at ako ay sumakanila.

Iniiibig niya tayo sa eksaktong parehong paraan kung paano niya iniibig ang kanyang mahal na Anak.

Eros na Pag-ibig ng Makalaman

Una, nakita natin ang salitang Griyego na *agape*, na karaniwan at natatangi sa unang Kristiyanismo, at kung paano ito binigyang kahulugan ni Hesus sa Kanyang mga salita at gawa. Pagkatapos, nakita natin kung paano ipinaliwanag nina Pablo at Juan na ang pag-ibig ng Diyos na *Agape* ay nahayag sa krus ni Kristo, kung saan makikita natin ang kapahayagan ng pag-ibig ng Diyos. At sa wakas, pinagtibay ni Juan na ang Diyos ay *Agape*, ang Diyos ay pag-ibig. Ang pagiging pag-ibig ay Kanyang likas na katangian—ito ang Kanyang tunay na pagkatao. Hindi Siya maaaring maging iba, sapagkat ito ang Kanyang likas na kalagayan.

Susunod, titingnan natin ang isa pang salitang Griyego, *eros*, na laganap sa mundong Helenistiko bago at maging kasabay ni Kristo. Ang *eros* ay hindi matatagpuan sa mga Kasulatang Griyego ng Bagong Tipan. Gayunpaman, nais nating makita kung ano ang pagkakaiba ng dalawang ideyang ito (*agape* at *eros*) kung paano ang dalawang magkasalungat na pananaw tungkol sa pag-ibig, at kung paano sila nagkakaiba. Maglalaan tayo ng sapat na panahon upang pag-aralan ang kahulugan at ideya ng *eros*, at sa pagsusuring ito, pangunahing titingnan natin ang mga pilosopong Griyego. Kailangan natin itong gawin upang maunawaan kung saan nagmula ang ilang kaisipan at pananaw, at upang maikumpara ito sa maluwalhating katotohanan ng kaharian ng Diyos. Sa ganitong paraan, makikilala natin ang mga ito at malalaman ang kanilang pinagmulan kapag lumitaw sila sa loob ng relihiyosong mga katuruan.

Ang *eros* na tinutukoy dito ay isang tiyak na konsepto, kung saan marahil ang klasikong halimbawa ay ang celestial *eros* ni Plato. Ang makalangit na *eros* na ito ay ang pag-ibig ng tao sa banal, ang pagmamahal ng tao sa Diyos. Gayunpaman, hindi lahat ng tinatawag na pagmamahal sa Diyos ay maituturing na *eros*. Ang *eros* ay ang pagnanasa, pananabik, at paghahangad na dulot ng kaakit-akit na katangian ng kanyang layon. Sa pagmamahal ng tao sa Diyos,

hinahanap ng tao ang Diyos upang matugunan ang kanyang espirituwal na pangangailangan na makamit at malasap ang kasakdalan ng mga banal na kaloob. Huwag tayong mahulog sa tukso na ipantay ang eros sa makamundo o makasenswal na pag-ibig, sapagkat ang Platonic na pag-ibig ay may malalim na ugat sa pagkiling at paghahanap ng paglaya mula sa purong senswalidad. Nauunawaan natin na sinikap ni Plato na iwasan ang ganitong kalituhan. Habang ang makasenswal na pag-ibig ay nagbibigkis sa kaluluwa sa materyal na bagay, ang tungkulin ng philosophical eros ay palayain ang kaluluwa mula sa tanikala ng pandama at itaas ito sa isang mas makatuwiran at makalangit na daigdig. Sa Symposium ni Plato, inihwalay ni Pausanias ang vulgar eros mula sa celestial eros. Hindi natin pagtutuunan ng pansin ang vulgar eros, kundi ang tinatawag na celestial eros, sapagkat ito ang pinaka-espiritwalisado sa lahat at ito ang tuwirang sumasalungat sa Agape.

Gayunpaman, hindi si Plato ang pinagmulan ng mga konseptong ito, bagaman siya ang maaaring naglarawan at nagbigay ng natatanging anyo sa mga ito. Matatagpuan natin ang pilosopiya o prinsipyo ng eros sa mga relihiyong nakabatay sa misteryo noong sinaunang panahon. Marahil maaari nating banggitin ang Orphism, na sa sentrong alamat nito ay naglalaman ng lahat ng pangunahing paniniwala na matatagpuan sa eros. Ayon sa alamat, nagpasya si Zeus na ibigay sa kanyang anak na si Zagreo (Dionysus) ang pamamahala sa mundo, ngunit habang bata pa si Zagreo, nagawa ng mga Titan (isang lahi ng mga diyos) na patayin at putul-putulin siya. Ngunit nilipol ni Zeus ang mga Titan, winasak sila, at mula sa kanilang abo ay nilikha niya ang lahi ng tao¹⁶. Ang alamat na ito, sa Orphism, ay maaaring hinango mula sa pagsamba ng mga Ehipsiyo kay Osiris, na may layuning ipaliwanag ang mga orgiya, isang mahalagang bahagi ng ritwal ng sinaunang misteryo. Dito makikita ang mahalagang elemento: ayon sa alamat, ang tao ay may dalawang kalikasan, isa na tulad sa Diyos, at isa na makalupa. Dahil

¹⁶ [https://en.wikipedia.org/wiki/Orphism_\(religion\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Orphism_(religion))

siya ay nilikha mula sa abo ng mga Titan, ang tao ay masama at may alitan sa Diyos. Gayunman, sa diwa ng mga Titan ay may bahagi ng Diyos na lumikha sa kanila, kaya't mayroon ding pagka-Diyos sa tao. Ayon sa alamat na ito, ang tao ay nabibilang sa dalawang mundo: siya ay isang nilikhang makalupa na mayroong banal na ningas. At ang elementong banal na ito ang kailangang mapalaya mula sa kanyang pagkakagapos sa mundo at sa kanyang makasenswal na bahagi. Ang banal na katwiran o banal na kaluluwa ay kailangang humigit sa lahat ng bagay sa pamamagitan ng pagbasag sa mga tanikalang bumabalot dito. Kailangan nitong dalisayin ang sarili mula sa anumang bagay na hindi naaayon sa kanyang likas na banal na buhay. Ang landas ng kaligtasan ng kaluluwa, ayon sa Orphism, ay ang daan ng paglilinis at ekstasis sa pamamagitan ng pagsapi sa misteryo, at ang layunin nito ay ang huling pagsasama ng kaluluwa sa banal at ang ganap na pagsanib dito. Ang bagay na ito ay ganap na makakamtan matapos ang kamatayan. Yaong mga hindi dumaaan sa prosesong ito ng pagsisimula sa misteryo ay kailangang dumaaan sa isang siklo ng muling pagkabuhay o reincarnation. Ang ganitong pananaw tungkol sa tao, ang kanyang banal na pinagmulan, ang likas na katangian ng kanyang kaluluwa, ang paglaya mula sa daigdig ng pandama, at ang pag-akyat patungo sa kanyang orihinal na banal na tahanan—ay ang pundasyong pinagbabatayan ng teorya ng eros. Dahil dito, isang hanay ng mga ideya ang sumusunod sa konseptong ito, na lumilitaw sa iba't ibang anyo ng relihiyon, tulad ng paniniwala sa isang pagbagsak bago ang tunay na pagbagsak, ang katawan bilang bilanggo ng kaluluwa, ang paniniwala sa kawalang-kamatayan ng kaluluwa, ang asketismo at mistisismo bilang daan ng kaligtasan. At kung pag-aaralan natin itong mabuti, lahat ng ito ay sentro sa mga relihiyong misteryoso noong sinaunang panahon. Ang kaluluwa ay tulad sa isang perlas na nalaglag sa kadiliman sa kailaliman ng dagat. Ang layunin ng mga misteryo ay tubusin ang imortal at banal na diwa ng tao. Ito mismo ang mga salitang sinabi noong unang panahon:

Genesis 3:⁴ At sinabi ng ahas sa babae, Tiyak na hindi kayo mamamatay:

Sa pilosopiyang ito, ang tao ay may buhay sa kanyang sarili, at ang mga banal na ningas na ito ay kailangang dalhin at muling tipunin sa orihinal na banal na apoy. Sa ilalim ng pilosopiyang ito, ang kailangan ng tao ay maging mulat sa kanyang kasalukuyang kalagayan, iwanan ang mga makamundong bagay na humahadlang sa kanya upang maabot ang liwanag; kailangan niyang lumingon sa kanyang sarili, matutong kilalanin ang kanyang sarili, ang kanyang sariling likas na mataas na halaga, at mula roon ay lumabas sa kanyang sarili, sirain ang mga hadlang ng panahon at pandama, at pumasok sa kabanalan. At bagaman ang lahat ng mga mistikong relihiyon ng mga sinaunang misteryo ay may kamalayan sa kalagayan ng tao, ang lahat ng ito ay nakabatay sa orihinal na banal na dangal ng tao. Ang palagay na ito lamang ang nagbigay-daan sa pag-akyat ng tao patungo sa kabanalan. At ang mga bakas na ito, ang mga bahid na ito, ay nagiging karaniwang pananaw ng lahat ng ito, kaya't ang relihiyon ng mga misteryo ay nagiging isang tunay na buhay na relihiyon, at ang pilosopiya ng eros ang nagiging pangunahing espiritu ng lahat ng ito: Babilonia. Iyan ang naghaharing espiritu mula pa noong unang panahon.

Ngayon, kinakailangang ipaliwanag ang ating nabasa mula kay Plato, nang hindi nalilimutan na ang paggamit ng mga alamat ay isang kasangkapan sa kanyang pagpapaliwanag. Tama rin na sabihin na ang pilosopiya ni Plato ay isang doktrina ng kaligtasan. Para sa parehong relihiyon at kay Plato, ang layunin ay upang makamit ng tao ang kanyang tunay at pinagpalang buhay, at ito, sa konteksto ng sinaunang panahon, ay nakakamit sa pamamagitan ng pagpapalaya ng kaluluwa mula sa pagkakabilanggo sa katawan at sa pandama, at pagbabalik nito sa tahanang makalangit. Nagkakaiba si Plato at ang mga relihiyon ng misteryo ng sinaunang panahon sa paraan ng pag-abot sa kaligtasan. Sa mga misteryo, ito ay natatamo sa pamamagitan ng mga pagsasanay, paglilinis, at mga ritwal,

samantalang kay Plato, ito ay nakakamit sa pamamagitan ng pilosopiya. Subalit bilang isang pilosopo, inamin din niya na siya ay nangangailangan ng pagbabagong-loob at paglilinis. At dito nagiging mahalaga ang mga alamat sa pagbibigay ng pananaw tungkol sa panrelihiyong aspeto ng Platonismo.

Ayon kay Plato, may dalawang mundo, ang mundo ng mga *Ideya* at ang mundo ng *Pandama*, ang mundo ng kinakailangang makatwirang kaalaman at ang mundo ng pabagu-bagong pandamang pang-unawa. Magkatabi ang dalawang mundong ito, at nasa tao ang tungkulin na lumipat mula sa isa patungo sa isa pa. Kanyang gawain ang tumakas mula sa mas mababang mundo, ang mundo ng Pandama, at umakyat patungo sa mas mataas na mundo, ang mundo ng mga *Ideya*. Sa ganitong paraan, nagtatagumpay ang mundo ng mga *Ideya* laban sa mundo ng Pandama. Subalit, ang gawaing ito ay posible lamang dahil sa eros na nananahan sa tao. Ang mga *Ideya* mismo ay walang kakayahang lumikha ng ganitong paggalaw; hindi sila mga puwersa sa kanilang sarili at wala silang direktang impluwensya sa mundo ng Pandama. Kaya naman, ang ugnayan sa pagitan ng dalawang mundo ay nakasandig lamang sa isang direksyon, mula sa ibaba pataas, mula sa materyal patungo sa espirituwal, mula sa pandama patungo sa mga *Ideya*. Walang tulong o puwersang nagmumula sa mundo ng mga *Ideya* upang suportahan ang pag-angat na ito. Kapag nakita ng tao ang *Ideya* sa mga bagay, doon niya mararamdaman ang eros, ang pagnanais para sa dalisay na mundo ng mga *Ideya*. Sa gayon, ang eros ay ang pagbabagong-loob ng tao mula sa nakikita patungo sa hindi nakikita, ito ang hilig ng kaluluwa ng tao tungo sa mas mataas, ito ang tunay na puwersang nagtutulak sa kanya patungo sa mundo ng *Ideyal*. Kung wala ang eros, magiging imposible ang ugnayan sa pagitan ng dalawang mundo. Ang eros ang nagpapakilos sa pag-angat na ito. Ang eros ay ang dakilang pagkakataon ng mundong *Ideyal* laban sa mundo ng Pandama. Sapagkat habang ang *Ideya* mismo ay hindi makatutulong sa tao, ang tao, na may taglay na eros, ay maaaring

ipahayag ang kapangyarihan ng Ideya. Dahil dito, makikita natin kung paanong ang pilosopiya ni Plato ay isa ring doktrina ng kaligtasan.

Sa Phaedrus ni Plato, nagsisimula tayo sa isang paniniwalang karaniwan sa lahat ng silangang doktrina ng kaligtasan: na ang kaluluwa ng tao ay may likas na banal at higit-sa-likas na halaga at pinagmulan. Sa isang umiiral nang kalagayan bago pa ang buhay sa lupa, nakita na ng kaluluwa ang mga Ideya, ang tunay, mabuti, at maganda, at ang karanasang ito ay nag-iwan ng matinding bakas sa kanya. Kaya kahit bumagsak ito at nakulong sa katawan, nananatili pa rin sa kanya ang alaala ng kaluwalhatian ng mas mataas na mundo, at nararamdaman niya ang isang pag-akit na hindi niya lubos na maipaliwanag. Ang pagnanais na ito para sa mas mataas na kalagayan ay tinatawag na eros. Ito ang pumipigil sa kaluluwa na lubusang matali sa mga panandaliang bagay ng mundo. Dahil dito, ang pag-ibig na itinaturo ni Plato ay ang pag-ibig sa maningning na mundo ng mga Ideya, isang pananabik na makibahagi sa banal na buhay. Ang alaala ng kaluluwa sa dati nitong kalagayan ay naiiba sa bawat isa; sa karamihan, ito ay natutulog lamang at kailangang gisingin upang maging ganap. Kapag nasilayan ng kaluluwa ang ningning ng kagandahan, nagkakaroon ito ng mga pakpak at naabot ang mundo ng hindi nakikita ng pandama. Ang dahilan kung bakit may ganitong epekto ang kagandahan sa kaluluwa ay sapagkat ito ang pinakamaliwanag sa lahat ng Ideya. Kaya naman, ang ideya ng kagandahan ang huling nalilimutan at unang naaalala kapag nasumpungan ito sa mundo ng pandama. Ang pagkakita sa kagandahan ay may layuning gisingin ang eros sa tao, hindi upang ituon niya ang kanyang pagmamahal sa bagay na iyon, kundi upang, sa pagdaan niya rito, magpatuloy siya sa walang tigil na pag-akyat patungo sa tunay na kagandahan. Ito mismo ang diwa ng eros. Kapag pinagnilayan ng kaluluwa ang tunay na kagandahan, nalilimutan nito ang sarili at itinatili ang sarili sa ganap na kagandahan, kung saan ito mismo ay nakikibahagi at nakababatid ng

sarili nitong kagandahan. Sa ganitong paraan, ang eros ay nagiging makalangit na eros, na nagnanais umakyat patungo sa makalangit na kagandahan. Ang pandamang kagandahan ay nagsisilbing panimulang hakbang lamang, na ang tunay na hantungan ay ang mundo ng mga Ideya.

Ayon kay Plato, ang eros ay may dalawang katangian. Hindi ito ganap na makatao o ganap na makadiyos; ito ay nasa pagitan—sa kanyang sariling mga salita, isang kalahating diyos o isang “dakilang espiritu.” Ayon sa kanyang isinulat, ito ay nagmula kay Socrates, na narinig ito mula sa isang babaeng pari:

"Kaya kung ang Eros ay nangangailangan ng mga bagay na magaganda, at ang mabubuting bagay ay maganda, nangangailangan din siya ng mabubuting bagay."

"Ako, si Socrates," sabi niya, "ay hindi makakatutol sa iyo; kaya't maging ayon nawa sa sinabi mo."

"Hindi naman, mahal kong Agathon. Sa halip, hindi mo kayang tutulan ang katotohanan," sabi niya, "sapagkat hindi naman talaga mahirap tutulan si Socrates."

"At hayaan kitang umalis muna, at babaling ako sa talumpati tungkol kay Eros na minsan kong narinig mula sa isang babae, si Diotima ng Mantinea. Marunong siya sa mga bagay na ito at sa marami pang iba; nang minsang mag-alay ng sakripisyo ang mga Atenean bago dumating ang salot, nagawa niyang maantala ang pagdating ng sakit sa loob ng sampung taon. Siya rin mismo ang nagturo sa akin tungkol sa erotika. Ang talumpating madalas niyang ipahayag ay susubukan kong ipaliwanag sa inyo ayon sa napagkasunduan namin ni Agathon, at sisikapin kong gawin ito sa sarili kong paraan, sa abot ng aking makakaya. Sapagkat tulad ng iyong ipinaliwanag, Agathon, kailangang ipaliwanag muna kung sino si Eros at kung anong uri siya, bago ipahayag ang kanyang mga gawa. Sa aking palagay,

pinakamadaling gawin ito sa parehong paraan na minsang ginamit ng isang estrangherong nagtatanong sa akin. Sapagkat halos nasabi ko rin noon sa kanya ang parehong sinabi sa akin ngayon ni Agathon, na si Eros ay isang dakilang diyos at siya ang pag-ibig sa magagandang bagay. Ngunit pinabulaanan niya ako gamit ang parehong mga argumento na ginamit ko upang pabulaanan si Agathon—na ayon sa aking paliwanag, si Eros ay hindi maganda at hindi rin mabuti.

"At sinabi ko, 'Ano ang ibig mong sabihin, Diotima? Ibig mo bang sabihin na si Eros ay pangit at masama?'"

"At sinabi niya, 'Tumahimik ka! O iniisip mo bang ang anumang hindi maganda ay kailangang maging pangit?'"

"'Tiyak na hindi.'

"'At ang anumang hindi marunong, ay wala nang pang-unawa? O hindi mo ba alam na may isang bagay sa pagitan ng karunungan at kawalan ng pang-unawa?'"

"'Ano ito?'"

"'Hindi mo ba alam,' sabi niya, 'na ang tamang opinyon nang hindi kayang ipaliwanag [logos] ay hindi maituturing na ganap na kaalaman (sapagkat paano magiging kaalaman ang isang bagay na hindi maipaliwanag [alogon]?), ni hindi rin ito kawalan ng pang-unawa (sapagkat paano magiging kawalan ng pang-unawa ang isang bagay na tumama sa katotohanan)? Kaya naman, ang tamang opinyon ay nasa gitna ng karunungan at kawalan ng pang-unawa.'

"'Tama ang sinasabi mo,' sabi ko.

"'Kaya huwag mong pilitin na ang hindi maganda ay maging pangit, o ang hindi mabuti ay maging masama. Kaya rin, yamang sumasang-ayon ka na si Eros ay hindi mabuti o maganda, huwag mong paniwalaan na siya ay kailangang

maging pangit at masama,' sabi niya, 'kundi isang bagay na nasa pagitan ng dalawa.'

...

"Nakikita mo na ngayon,' sabi niya, 'na ikaw rin ay naniniwala na si Eros ay hindi isang diyos?'

"Ano kung gayon si Eros?' tanong ko. 'Isa bang mortal?'

"Hindi naman ganoon.'

"Ano naman kung ganoon?'

"Gaya ng sinabi ko noon,' sabi niya, 'sa pagitan ng mortal at imortal.'

"Ano iyon, Diotima?'

"Isang dakilang daemon, Socrates, sapagkat ang lahat ng bagay na makadiyos ay nasa pagitan ng diyos at mortal.'

"Anong uri ng kapangyarihan?' tanong ko.

"Tagapamagitan at nagdadala sa mga diyos ng mga bagay mula sa tao, at sa tao ng mga bagay mula sa mga diyos: ang mga kahilingan at mga hain ng tao, ang mga utos at mga gantimpala mula sa mga diyos bilang kapalit ng mga hain. Sapagkat siya ay nasa pagitan ng dalawa at pinupuno ang puwang upang ang kabuuan ay mapag-isa sa pamamagitan niya. Dahil dito, nagmumula ang lahat ng panghuhula at ang sining ng mga pari na may kinalaman sa mga hain, mga ritwal ng pagsisimula, mga orasyon, at lahat ng uri ng panghuhula at salamangka. Ang isang diyos ay hindi direktang nakikipag-ugnayan sa tao; ngunit sa pamamagitan ng isang tulad nito nagaganap ang buong pakikitungo at pag-uusap ng mga diyos sa mga tao, maging sa kanilang paggising o pagtulog. At ang marunong sa mga bagay na ito ay isang taong makadiyos; ngunit ang marunong sa ibang bagay tulad ng sining o paggawa ng

kamay ay itinuturing na karaniwan at mababa. Marami at iba't iba ang mga ganitong espiritu, at isa sa kanila ay si Eros.'

"Sino ang kanyang ama?' sabi ko. 'At sino ang kanyang ina?'

"Masyadong mahaba,' sabi niya, 'upang ipaliwanag, ngunit sasabihin ko pa rin sa iyo. Noong ipinanganak si Aphrodite, ang lahat ng ibang diyos, pati na rin si Poros [Kasanayan], anak ni Metis [Karunungan], ay naroon sa isang piging. At matapos silang makakain, dumating si Penia [Kahirapan] upang mamalimos—gaya ng inaasahan sa isang pagdiriwang—at nanatili siya malapit sa pintuan. Samantala, nalasing si Poros sa nektar—sapagkat wala pang alak noon—at, dahil sa bigat ng kanyang ulo, pumasok siya sa hardin ni Zeus at natulog. Noon, si Penia, na dahil sa kanyang kakulangan sa yaman ay nagbalak magkaroon ng anak mula kay Poros, ay humiga sa tabi niya at ipinaglihi si Eros. Dahil dito, naging tagapaglingkod at alalay si Eros ni Aphrodite, sapagkat siya ay ipinaglihi sa araw ng kanyang kapanganakan. Dahil sa kanyang kalikasan, siya ay nagmamahal sa kagandahan, at si Aphrodite ay maganda. Kaya naman, bilang anak nina Poros at Penia, ganito ang kalagayan ni Eros. Una sa lahat, siya ay laging mahirap; at malayong maging malambot at maganda tulad ng paniniwala ng marami. Sa halip, siya ay matigas, marungis, walang sapatos, at walang tahanan, laging natutulog sa lupa nang walang kumot o higaan, humihiga sa mga pintuan at tabing daan sa bukas na hangin. Mayroon siyang likas na katangian ng kanyang ina, laging namumuhay sa pangangailangan. Ngunit ayon sa kanyang ama, siya ay nagbabalak na mahuli ang maganda at mabuti. Siya ay matapang, matibay, at matalas, isang bihasang mangangaso, laging nag-iisip ng paraan, sabik sa praktikal na karunungan at malikhain, nagsusuri ng karunungan sa

buong buhay niya, isang bihasang salamangkero, manggagamot, at pantas. Ang kanyang likas na katangian ay hindi ganap na imortal o mortal; minsan, sa parehong araw, siya ay yumayabong at nabubuhay kapag mayroon siyang yaman, ngunit minsan din siya ay namamatay, subalit muling nabubuhay dahil sa kalikasan ng kanyang ama. At yamang ang anumang naipagkakaloob sa kanya ay palaging unti-unting nauubos, si Eros ay hindi kailanman ganap na mayaman o salat, kundi nasa pagitan ng karunungan at kakulangan ng pang-unawa. ...¹⁷

Si Eros ay nasa pagitan ng mortal at imortal, ng mayroon at wala, ng karunungan at kamangmangan. Lagi siyang may malinaw na hangarin: si Eros ay ang pag-ibig sa maganda at mabuti.

Matapos buuin ang paglalahad ni Plato tungkol kay Eros, pangunahing mula sa Phaedrus at Symposium, babanggitin natin ang mga pangunahing nilalaman ng konsepto ng pag-ibig ni Eros.

1. Ang Eros ay mapag-angking pag-ibig: Kapag binigyan ni Plato ng kahulugan ang Eros, sinabi niyang ito ay nasa gitna ng pagkakaroon at kawalan. Ang pinaka-halatang katangian nito ay isang pagnanasa, isang pag-uudyok, isang pananabik. Ngunit ang tao ay nagkakaroon lamang ng pagnanasa para sa isang bagay na wala siya, para sa isang bagay na sa tingin niya ay kailangan niya, at maaari lamang niyang hangarin ang isang bagay na pinaniniwalaan niyang mahalaga. Kaya makikita natin na ang Eros ay may dalawang pangunahing katangian: ang kamalayan sa tunay na pangangailangan at ang pagsisikap na matagpuan ang kasiyahan ng pangangailangang iyon sa isang mas mataas at mas maligayang kalagayan. Ang pakiramdam ng pangangailangan ay susi sa Eros, sapagkat kung wala ito, hindi magigising ang pagnanasa sa mapag-angking pag-ibig. Ang isang Eros na mayaman at walang kailangan ay isang pagsasalungatan,

¹⁷ Plato, *Ang Piging ni Plato*, isinalin ni Seth Bernardete.
<https://archive.org/details/PlatosSymposium>

katulad ng ideya ng isang Eros na kusang nagbibigay. Ang Eros ay ang pagnanais na mag-angkin, kahit pa ito’y may mas marangal na layunin tulad ng pagtuturo o pagpapabuti ng moralidad. At malinaw na kahit sa mga pagkakataong lumilitaw na ang Eros ay isang pagnanais na magbigay, sa huli ito ay isang mas mataas pang hangarin na mag-angkin. Tulad ng lahat ng mapag-angking pag-ibig, limitado ang Eros sa kung ano ang nakikita nitong mahalaga. Ang pag-ibig at halaga ay magkaugnay, na nagpapahiwatig sa isa't isa. Tanging ang may halaga ang maaaring maging bagay ng pag-ibig at pagnanasa. Mula rito, mapapansin natin na para kay Plato, imposibleng isipin ang isang pag-ibig na malaya, kusa, at walang pag-iimbot, sapagkat ang mapag-angking pag-ibig ay naiimpluwensyahan ng halaga ng bagay na iniibig. Gayunpaman, ito ay isang mapag-angking pag-ibig, hindi sa paraang hinahatak nito ang kaluluwa pababa sa makamundong bagay—sapagkat iyon ay magiging isang makamundong pag-ibig. Kundi isang pag-ibig na nakatuon sa mas mataas na antas, ito ay ang pananabik ng kaluluwa para sa higit na dakila, sa mas mainam; ito ay isang paghahangad patungo sa makalangit na daigdig, ang mundo ng mga Ideya. Sa diwang ito, kapansin-pansing ang pag-akyat sa mas mataas na antas ay nananatiling isang mapag-angking pag-ibig.

2. Ang Eros ay landas ng tao patungo sa kabanalan: Ang paglalarawan ni Plato sa Eros bilang isang bagay na nasa pagitan ay may kahalagahan ding panrelihiyon. Ang Eros ang tagapamagitan sa buhay ng tao at ng kabanalan. Ito ang nagtataas ng hindi perpekto tungo sa pagiging ganap, ng mortal tungo sa kawalang-kamatayan. Maaaring ipahayag ni Plato na ang pag-ibig ay banal, ngunit hindi sa kahulugang ang mga diyos ay may damdamin ng pag-ibig. Ang mga diyos ay namumuhay sa kanilang pinagpalang kalagayan nang walang anumang pangangailangan. Hindi nila kailangan ang pag-ibig. Ayon kay Plato, *ang tao lamang ang umiibig at nagnanais ng isang bagay na wala pa sa kanya, sapagkat sino ang nagnanais ng isang bagay na mayroon na siya? Dahil ang mga diyos ay may lahat*

ng bagay at wala nang kailangan, hindi nila nararamdaman pagmamahal. Ngunit sila ang nagiging layon ng pag-ibig. Dahil sa likas nilang kagandahan, ang kabanalan ang siyang humahatak sa lahat ng bagay patungo rito, subalit nananatili itong hindi naaantig, nasa ganap na kapahingahan. Sinabi ni Plato na ang isang diyos ay walang direktang kaugnayan sa tao maliban sa pamamagitan ng kanyang tagapamagitan, ang Eros, at sa ganitong paraan nagkakaroon ng ugnayan ang mga diyos at mga tao. Kaya naman, ang pag-ibig ng Eros, bilang pagkilos at paggalaw, ay isang ganap na pagkilos ng tao. Sapagkat ang pag-ibig ay laging pagnanasa ng mababa patungo sa mataas, ng hindi perpekto patungo sa ganap, ang Eros ang daan kung paano umaakyat ang tao patungo sa kabanalan, hindi ito ang paraan upang ang kabanalan ang yumuko patungo sa tao.

Ang lahat ng ito ay simpleng pagkilala sa halaga ng minamahal na bagay at sa kamalayan ng pangangailangan ng halagang iyon. Sa ganitong diwa, para kay Plato, nagiging mahalaga ang pagtutok ng pag-ibig patungo sa hindi nakikita ng pandama. Ang Eros, sa ganitong kahulugan, ay ang pagtakas ng kaluluwa mula sa isang mundo patungo sa isa pa, mula sa mundo ng Pandama patungo sa mundo ng mga alaala na nagising mula sa mas mataas na daigdig dahil sa kagandahan ng mga bagay. Kaya naman, ang pag-akyat sa hagdan ng pag-ibig, ayon kay Plato, ay nagsisimula sa pagkilala sa kagandahan ng isang katawan, patungo sa lahat ng magagandang katawan, mula roon ay patungo sa kagandahan ng isang kaluluwa, pagkatapos ay sa kagandahan ng mga batas at institusyon ng tao, kasunod nito ay sa kagandahan ng mga agham, at sa wakas, sa pinakatunay na kagandahan mismo, ang ideya ng kagandahan sa kanyang ganap na anyo. Sa ganitong paraan, natatamo ng isang tao ang pagninilay sa walang hanggang kagandahan, isang kagandahang walang simula at walang katapusan, hindi lumalaki ni kumukupas, kundi pagiging isang ganap at walang hanggan.

3. Ang Eros ay makasariling pag-ibig: Lahat ay umiikot sa sarili at sa sariling kapalaran. Ang pinakamahalaga ay ang kaluluwa at ang kanyang pag-alab sa ilalim ng Eros, ang kasalukuyang pakikibaka nito bilang alipin ng katawan, ang unti-unting pag-akyat nito patungo sa mas mataas na daigdig, at ang pinagpalang pananaw nito sa mga Ideya sa kanilang kaluwalhatian. Ang katotohanang ang Eros ay isang mapananggap na pag-ibig ay sapat nang patunay na ito ay makasarili. Gayunpaman, ang pagiging makasarili ng Eros ay higit na nahahayag sa layunin nitong makamit ang isang bagay na itinuturing na mahalaga at kailangan ng tao. Kaya naman, bawat tao ay naghahangad ng mabuti para sa kanyang sarili, kaya't ang umibig sa kabutihan ay nangangahulugan ng pagnanasa na angkinin ito at panatilihin magpakailanman. Ang pag-ibig, kung gayon, ay laging may kaugnayan sa pagnanais ng kawalang-kamatayan. Ngunit sa pagnanais na ito, naipapakita ang kanyang pagiging makasarili. Pinatunayan ito ni Plato sa pagsipi sa halimbawa ni Alcestis na handang mamatay para kay Admetus, o ni Achilles na sumunod kay Patroclus sa kamatayan, na hindi sana nila ginawa kundi dahil alam nilang magkakamit sila ng walang hanggang katanyagan. Idinagdag niya na lahat ng tao ay handang gawin ang anuman upang makamit ang imortal na karangalan, at lalong mas mabuti kung masidhi ang kanilang pagnanasa rito, sapagkat iniibig nila ang hindi namamatay. Maliwanag na ang pag-ibig na nagtutulak sa kanila upang ialay ang kanilang buhay para sa isa't isa ay hindi isang pag-ibig na "hindi naghahangad ng sariling kapakinabangan"¹⁸.

Nang makita natin ito, hindi natin maiwasang pag-isipan kung ano ang nangyari sa Hardin ng Eden:

Genesis 3:¹ Ngayon, ang ahas ay mas tuso ... ⁴At sinabi ng ahas sa babae, Tiyak na hindi kayo mamamatay: ⁵Sapagkat alam ng Diyos na sa araw na kayo ay kumain nito, madidilat

¹⁸ 1 Corinto 13:5

ang inyong mga mata, at kayo ay magiging tulad ng mga diyos, na nakakaalam ng mabuti at masama.

Ang ahas ay unang nagpatibay na anuman ang gawin ni Eba, kahit na sumuway siya sa Diyos, hindi siya mamamatay, sa kabila ng malinaw na sinabi ng Diyos na ito ang magiging bunga ng pagsuway. Ipinakita nito na ang kanyang buhay ay hindi nakasalalay sa kanyang pakikipag-ugnayan sa Diyos. Pangalawa, binigyang-diin nito na sinasadya at kusa ng Diyos na ipagkait sa kanila ang isang espesyal na kaalaman at ang pag-angat sa isang mas mataas na antas ng buhay, isang kalagayan kung saan maaari silang maging katulad ng Diyos. At ang mas mataas na kalagayang ito ay makakamit lamang sa pamamagitan ng pagkain mula sa ipinagbabawal na puno. Gamit ang kasinungalingan, pinukaw ng ahas ang pakiramdam ng pangangailangan para sa isang mas mataas at mas maligayang kalagayan. Ang pagiging tulad ng Diyos ay iniharap bilang isang bagay na mahalaga, mas mataas, at karapat-dapat na hangarin at kunin, kahit na hindi ito para sa kanila. Subalit, bahagi ng suliranin ay hindi ganito ang Diyos, gaya ng ipinakikita ng pag-ibig na Agape. Sa katunayan, ang pagsunod sa payo ng ahas ay naglayo kay Eba sa Diyos. Kaya naman, ang ganitong uri ng pag-ibig na naghahangad sa sarili, ang Eros, ay naitanim kay Eva, at sa kanyang paghahangad na maging tulad ng Diyos, tinahak niya ang isang landas mula sa tao patungo sa Diyos, isang pagsisikap ng tao na abutin ang isang inaakalang perpektong kalagayan. Ang lahat ng ito ay nakabatay sa isang makasariling pananaw, kung saan ang sariling kasiyahan at katuparan ay hinahangad higit sa lahat ng bagay. Kaya, makikita natin kung paano ang Eros ay ang espiritu ng sinaunang ahas, ang “dakilang demonyo,” na humahadlang sa pagitan ng tao at ng Diyos, siya na sinasabing:

Isaias 14:¹³ Sapagkat sinabi mo sa iyong puso, Aakyat ako sa langit, itataas ko ang aking trono sa ibabaw ng mga bituin ng Diyos; uupo rin ako sa bundok ng kapulungan, sa mga dulo

ng hilaga: ¹⁴Aakyat ako sa kaitaasan ng mga ulap; magiging katulad ako ng Kataas-taasan.

Nakikita natin ang mga katangiang ito ng Eros na ipinaliwanag ni Plato, kaya dapat nating bigyang-diin ang ambag ni Aristotle sa pagbibigay rito ng isang pangkalahatang pananaw sa sanlibutan. Ipinapakita ito sa kanyang doktrina ng pagkilos, kung saan ang buong proseso ng kalikasan ay isang patuloy na pagkilos, sunud-sunod na pag-akyat mula sa bagay patungo sa anyo, mula sa pagiging hindi ganap patungo sa pagiging ganap, mula sa posibilidad patungo sa katuparan. Ang sanhi ng pagkilos na ito ay makikita sa impluwensya ng anyo sa bagay. Ito ay dahil sa likas na pagkahilig ng bagay patungo sa anyo, at bahagyang sa impluwensyang taglay ng anyo sa bagay. Subalit, pagdating sa dalisay na anyo, ito ay higit sa lahat ng pagkilos. Ang dalisay na anyo ang siyang tunay na nagpapakilos sa lahat ng bagay, ngunit ito mismo ay hindi nagbabago o gumagalaw. Napapakilos nito ang lahat sa pamamagitan ng paglikha ng pagnanasa sa kanila. Ano, kung gayon, ang epekto ng dalisay na anyo? Dahil sa pagiging ganap nito, ito ay gumigising sa Eros. Kaya't makikita natin na itinaas ni Aristotle ang Eros ni Plato sa isang pandaigdigang antas. Bukod dito, makikita rin natin kay Aristotle ang konsepto ng hagdan sa kanyang Scale of Existence. Para kay Plato, ang mga baytang na kailangang akyat ng isang indibidwal mula sa isang mundo patungo sa isa pa ay hindi mga pisikal na koneksyon sa pagitan ng mundo ng pandama at ng mundong perpekto, kundi isang sikolohikal na gabay lamang upang itaas ang kaluluwa. Gayunpaman, para kay Aristotle, ang kanyang hagdan ng pag-iral ay nagpapakita ng isang tuluy-tuloy na pag-akyat kung saan ang lahat ng mas mababa ay nagnanais umabot sa mas mataas, at ang buong proseso ng pagkilos ay nagtatagpo patungo sa banal. Ang banal ay nananatiling hindi natitinag, subalit hinihila nito pataas ang lahat ng mas mababa rito. Ang lahat ng bagay sa mundo ay sumasalamin sa pagkilos na ito, ang ebolusyon ng bawat nilalang. Ang lahat ay may pagnanasa patungo sa Kataas-taasan. Ang buong

sansinukob ay nagdadala ng tatak ng Eros, ang mababa ay patuloy na umaakyat patungo sa mas mataas at nagsisikap maging katulad nito. Ang pagnanais na ito ay nagpapatuloy mula sa isang antas patungo sa iba pa sa buong sansinukob. Ang konsepto ng pagkilos na ito ayon kay Aristotle ay batay sa ideya ng isang Griyegong Diyos— isang Diyos na hindi gumagalaw, ngunit may impluwensya hindi dahil sa anumang ginagawa Niya, kundi dahil sa pagnanasa ng mundo na abutin ang banal.

Ngayon ay tatalakayin natin ang Neoplatonismo, partikular ang mga aral ni Plotinus, na nabuhay noong panahon ng Kristiyanismo. Ang layunin ni Plotinus ay pagsamahin ang pilosopiya ni Plato at ang kabanalan ng mga sinaunang misteryo. Kay Plato at Aristotle, may iba't ibang pananaw tungkol sa Eros, ngunit kay Plotinus, ang pangunahing tema ay ang pagbabalik ng kaluluwa sa Diyos. Ipinakilala ni Plotinus ang konsepto na noon pa man ay naipahayag ngunit hindi binigyang-diin, kung paano ang banal na kaluluwa ay napasilo sa katawan. Para kay Plotinus, ang pag-akyat ng kaluluwa ay may kaugnayan sa isang naunang pagbaba. Dahil dito, kailangang muling balikan ang pagbaba ngunit sa kabaligtarang direksyon upang ang kaluluwa ay makabalik sa Diyos. Kaya naman, ang proseso ng mundo para kay Plotinus ay maaaring ibuod sa dalawang bahagi: ang paglabas ng lahat ng bagay mula sa Nag-iisa, ang banal, at ang pagbabalik ng lahat sa Kanya. Ang pagbaba ay nagaganap sa pagdaloy ng lahat ng bagay mula sa Nag-iisa. Nagiging hindi normal ang kalagayan kapag ang kaluluwa ng tao ay napuputol sa koneksyon nito sa espirituwal na daigdig, kapag nakalimutan nito ang banal nitong pinagmulan at hinahanap ang kasiyahan sa makamundong bagay. Kapag ang paggalaw pababa ay umabot na sa sukdukan, ito ay bumabalik paitaas. Kapag ang kaluluwa ay hinayaan ang sarili nitong mahulog sa makamundong pagnanasa, ito ay dahil sa hindi nito pagpapahalaga sa sarili nitong halaga. Upang ang pagbaba ay maging pag-akyat, kailangang matutunan ng kaluluwa ang dalawang bagay: una, dapat nitong gunitain ang sarili nitong

banal na pinagmulan at halaga. Kapag ang kaluluwa ay nahango na mula sa makamundong pagnanasa, maaari na itong bumaling sa kagandahan. At sa paggawa nito, ito ay gumagalaw patungo sa pag-akyat, isang pag-akyat patungo sa mas mataas na antas ng kagandahan, sa gayon ay binabaligtad ang proseso ng pagbaba. Ang mga hakbang sa pag-akyat ay nagsisimula sa pagkaunawa na ang mga pisikal na bagay ay nagtatamo ng kanilang kagandahan mula sa kaluluwa, ang kaluluwa mula sa katuwiran, at ang katuwiran mula sa Nag-iisa, mula sa banal. Ayon kay Plotinus, dapat tayong umakyat patungo sa pinakamataas na layunin ng bawat kaluluwa, ang kabutihan. Subalit, ang pinakamataas na antas, ang ganap na pakikipag-isa sa Diyos, ay hindi makakamit sa pamamagitan ng pangangatwiran o lohikal na pag-iisip, kundi sa pamamagitan lamang ng ekstasis— isang kalagayan kung saan ang nagmamasid ay nagiging kaisa ng kanyang minamasdan, kaya't nagiging bahagi siya ng Diyos. Ganito inilalarawan ang pag-akyat ng kaluluwa, at ito ay nakabatay sa paniniwala, na makikita rin sa Orpismo, na ang kaluluwa ay may banal na katangian, ngunit ito ay nabilanggo sa materyal na mundo. Sa ganitong pananaw, ipinaliwanag ni Plotinus na ang kaluluwa ay likas na mabuti, at ang panlabas na mundo ay masama dahil ito ay bunga ng pagkakagapos ng kaluluwa sa materyal na bagay. Sa kabuuan, ang doktrina ni Plotinus ay maaaring ibuod sa dalawang landas, ang pagbaba at pag-akyat, kung saan nangingibabaw ang Eros sa buong proseso.

Maaaring magtaka tayo kung gaano katotoo ang pagbaba na inilahad dito. Marahil ang una nating masasabi ay interesado si Plotinus sa proseso ng kosmolohiya kung paano tayo narito, kung paano naganap ang sitwasyong ito. Pagdating sa kaligtasan, ang tanging iniintindi ni Plotinus ay ang pag-akyat, ang paggalaw patungo sa banal. Ang pakikipag-isa sa banal ay hindi sa pamamagitan ng pagbaba ng Diyos patungo sa tao—sa kabaligtaran, ito ay sa pag-akyat ng tao sa pamamagitan ng Eros patungo sa Isa. At sa paglalarawan ng pagbaba, walang tunay na pagbaba ng banal.

Ang banal ay nananatili sa Kanyang pagiging dakila, hindi nagbabago. Kapag ang mas mataas ay nagbibigay para sa mas mababa, ginagawa nito ito nang hindi kailanman sumasailalim sa anumang kundisyon kung saan nakapailalim ang mas mababa; nananatili itong ganap na hindi kumikilos, at ang impluwensya nito ay laging pasibo. Para kay Plotinus, ang banal ay sapat sa sarili at hindi kailanman lumilitaw mula sa Kanyang marangal na kapahingahan. Walang kusang pagbaba. Ang pagbaba, sa katotohanan, ay hindi isang pagkilos ng banal na pagpapakumbaba kundi ang pagbagsak ng kaluluwa sa kasalanan at pagkakasala. Sinabi ni Plotinus na sinumang bumababa sa mas mababang antas ay ginagawa ito nang hindi sinasadya, at ito ay patunay ng kahinaan at kawalan ng kakayahan— isang bagay na imposibleng mangyari sa banal. Kaya't ang konsepto na ang banal ay tunay na bumababa ay hindi maaaring mangyari. Samakatuwid, ang pagbaba ayon kay Plotinus ay walang kaugnayan sa Agape na matatagpuan natin sa ebanghelyo. Sa halip, hinihikayat ni Plotinus ang pag-angat ng tao patungo sa estado ng isang banal na di-pangkaraniwang tao. Dahil dito, napagpapasyahan ni Plotinus na ang Diyos ay Eros. Sinasabing ang Diyos ay karapat-dapat mahalín, at siya mismo ay pag-ibig— pag-ibig sa kanyang sarili, sapagkat siya ay maganda sa kanyang sarili at sa kanyang sarili lamang. Kaya, ang Diyos ay itinakda bilang Eros, at dito nagbubukas ang daan upang ihambing ang Diyos na si Eros sa Diyos na matatagpuan natin sa Bibliya na siyang Agape. Ngunit habang sa Bibliya, ang katotohanang ang Diyos ay Agape ay isang likas na bunga ng patuloy na kapahayagan na umaabot sa kanyang pinakamataas na pagpapahayag—"Ang Diyos ay Agape"— hindi ito masasabi tungkol kay Eros, sapagkat sa anumang paraan ay hindi maaaring iugnay si Eros sa banal ayon kay Plato. Ang Diyos ay hindi Eros at si Eros ay hindi Diyos; para kay Plato, si Eros ay isang demonyo o isang kalahating diyos na gumagabay sa atin sa ating pag-akyat patungo sa banal.

Kaya, sa unang tingin, maaaring mukhang ang pagsasabing ito ni Plotinus na ang Diyos ay Eros ay isang pagtalikod sa ideya ni Plato tungkol kay Eros. Tila ganito nga, subalit sa pamamagitan ng isang tila pangangatwirang paraan, inihiwalay ni Plotinus ang kanyang sarili sa suliraning ito. Ang pangunahing ipinapahayag niya ay ang banal ang pinakamataas na kabutihan, ang huling hantungan ng lahat ng pagnanasa at pagnanabik. Dahil dito, ang Diyos mismo ay hindi maaaring magkaroon ng anumang pagnanasa o hangaring makamit pa ang anuman, sapagkat sa kanya matatagpuan ang kabuuan ng lahat ng kanais-nais. Kaya't hindi maaaring iugnay kay Eros bilang isang konsepto ang Diyos, ngunit ayon kay Plotinus, ang Diyos ay Eros para lamang sa kanyang sarili. Sa ganitong paraan, nagtagumpay siyang iugnay ang konsepto ng Eros sa Diyos. Sa pananaw na ito, nagiging Eros ang pinakapinagmulan at ang huling hantungan ng lahat ng bagay. At dito makikita ang malinaw na pagkakaiba sa pagitan ng Agape at Eros. Kapag inilapat kay Eros ang Diyos, ang katangian nitong mapag-angkin at makasarili ay nagiging labis sa kanyang sarili na nauwi ito sa isang pag-ibig na ganap na nakatuon lamang sa sariling kagandahan, kaya't nananatili itong hindi gumagalaw. Kung isusuma natin ito, makikita natin na ang ideya na ang Diyos ay Eros ay walang kabuluhan maliban kung ito ay nauunawaan bilang pag-ibig sa sarili. Kapansin-pansin, ang sinaunang relihiyong pagano ay nagsasalita rin sa kanilang mga alamat tungkol sa katapusan ng kanilang diyos. May iba't ibang bersyon ng kwento, ngunit sa pangkalahatan, si Narcissus ay anak ng diyos ng ilog na si Cephissus at ng isang nimpa na nagnangalang Liriope. Sinabihan si Liriope ng isang propeta na aabot sa katandaan si Narcissus kung hindi niya makikilala ang kanyang sarili. Nang lumaki si Narcissus, naging napakagwapo niyang binata na hinangaan ng lahat. Subalit wala ni isa man ang kanyang minahal pabalik. Isang araw, habang nangangaso, pumunta siya sa isang lawa upang uminom. Nang yumuko siya upang uminom, nakita niya ang sariling repleksyon at umibig siya rito. Lubos siyang namangha sa kanyang nakita na hindi siya makagalaw. Nakita niya ang kanyang

imahe bilang isang perpektong estatwang marmol. Dahil hindi niya natanggap ang pagmamahal pabalik at hindi rin niya maiwan ang sariling repleksyon, nagpakamatay siya sa pamamagitan ng paglunod sa tubig na nagpakita ng kanyang sariling imahe. At sa gayon, ito ang inihula tungkol sa dragon, ang matandang ahas, na nakaluklok sa maraming tubig:

Ezekiel 28:⁸ Ibababa ka nila sa hukay, at mamamatay ka gaya ng mga pinatay sa kalagitnaan ng mga dagat.

Kaya't tinatapos natin ang paglalahad ng konsepto ng Eros, na nagmula mismo sa mga relihiyong misteryo noong unang panahon, na bumabalik sa mga relihiyon sa Silangan, sa Egipto, at sa sinaunang Gresya hanggang sa naging bahagi ito ng unang yugto ng Kristiyanismo.

Mga Kongklusyon

Kapansin-pansin na si Nietzsche, ang tagapagpahayag ng pilosopiya ng di-pangkaraniwang tao, ay inilalarawan ang Kristiyanismo (ang orihinal na Kristiyanismo na nagmula kay Hesus at sa Kanyang mga alagad sa sinaunang mundo) bilang isang pagbabago ng lahat ng dating pagpapahalaga. Ang pagbabaliktad ng mga pagpapahalagang ito, ayon sa kanya, ay nangangahulugan ng isang radikal na pagbabago, at ang pagbabagong ito ay nakasentro sa pagpapakilala ng espiritu ng Agape. Sa diwang ito, ang Agape ay dumating bilang isang matinding dagok hindi lamang sa sistemang panrelihiyon ng mga Fariseo na batay sa batas, kundi pati na rin sa espiritwalidad ng mundong Helenistiko na nakabatay sa Eros, at higit pa, sa buong sinaunang mundo.

Mula sa pananaw ng sistemang panrelihiyon ng mga Pariseo, na siyang pangunahing relihiyon ng bayan ng Diyos noong panahong

iyon, maliwanag na mahal ng Diyos ang mga matuwid at tapat sa Kanya, habang hindi Niya mahal ang makasalanan at masasama. Ito ay likas na bunga ng isang ugnayan sa Diyos na nakabatay sa pagsunod sa batas, na siyang daan ng tao patungo sa Diyos. Gayunpaman, sinabi ni Hesus,

Marcos 2:¹⁷ ... Ako'y naparito hindi upang tawagin ang mga matuwid, kundi ang mga makasalanan upang magsisi.

At ang dahilan ng pagtawag na ito ay ang pag-ibig na Agape ng Diyos, na sa likas na katangian nito ay nangangahulugan ng pagpapatawad ng mga kasalanan. *Ang paniniwalang ito ay ganap na nagsasara ng pinto sa isang legalistang ugnayan sa Diyos, kaya nagkaroon ng tunggalian sa pagitan ni Hesus at ng mga Pariseo, at ito rin ang dahilan kung bakit binigyang-diin ni Pablo ang pagsalungat sa mga gawa ng kautusan. Ngunit kung paanong ang Agape ay salungat sa legalistang relihiyon ng Hudaismo, gayundin ito ay salungat sa sistema ng pagpapahalaga ng mga Helenistiko noong sinaunang panahon, na ang diwa ay Eros. Tulad ng ating nabanggit, ang mga pagpapahalagang Helenistiko ay hinango mula sa pinakalumang relihiyon ng mga misteryo. Para sa mga Griyego, malinaw na ang mga diyos ay hindi nagmamahal. Bakit pa nila kailangang magmahal kung nasa kanila na ang lahat ng kanilang nais? Dahil wala silang kakulangan ni anumang hindi natutupad na pagnanasa, hindi nila kailangan ng pag-ibig—ibig sabihin, wala silang kailangang makamit o makuha. Kaya naman, ang diyos ng mga Griyego ay nakasentro lamang sa kanyang sarili. Laban sa lahat ng ito, dumating ang Kristiyanismo na nagsasabing "Ang Diyos ay pag-ibig." Ngunit ang pag-ibig na ito ay walang bahid ng pagiging makasarili o mapanlikom (na siyang pananaw sa pag-ibig sa kanilang panahon). Sa halip, ito ay isang pag-ibig na nagtatakwil sa sarili, handang magsakripisyo, at kusang-loob na ibinibigay ang sarili para sa Kanyang mapanirang-loob na nilikha. Hindi nagmamahal ang Diyos upang magkaroon ng anumang kapakinabangan, kundi nagmamahal Siya sapagkat ito ang Kanyang kalikasan—ito ang*

Kanyang pagkatao. Para sa mga Griyego, walang puwang ang pakikipag-ugnayan sa Diyos. Tulad ng sinabi ni Plato, "Ang isang diyos ay walang kaugnayan sa tao." Subalit sa Kristiyanismo, ang Agape ay nangangahulugan mismo na nais ng Diyos na makipag-isa sa tao. May mga pagkakataon na binabanggit ng mga pilosopong Griyego ang pag-ibig ng mga diyos para sa tao, subalit kapag sinuri natin ang dahilan nito, makikita natin ang malaking kaibahan kumpara sa Agape ng Diyos. Maging si Aristotle ay sumagot ukol dito, nang sabihin niyang: *"Ang taong namumuhay ayon sa katuwiran ay magiging tanging minamahal ng diyos. Sapagkat kung ang mga diyos ay may anumang interes sa mga bagay ng tao, tulad ng iniisip ng marami, dapat nating ipagpalagay na sila ay nalulugod lamang sa pinakamabuti at sa pinakakatulad nila, na siyang katuwiran, at na kanilang ginagantimpalaan ang mga nagmamahal at nagpaparangal dito... Ngunit malinaw na ito ay matatagpuan sa taong marunong. Kaya't siya ang higit na minamahal ng diyos."* Maliwanag na ang ganitong uri ng pag-ibig, ayon kay Aristotle, ay ganap na salungat sa Agape ng Kristiyanismo. Sinabi ni Pablo:

1 Corinto 1: ²⁷Ngunit pinili ng Diyos ang mga bagay na pinagmumukhang kahangalan sa sanlibutan upang hiyain ang marurunong; at pinili ng Diyos ang mga mahihina sa sanlibutan upang hiyain ang malalakas; ²⁸Pinili rin ng Diyos ang mga hamak sa sanlibutan at ang mga hinahamak, maging ang mga itinuturing na walang halaga, upang pawiin ang mga bagay na itinuturing na mahalaga:

Kaya't makikita natin na tama si Nietzsche nang sabihin niyang ang Kristiyanismo ay isang pagbago, isang pagbabago ng lahat ng mga halaga ng sinaunang panahon. Ang mga halagang iyon, maging katulad ng relihiyong Hudyo na nakabatay sa katuwiran sa pamamagitan ng mga gawa ng kautusan, o katulad ng Helenismo at iba pang relihiyon ng sinaunang panahon, ay pawang nagsisimula sa paraan ng tao patungo sa Diyos—mula sa ginagawa ng tao upang makipag-isa sa Diyos. At ang pag-ibig na Agape na inihayag at

ipinangaral ni Kristo ang siyang nagwawasak sa lahat ng mga kaisipang ito. Napakahalaga ng mga salita ni Nietzsche sa ganitong diwa kaya't nararapat na sipiin ang mga ito nang buo:

“Ang mga makabagong tao, na naging manhid na sa lahat ng pananalitang Kristiyano, ay hindi na pinahahalagahan ang kakila-kilabot na di-pangkaraniwang bagay na, para sa panlasa ng sinaunang panahon, ay nasa kabalintunaan ng pormulang ‘Diyos sa Krus.’ Kailanman ay hindi pa nagkaroon ng ganoong kapangahas na pagbabaliktad, wala pang anumang bagay na ganoon katakot-takot, ganoon kahamon at maaaring hamunin, tulad ng pormulang ito; ipinangako nito ang isang pagbago ng lahat ng sinaunang halaga”

Nakikita natin kung paanong ang pagkahilig ni Nietzsche sa sinaunang panahon ay nagbigay sa kanya ng kakayahang makita ang napakalaki at pundamental na pagkakaiba sa pagitan ng lahat ng halaga ng sinaunang panahon (maging ito man ay pagano o mula mismo sa bayan ng Diyos) sa kanilang pagsisikap na itatag ang sariling katuwiran, at ng Kristiyanismo na kakalabas pa lamang mula sa kamay ni Kristo.

Ang napakalaking pagkakaibang ito sa pilosopiya ay napansin at binigyang-diin noong unang mga araw ng Kristiyanismo, kapwa ng mga kakampi at ng mga kaaway. Kaya sinabi ni Pablo:

1 Corinto 1:²³ Ngunit ipinapangaral namin si Kristo na ipinako sa krus, na sa mga Hudyo ay katitisan, at sa mga Griyego ay kahangalan; ²⁴ Ngunit sa mga tinawag, maging mga Judyo at mga Griyego, si Kristo ang kapangyarihan ng Diyos at ang karunungan ng Diyos.

Para sa mga Judyo, ito ay isang iskandalo ¹⁹ at isang pagkakasala, hindi lamang dahil sa hirap nilang tanggapin ang ideya ng isang

¹⁹ Ang salitang iskandalo at katitisan sa Bagong Tipan ay iisang salita.

ipinakong Mesiyas, kundi dahil winasak ng Agape ng krus ang sistema ng pagpapahalaga na siyang pundasyon ng kanilang relihiyosong ugnayan. Dito mahalagang maunawaan kung saan nakabatay ang relihiyon nila: ito ay isang relihiyon na nakasentro sa tao, sa pagsisikap ng tao. Sa kabilang dako, para sa isipan ng mga Griyego, ang pangangaral tungkol kay Kristo at sa Kanyang pagkakapako sa krus ay, gaya ng sinabi ni Pablo, ganap na kahangalan, lubos na salungat sa pananaw at sistema ng pagpapahalaga noong panahong iyon, kung saan inaakalang umaakyat ang tao patungo sa kabanalan, isang teorya ng ebolusyon sa kanilang kapanahunan. Kasabay nito, ang Agape ng krus ay tila isang lubos na kawalan ng katarungan at integridad, na waring kulang sa kinakailangang tatag upang harapin nang walang-awang paghatol ang mga taong, ayon sa kanilang pananaw, hindi karapat-dapat. Kaya para sa mga sinaunang tao, ang Agape ng krus ay isang uri na ng kalapastanganan, sapagkat inilalarawan nito ang Diyos na mas masahol pa sa makalupang hukom, nagpapakita ng labis na kabutihan at habag sa mga makasalanan. Bukod dito, ito ay tahasang sumasalungat sa di-nagbabago, di-nagagalaw, di-nasisira, at walang hanggang katangian ng Diyos. Sa sinaunang kaisipan, ang nangingibabaw na pananaw ng sinauna at makabagong Babilonia ay:

Gálatas 5:11 Ngunit *Ako*, mga kapatid, kung ipinapangaral ko pa rin ang pagtutuli, bakit ako inuusig pa? Kung ganoon, nawala na ang **iskandalo** ng krus. DARBY.

4625. σκάνδαλον **skandalōn**, *skan'-dal-on* ("iskandalo"); prob. mula sa der. na 2578; *isang patibong* (*nakayukong* punong maliit), ibig sabihin, bitag (sa talinghaga, sanhi ng pagkadismaya o kasalanan):—dahilan ng pagkadapa (o pagkatisod), pagkakasala, bagay na nakasasakit, balakid sa paglakad.

4624. σκανδαλίζω **skandalizō**, *skan-dal-id'-zo* ("iskandaluhin"); mula sa 4625; *bitagin*, ibig sabihin, *sapitain* (sa talinghaga, mapatid [panlapi] o akitin sa kasalanan, pagtalikod sa pananampalataya o pagkadismaya):—(magdulot ng) pagkakasala.

Daniel 2:¹¹ ... ang mga diyos na ang tirahan ay hindi kasama ng laman.

Paano madudungisan at marurumihan ng mga gawain ng tao ang kagandahan, pagkakaisa, kasiyahan, kasakdalan, at pinagpalang kalagayan ng Diyos? Paano Niya hindi lamang madudungisan ang Kanyang sarili kundi ibababa pa ang Kanyang sarili, at tatalikuran ang Kanyang pagiging sapat sa sarili hanggang sa punto ng pagdadala ng krus? Sa kaisipang Helenistiko, ito ay kahangalan, at dito nakatuon ang kanilang pagtuligsa. Maging sa mga Saduceo ay makikita ito, sapagkat sila ay lubhang nahawa ng kulturang Helenistiko kaya't tinanggihan nila ang muling pagkabuhay ng mga patay. Kapag nakalaya na sa pisikal na anyo, bakit pa kailangang bumalik rito?

At dito natin nais huminto at suriin ang dalawang pilosopiya, dalawang uri ng pag-ibig, o dalawang prinsipyo. Kailangan nating pagmasdan ang mga ito nang magkatabi, ihambing, at itangi ang kanilang pagkakaiba.

Ngayon, ang Eros at Agape ay higit pa sa dalawang magkaibang ideya ng pag-ibig. Sa katunayan, ganap at lubos silang magkasalungat sa lahat ng aspeto. Ito ay naipapakita sa bawat bahagi ng buhay. Ang Eros at Agape ay mga pangunahing pagpapahayag ng dalawang magkaibang pananaw sa buhay; sila ay, sa pinakapayak na kahulugan, dalawang magkasalungat na uri ng relihiyon at moralidad. Ang bawat isa ay kumakatawan sa dalawang daloy ng pag-iisip na nagpatuloy sa kasaysayan, minsan ay nagsasalungatan, minsan nama'y nagkakahalo. Ang bawat isa ay sumasalamin sa magkaibang relihiyon: Eros, ang makasariling pananampalataya, laban sa Agape, ang relihiyong nakasentro sa Diyos.

Sa relihiyong makasarili, ang ugnayang panrelihiyon ay pangunahing pinangungunahan ng tao. Ang agwat sa pagitan ng tao at ng kabanalan ay hindi imposible lampasan. Ang tao ay parang isang

banal na nilalang, o marahil siya mismo ay isang diyos, bagaman sa ngayon ay nalilito, nadidistrak, at nakakulong sa mga bagay na nakikita at nararamdaman sa paligid niya. Ang magkaroon ng kamalayan sa kanyang sarili ay nangangahulugan ng paglapit sa kabanalan, at doon matatagpuan ang layunin, kasiyahan, at ganap na kaligayahan ng tao. Kaya naman, sa pagitan ng tao at ng kabanalan ay may isang tuluy-tuloy na ugnayan na hindi kailanman napuputol, at gaano man kalaki ang pagkakaiba, ito'y nananatiling may kaugnayan sa isa't isa. Ayon sa kaisipang ito, posible para sa tao na patuloy na umangat at maging higit na kahawig ng Diyos, at sa pamamagitan ng sunod-sunod na hakbang, ay unti-unting lumapit sa kabanalan.

Sa kabilang dako, sa relihiyong maka-Diyos, ang sentro ay ang Diyos. Mayroong ganap na pagkakaiba sa pagitan ng Diyos at ng tao, isang linyang hindi kailanman maaaring tawirin ng tao patungo sa Diyos. Anumang kaisipan na maiangat ng tao ang kanyang sarili upang maging tulad ng Diyos ay isang matinding kapalaluan, na sa halip na maglapit sa kanya sa Diyos, ay siyang pinakamataas na antas ng isang buhay na malayo sa Kanya. Ang paghihiwalay ng Diyos at tao ay lubos na ganap, kaya't walang kakayahan ang tao na umakyat patungo sa kabanalan. Tanging ang Diyos lamang ang makapagsasara ng puwang na ito, at ginawa Niya ito sa pamamagitan ng pagsusugo sa Kanyang Anak na nasa wangis ng makasalanang laman, upang tawagin at iligtas ang makasalanang laman at nawawala. Ang pakikipag-isa ay posible lamang kung sa Kanyang pag-ibig na Agape ay bumaba ang Diyos sa tao, at ginawa Niya ito sa pamamagitan ng pagsusugo ng Espiritu ng Kanyang Anak. Ito lamang ang tanging paraan upang magkaroon ng pagkakataon ang tao na makikipag-isa sa Diyos.

Ang relihiyon ay pakikipag-isa sa Diyos, ngunit dito natin makikita ang dalawang magkaibang pananaw tungkol sa pakikipag-isa sa Diyos: ang isa ay nakasentro sa tao, egosentriko, at ang isa naman ay nakasentro sa Diyos, teosentriko. Kung titingnan natin ang

kasaysayan ng mga karanasang panrelihiyon, makikita natin na ang mundong ito ay labis na pinaghaharian ng mga relihiyong egosentriko. Mula pa sa pinakaunang panahon, simula sa hain ni Cain, pagkatapos kay Nimrod at sa tore ng Babel, hanggang sa mga relihiyong misteryoso noong unang panahon at sa mistisismo, lahat ng ito ay nagsikap lumapit sa kabanalan ayon sa kanilang sariling paraan. Sa lahat ng pagkakataon, ang pakikipag-isa sa Diyos ay itinuturing na pagsisikap ng tao. Ang lahat ng relihiyong ito ay naghahangad na gisingin sa tao ang pagnanasa at pananabik para sa isang bagay na higit sa makamundo, upang mailayo siya mula sa panandalian at nasisirang kalagayan at maitaas siya sa pamamagitan ng diwa ng kaluluwa patungo sa isang mas mataas na daigdig, kung saan sinasabing nagmula ang kanyang kaluluwa. Sa kabilang dako, ang relihiyong teosentriko ay hindi kailanman nawala; patuloy itong lumilitaw sa buong Lumang Tipan ²⁰, ngunit hindi ito naging sentro ng pansin hanggang sa pagdating ni Kristo at sa paglitaw ng unang Kristiyanismo sa pamamagitan ng mga alagad. Sa loob lamang ng isang henerasyon, sa pamamagitan ng biyaya at kapangyarihan ng Diyos, ay naibaligtad nito ang pananaw ng sanlibutan. Ang katangiang ito ng relihiyong teosentriko ang siyang bumago sa mga pagpapahalaga ng sinaunang panahon.

Matapos nating maunawaan ito, nasa tamang posisyon na tayo upang ihambing ang dalawang napakakaibang pananaw sa buhay, ang dalawang uri ng relihiyong lubos na magkasalungat. Ang Eros at Agape ay kapwa nagpapahayag ng relasyon o pakikipag-isa ng tao sa banal, at sa paggawa nito, tinutukoy nila kung ano ang magiging kalagayan ng buhay panrelihiyon ng tao at kung paano niya pakikitunguhan ang iba.

Ang **Eros** isang pagnanasa, isang matinding paghahangad

Ang **Agape** ay isang pagbibigay na may pagsasakripisyo ng sarili.

²⁰ Halimbawa, sa Exodus 32:31-32

na magkaroon o makuha.

Ang Eros ay isang pag-akyat pataas.

Ang Eros ay ang paraan ng tao patungo sa Diyos.

Ang Eros ay pagsisikap ng tao; ipinapalagay nito na ang kaligtasan ng tao ay nasa kanyang sariling mga kamay.

Ang Eros ay pag-ibig na nakasentro sa sarili, isang anyo ng pagpapalakas ng sarili sa pinakamataas, pinakadakila, at pinakamarangal na paraan.

Hinahangad ng Eros na makamtan ang buhay, isang imortal at banal na buhay.

Ang Eros ay ang hangaring kunin at angkinin ang ayon sa sariling mga nais at pangangailangan.

Ang Eros ay pangunahing pag-ibig ng tao; ang Diyos ang layon ng pag-ibig na ito. Kahit na iugnay ito sa Diyos, ang Eros ay hinuhubog ayon sa pag-ibig ng tao.

Ang Agape ay bumababa.

Ang Agape ay ang paraan ng Diyos patungo sa tao.

Ang Agape ay biyaya ng Diyos; ang kaligtasan ay gawa ng banal na pag-ibig.

Ang Agape ay walang pag-iimbot na pag-ibig, hindi ito naghahangad ng sarili nitong kapakinabangan, kundi kusang-loob na ibinibigay ang sarili.

Ang Agape ay namumuhay sa buhay ng Diyos, kaya't handa itong isakripisyo.

Ang Agape ay ang pagbibigay at paghahandog ng sarili nang walang hangganan.

Ang Agape ay pangunahing pag-ibig ng Diyos; ang Diyos ay Agape. Kahit na iugnay ito sa tao, ang Agape ay hinuhubog ayon sa banal na pag-ibig at nagmumula sa Diyos.

Ang Eros ay nakabatay sa kalidad, kagandahan, at halaga ng layunin nito. Hindi ito kusang-loob, kundi ibinubunsod o may pinagmumulan.

Ang Eros ay kumikilala ng halaga sa kanyang layon, kaya niya ito iniibig.

Ang Agape ay malaya at hindi nakasalalay sa katangian ng kanyang layon; ito ay ibinibigay maging sa masama at sa mabuti. Ito ay kusang-loob, sagana, at walang pag-iimbot.

Ang Agape ay umiibig, at sa gayon ay lumilikha ng halaga sa kanyang layon.

Ngayon, matapos maunawaan nang malinaw ang magkaibang kahulugan ng Agape at Eros, maaari na nating muling tingnan ang dalawang pangunahing utos.

Kapag pinag-uusapan natin ang pag-ibig, tinutukoy natin ang ugnayan sa pagitan ng isang umiibig na tao at ng layon ng kanyang pag-ibig. Dahil dito, makikita natin ang tatlong personal na dimensyon na may kaugnayan sa mga pangunahing utos, ngunit isasama rin natin ang ikaapat na dimensyon dahil sa malawak na pagtanggap nito sa ilang pangkat ng Kristiyano. Ang ikaapat na dimensyong ito ay hindi tunay na isang ugnayan, sapagkat may isang paksa lamang at walang pangalawa. Ang apat na dimensyong ito ay:

- a. Ang pag-ibig ng Diyos sa tao
- b. ang pag-ibig ng tao sa Diyos
- c. ang pag-ibig ng tao sa kanyang kapwa
- d. pag-ibig sa sarili.

Tingnan natin ang bawat isa nang mas malapitan:

a. Pag-ibig ng Diyos sa tao: Kung pag-uusapan ang Eros, walang gaanong kabuluhan na banggitin ang pag-ibig ng Diyos. Sa katunayan, imposible ito kung pag-iisipan natin ang tunay na kahulugan nito. Ang Eros ay isang pag-akyat; subalit, para sa Diyos (ayon sa Eros), walang pataas na paggalaw. Sa Diyos ay walang pangangailangan o pagnanasa, kaya wala rin Siyang pagnanais o pananabik na umakyat, at hindi rin Niya ito magagawa. At lalong hindi Siya maaaring magmahal sa tao, sapagkat mangangahulugan ito ng pagbaba mula sa Kanyang banal na kadakilaan. At kung minsan mang ipinapakita ang ganitong uri ng pag-ibig, ito ay dahil lamang sa mismong pagka-Diyos na nasa sangkatauhan.

Sa kabilang dako, kapag tiningnan natin ang Agape, kabaligtaran ang kabuuang layunin nito. Dito, ang pag-ibig ng Diyos ang pinakapuso at sentro. Lahat ng pag-ibig na maaaring tawaging Agape ay daloy lamang ng banal na pag-ibig na nagmumula sa puso ng Diyos. Ang Agape ay may pinagmulan sa Diyos, sapagkat ang Diyos ay Agape. Ito ay pag-ibig na bumababa nang walang pag-aalinlangan, malaya at sagana, nagbibigay mula sa Kanyang walang hanggang kasaganaan.

b. Pag-ibig ng tao sa Diyos: Sa Eros, makikita natin ngayon ang pag-ibig para sa Diyos; ang tao ay umaakyat sa paghahanap sa Diyos upang makamit ang bahagi niya sa banal na kayamanan at kasaganaan. Dito, lumilitaw ang pataas na tunguhin ng Eros sa kanyang sariling buhay; ang mga pagnanasa at pangangailangan ng tao ay natutugunan sa kaganapan ng Diyos. Ang pag-ibig ng Eros ay ipinapakita bilang isang pagnanasa na makamtan, isang pananabik na nagnanais na tiyakin ang mga benepisyong ito. Dahil ang Diyos ang pinakamataas na kabutihan, ang kabuuan ng lahat ng mabuti na maaaring isipin at unawain, likas lamang na Siya ang humihikayat sa lahat ng pag-ibig at pagnanasa. Siyempre, posible para sa tao na ibigin ang iba pang bagay maliban sa banal, ngunit sinumang gumawa nito at wala nang iba pa ay walang tunay na pagkaunawa sa kanyang mga pagnanasa at walang kamalayan sa tunay na hindi

mapupuno nitong likas na kakulangan. Sa kanyang pagkabulag, pinipili ng tao ang mabababang bagay at ipinagkakait sa kanyang sarili ang mas mataas na kasiyahan.

Sa kabilang dako, sa Agape, ang pag-ibig ng Diyos ang siyang pinakamahalaga.

Mateo 22:³⁷ Sinabi sa kanya ni Hesus, Ibigin mo ang Panginoon mong Diyos nang buong puso mo, nang buong kaluluwa mo, at nang buong pag-iisip mo.

Ang pag-ibig sa Diyos ay hindi kailanman kusang lumilitaw mula sa tao, kundi ito ay pag-ibig ng Diyos na ibinuhos at nahayag sa ating buhay sa pamamagitan ng Banal na Espiritu; ito ang pag-ibig na ibinigay sa atin ng Diyos, kaya tayo'y umiibig gamit ang pag-ibig na mula sa Kanya. Iniibig natin Siya sapagkat Siya ang unang umibig sa atin. Kaya naman, ang tao ay lubos na sumusuko sa pag-ibig ng Diyos, ibinibigay ang buong puso niya sa Diyos sa pamamagitan ni Kristo. Dahil dito, ang mga konsepto ay binibigyang-linaw. Ang pag-ibig ng Diyos ay hindi isang hangaring kumuha o mag-angkin, kundi nangangahulugan na sa Kanyang biyaya, tinatanggap ng Diyos ang tao sa Kanyang pakikisama sa kabila ng kawalan ng karapat-dapat ng tao. Gayundin, ang pag-ibig na natanggap ng tao ay nahahayag sa pamamagitan ng kanyang tugon, na, dahil sa pagkilos ng banal na pag-ibig, siya ay nagpapasalamat at buong pusong inihahandog ang kanyang kalooban at isinusuko ang sarili upang lubusang mapabilang sa Diyos. Sa gayon, ang pag-ibig sa Diyos ay nagiging ganap na nakasentro sa Kanya, kung saan ang sariling kalooban at pagpili ng tao ay hindi na nangingibabaw. Ang tao ay umiibig sa Diyos, hindi dahil sa paghahambing sa ibang bagay at nakita niyang mas kasiya-siya ang Diyos kaysa sa iba pa, kundi dahil ang hindi makasariling pag-ibig ng Diyos ay lubos siyang nilukuban at pinamahalaan, kaya wala na siyang magawa kundi mahal in ang Diyos. Hindi ang tao ang pumili sa Diyos, kundi ang Diyos ang pumili sa tao. Bilang bunga ng lahat ng ito, nagkakaroon ito ng epekto sa:

c. Pag-ibig ng tao sa kanyang kapwa: Dito mas lumilinaw ang malaking pagkakaiba sa pagitan ng Eros at Agape, kahit na sa maraming pagkakataon, pareho lamang ang mga salitang ginagamit.

Hindi hinahanap ng Eros ang kanyang kapwa para sa kanyang sarili, kundi ginagamit lamang siya bilang kasangkapan sa sariling pagangat. Hindi nakatuon ang Eros mismo sa iba, kundi sinusubukang alisin ang kaugnayan nito sa kanyang layon at gamitin ito bilang isang hakbang pataas tungo sa ganap na kagandahan. Ang layon ng pag-ibig, na sa kasong ito ay ang kapwa, ay dapat isantabi. Ang pag-ibig ay itinututok lamang sa mga bagay na may bahagi sa kagandahan ng banal. Kaya't ang pag-ibig sa kapwa ay hindi kailanman nagiging dalisay at simpleng pag-ibig, kundi palaging may ibang layunin. Ang kapwa ay nagiging pansamantalang hakbang lamang sa daan ng pag-akyat, habang ang tunay na layon ay ang Diyos. Kaya't kung ang isang bagay ay may bahagi sa kabanalan, doon lamang ito dapat ibigin. Ngunit ang tunay na nagiging layon ng pag-ibig ay hindi ang buong pagkatao ng tao mismo, kundi ang banal na bahagi sa kanya, ang banal na nasa kanya. Dahil dito, hinahangad ng Eros na direktang lumipat mula sa pag-ibig sa kapwa patungo sa pag-ibig sa Diyos. Kaya't ang pag-ibig sa kapwa ay nagiging isang gawa ng merito, isang hakbang na nagpapalapit sa akin sa Diyos, kaya nagkakaroon ito ng halaga.

Ang pag-ibig na Agape sa kapwa, sa kabilang dako, ay may ganap na kakaibang katangian. Ito ay ganap na nakatuon sa kapwa, sa kanyang kalagayan at pagiging tao, nang walang anumang kalkulasyon o inaasahang kapalit. At dito natin tinatanong ang ating sarili, ano ang maaaring magtulak sa isang tao upang ibigin ang kanyang kapwa sa ganitong paraan, nang walang ibang layunin? Ano ang maaaring magtulak sa isang tao upang ibigin ang kanyang kaaway? Kapag ang aking kapwa ay aking kaaway, malinaw na wala na akong makikitang dahilan sa aking sarili upang ibigin siya. Malibang ang pag-ibig sa kapwa ay lubos na kusa, walang pinagmumulan ng motibasyon, at walang kahit anong layunin,

kabilang na ang pagnanais na makamit ang pag-ibig ng Diyos, hindi ito matatawag na Agape ni ayon sa banal na huwaran ng Agape. Ang pag-ibig sa kapwa at sa kaaway ay walang taglay na merito upang maging daan para matanggap ko ang pag-ibig ng Diyos. Sa katunayan, ang siyang nag-aalis ng ideya ng merito dito ay ang pagkaunawa sa ganap na walang bayad at hindi karapat-dapat na pag-ibig ng Diyos. Kung ating tatanungin kung ano ang nagtutulak sa Agape, masasabi lamang natin na ito ay ang Diyos Mismo. Kaya't ang Diyos ay hindi ang layunin ng pag-ibig sa kapwa, kundi Siya mismo ang pinagmulan ng pag-ibig na tinanggap natin. Ang Diyos, na Siya mismong Agape, ang nagbibigay ng Agape. Sa pamamagitan ng Kanyang pag-ibig, Kanyang binubunga ang pag-ibig sa mga tumatanggap nito. Kaya't sinumang inibig ng Diyos at nagpadaig sa Kanyang pag-ibig ay hindi maiiwasang ipasa ito sa kanyang kapwa, maging sa kanyang kaaway. Sa ganitong paraan, ang pag-ibig ng Diyos ay dumadaloy nang tuwiran sa kapwa:

d. Pag-ibig sa Sarili: Ang Eros ay pangunahing pag-ibig sa sarili. Ang lahat ng natalakay hanggang ngayon ay sapat na upang patunayan ito. Hindi labis na sabihin na ang pag-ibig sa sarili mismo ang pinakapundasyon ng lahat ng uri ng pag-ibig na may tatak ng Eros. Sa madaling sabi, ang lahat ng pag-ibig sa sarili ay Eros mismo. Ang pag-ibig sa Diyos, pag-ibig sa kapwa, at anumang iba pang pag-ibig sa ganitong diwa ay sa huli nauuwi sa pagiging kapakinabangan ng sarili. Kahit sa pinaka-makasarili o pinaka-espirituwal na kahulugan, ang pag-ibig sa kapwa ay nakikita bilang isang hakbang patungo sa mas mataas na pakikipag-isa sa Diyos, isang mabuting gawa na maaaring maging daan upang tayo ay mapasaatin ng Diyos. At ang pag-ibig sa Diyos ay nakasalalay sa matibay na paniniwala na Siya ang ganap na katuparan ng lahat ng pagnanasa at pangangailangan ng tao.

Agape, sa kabilang banda, ay hindi kasama ang anumang uri ng pag-ibig sa sarili. Ang Kristiyanismo ay hindi kumikilala sa pag-ibig sa sarili bilang isang lehitimong anyo ng pag-ibig. Ang pag-ibig na ayon

kay Kristo ay kumikilos sa dalawang direksyon: patungo sa Diyos at patungo sa kapwa. Ang pangunahing hadlang sa malayang pagdaloy ng pag-ibig na ito ay ang pag-ibig sa sarili, kaya't ito ay kailangang lubusang isuko sa Diyos at talikuran. Ang pag-ibig sa sarili ang siyang lumalayo sa tao mula sa Diyos, hinahadlangan siyang mag-alay ng buong sarili, at isinasara ang kanyang puso sa kanyang kapwa. Kapag ang pag-ibig sa sarili ay inilarawan bilang isang pangatlong uri ng pag-ibig, at itinuring na tunay na batayan ng pag-ibig sa kapwa, ang Agape ay nagiging malabo upang bigyang-daan ang Eros. Dahil dito, ang Agape ay nagbabago at nagtataglay ng katangian ng Eros, kaya't hindi na ito tunay na Agape.

Matapos nating tingnan ang pag-ibig sa mga dimensyong ito, maaari nating ipahayag ang mga sumusunod na pananaw. Ang diin sa Agape at Eros ay nasa magkasalungat na dulo. Sa Eros, binibigyang-diin ang pag-ibig sa sarili. Ang Eros ay naghahangad ng kasiyahan ng pansariling pangangailangan at mga ninanais. Dahil dito, may malaking puwang para sa pag-ibig sa Diyos, sapagkat ang Diyos ang itinuturing na pinakamataas na kabutihan at pangunahing nagbibigay ng kasiyahan sa lahat ng nais ng tao. Gayunpaman, may kakaunting puwang para sa pag-ibig sa kapwa; sa katunayan, maaaring masabi na ang pag-ibig sa kapwa ay banyaga sa Eros. Nang ito ay unang ipinakilala, ito ay bilang tugon sa Agape na isinabuhay ng mga pamayanang Kristiyano. Kapag ang pag-ibig ng Eros ay itinutuon sa kapwa, ito ay hindi talaga patungo sa mismong kapwa, kundi sa konsepto ng kagandahan o ng mas mataas na mundo na makikita sa kanya. Ang kapwa ay nagiging kasangkapan lamang para sa pag-angat patungo sa mas mataas na antas. At sa huli, sa Eros, walang puwang para sa tunay na pag-ibig ng Diyos, sapagkat sa Eros, ang Diyos ay hindi umiibig.

Ang Agape, sa kabilang dako, ay tumatahak sa kabaligtarang direksyon, sapagkat ang Agape mismo ay pag-ibig ng Diyos, kaya ito ang nagiging pinagmulan at huwaran ng pag-ibig na Kristiyano. Ang banal na pag-ibig na ito, na ang katangian ay lubos at walang

pasubaling pagbibigay ng sarili, ay nagpapatuloy nang walang hadlang sa ganap at buong pagsuko sa Diyos, kaya ito ang tunay na pagpapahayag ng pag-ibig sa Kanya. Hindi na ito isang makasarili at mapag-angking uri ng pag-ibig, na lubos na salungat at hindi mapagkakasundo sa ganap na pagsuko. Ang Agape ay nagpapatuloy nang walang hadlang sa pag-ibig sa kapwa, ibinabahagi ang mga pagpapalang natanggap. Dito, hindi na kailangang humanap ng dahilan upang mahalín ang kapwa, sapagkat yamang natanggap ang lahat mula sa biyaya, mula rin sa biyaya ito ibinibigay. Ito ay ang pag-ibig ng Diyos na naghahangad na lumaganap at kumalat sa buong mundo. Kaya naman, walang puwang ang pag-ibig sa sarili sa Agape.

Kaya, nakikita natin kung paano binibigyang-diin ng bawat uri ng pag-ibig ang bawat aspeto nito:

Agape	Diin
Pag-ibig ng Diyos	Buong-buo / Ganap
Pag-ibig sa Diyos ng sarili	Walang limitasyong pagbibigay
Pag-ibig sa kapwa	Isang pagpapalawig ng pag-ibig ng Diyos
Pag-ibig sa sarili	Walang pag-iral

Eros	Diin
Pag-ibig ng Diyos	Walang pag-iral
Pag-ibig sa Diyos	Likas
Pag-ibig sa kapwa	Halos walang umiiral, o lubos na may motibo

Matapos nating pagtapatin at ihambing ang dalawang sistemang ito, makikita natin na may isang masalimuot na hanay ng mga ideya at doktrina na nauugnay sa bawat isa sa mga konseptong ito. Ang mga ideya, doktrina, o pagkaunawang ito ay ang anyo kung saan naipapahayag ang Eros o Agape. Sa pagsasabing ito, hindi natin ibig sabihin na ang sinumang naniniwala sa isang bagay o iba pa ay may partikular na uri ng relihiyon. Hindi natin layunin na husgahan ang mga personal na karanasan; nais lamang nating suriin kung anong mga konsepto at ideya ang dala ng dalawang pagkaunawang ito tungkol sa pag-ibig. At marahil, nang hindi natin namamalayan, may ilang ideya o konsepto na naglalaman o nagdadala ng isang nakatagong pagkaunawa sa pag-ibig na hindi man lang natin naisip. Ang mga ideya, paniniwala, at konseptong ito ang humuhubog sa ating karanasang panrelihiyon at pamumuhay.

Bukod pa rito, at lalo na kung titingnan natin ang mga personal na karanasan, wala tayong makikitang dalisay na karanasan ng Agape. Una sa lahat, ito ay dahil sa kalagayan mismo ng sangkatauhan, na nagawang tiwali ng kasalanan. Gayunman, kay Kristo Hesus – ang Bugtong na Anak – matatagpuan natin ang Agape ng Diyos; Siya ang pag-ibig ng Diyos na naging tao, Siya ang Minamahal. Kaya tayo ay inaanyayahang pagmasdan Siya. Ngunit kung titingnan natin ang mga konsepto mismo, makikita natin na may mga ideya na lubos na nauugnay at nakakabit sa konsepto ng Agape, at sa kabilang dako, may iba pang mga ideya at konsepto na nakakabit at higit na umuunlad nang likas sa larangan ng Eros. Ang mga ideya at konseptong ito ay maaaring matukoy bilang mga palatandaan na nagpapakita ng presensya o pagkahilig patungo sa isang sistema o sa kabila.

1. Marahil isa sa mga unang bagay na nabanggit na natin ay ang lahat ng anyo ng mistisismo ay tunay na kabilang sa paniniwalang

nakabatay sa Eros. Ang pangunahing layunin nito ay ang landas ng tao patungo sa Diyos. Sa pinaka-ubod nito, ito ay pagsalba sa sarili sa pamamagitan ng pag-akyat patungo sa pagka-Diyos.

Sa kabilang dako, ang relihiyon ng paghahayag ay malinaw na nababagay sa konteksto ng Agape. Tanging ang banal na paghahayag ang makapagtatag ng komunikasyon at pakikipag-isa sa pagitan ng Diyos at ng tao. Ito ay malinaw na daan ng Diyos patungo sa tao, ang Diyos na naghahayag ng Kanyang sarili at nagpapakilala sa tao.

2. Ang pagkakaiba sa pagitan ng Eros at Agape ay madalas ding inilalarawan bilang pagkakaiba sa pagitan ng gawa at pananampalataya. Tulad ng ating nakita noon, ang pagbabalik ng kaluluwa sa orihinal nitong tahanan ay inilalarawan sa Eros bilang isang pag-akyat. Sa kontekstong ito, laganap ang paggamit ng larawan ng hagdan, na malinaw na nagpapahayag ng konsepto na ang layunin ng tao ay pagsisikap na marating ang kabilang daigdig. Upang marating ito, umaasa ang tao sa kanyang sariling pagsisikap at mga nagawa. Dahil dito, nagsisimula siyang bumuo ng konsepto ng merito, at ng pag-aalay, pagbibigay, o paggawa ng mga bagay upang makamit ang pabor ng Diyos o maabot ang banal na larangan. Ang simula ng landas na ito ay malinaw na inihayag sa Kasulatan. Ganito ito ipinakilala kay Eba:

Genesis 3: ⁵ ... sa araw na kayo'y kumain nito, madidilat ang inyong mga mata, at kayo'y magiging tulad ng mga diyos, ...

Dito natin nakikita ang ipinangakong pag-angat, ang pagpapakita ng pangangailangan at ang pagkuha upang matugunan ito, ang pagsamsam upang magkaroon ng halaga, at ang pagtulong sa sarili upang maging katulad ng Diyos.

Sa kabuuang kabaligtaran, ang Agape ay may diwa ng isang mapagpakumbaba at tumatanggap na saloobin. Ito ang dahilan kung bakit ang Agape ay laging nauugnay sa pananampalataya, sapagkat hindi ito isang bagay na inaakyat ng tao, kundi isang bagay

na iniaalok sa kanya sa pamamagitan ng biyaya ng banal na Agape na nagmumula sa itaas. Kaya naman, ang isang mapagpakumbaba at tumatanggap na puso ang tamang saloobin sa isang relihiyong pinamamahalaan ng Agape. Dahil dito, sinasabi sa atin ng patotoo ng Bibliya:

Filipos 1:⁶Na may lubos na pagtitiwala sa bagay na ito, na ang nagsimula ng mabuting gawa sa inyo ay ipagpapatuloy ito hanggang sa araw ni Kristo Hesus:

at

Roma 1:¹⁷Sapagkat dito inihayag ang katuwiran ng Diyos mula sa pananampalataya hanggang sa pananampalataya: gaya ng nasusulat, Ang matuwid ay mabubuhay sa pamamagitan ng pananampalataya.

3. Ang isa pang kapansin-pansing pagkakaiba ay may kinalaman sa pagpapahalaga sa sarili. Nagsisimula ang Eros sa pagpapalagay na ang kaluluwa ay may banal na pinagmulan at halaga. Ang kaluluwa ay parang isang perlas na nawala at nadungisan, ngunit nananatili ang di-nasisirang halaga nito. Dahil dito, ginagamit ang iba't ibang mga termino, tulad ng pagsasabing ang kaluluwa ay bahagi ng kaluluwa ng sanlibutan, o ang mistisismo na nagsasalita tungkol sa nagniningas na banal na bahagi. Para sa Eros, ang nagpapangyari sa pagkakaisa ng kaluluwa at ng banal ay ang pagkakahawig ng kaluluwa sa banal—iyan ang siyang nagtatatag ng ugnayan. Kaya naman, ayon sa mga salita ni Plotinus, ang ating tungkulin ay ibalik ang banal sa atin tungo sa banal sa lahat. At muli nating matatagpuan ang kaisipang ito sa halamanan, sapagkat ito ang sinabi sa ating unang mga magulang.

Genesis 3:⁴At sinabi ng ahas sa babae, Tiyak na hindi kayo mamamatay.

Ang Agape, sa kabilang banda, ay nagsisimula sa paniniwala ng kawalan ng halaga: nang mahulog ang tao, siya ay nawala.

Isaias 52:³ Sapagkat ganito ang sabi ng Panginoon, Ipinagbili ninyo ang inyong sarili nang walang halaga; at kayo'y matutubos nang hindi sa pamamagitan ng salapi.

Isaias 50:¹ O sino sa aking mga pinagkakautangan ang pinagbilhan ko sa inyo? Tingnan ninyo, dahil sa inyong mga kasamaan ay ipinagbili ninyo ang inyong sarili, ...

Sa sarili niyang pagpili, ang tao ay napahamak na sana kung hindi kumilos ang pag-ibig ng Diyos sa pamamagitan ng Kanyang walang hanggang sakripisyo upang iligtas siya. Wala sa kakayahan ng tao ang makapagliligtas sa kanya, kundi ang pag-ibig lamang ng Diyos. Sa pagkakasala, ipinagbili ng tao ang kanyang sarili at naging alipin ng kaaway ng Diyos. Sa pagpili niya sa kasinungalingan ng ahas, sa paghahangad ng sariling kapakanan, sa pagsisikap na magkaroon ng bagong pagkakakilanlan at halaga sa pamamagitan ng ipinagbabawal, at sa pagpapahalaga sa sariling pag-ibig kaysa sa Salita ng Diyos, ang tao ay naging walang kabuluhan at naging kaaway ng Diyos.

Roma 3:¹² Lahat sila ay naligaw ng landas, sama-sama silang naging walang kabuluhan; walang gumagawa ng mabuti, wala kahit isa.

Mateo 15:¹⁸ Ngunit ang mga bagay na lumalabas sa bibig ay nagmumula sa puso; at ito ang nagpaparumi sa tao.
¹⁹ Sapagkat mula sa puso lumalabas ang masasamang pag-iisip, pagpatay, pangangalunya, pakikiapid, pagnanakaw, pagsaksi ng kasinungalingan, at paglapastangan:

Roma 8:⁷ Sapagkat ang kaisipan ng laman ay laban sa Diyos; hindi ito nagpapasakop sa kautusan ng Diyos, ni hindi rin ito maaaring magpasakop.

Winawasak ng sangkatauhan ang tunay nitong pagkakakilanlan bilang minamahal na mga anak ng Diyos at ipinagpalit ito sa kawalang-halaga at pagkaalipin sa kasalanan. Nawala ang ating

tunay na pagkatao. Ngunit dito rin nagkaroon ng ugnayan sa Diyos, sapagkat hinahanap ng Diyos ang nawala. Dumating Siya upang iligtas ang naligaw, upang pagalingin ang may sakit, at upang makipagkaibigan sa mga kaaway Niya. Kaya't lahat ng kaisipan tungkol sa merito o sariling kakayahan ay nawawalan ng halaga. Sa pamamagitan ng pag-ibig at kusang pag-aalay ng Diyos, nililikha Niya ang tunay na halaga ng tao. Ang halaga ng tao ay nasa pag-ibig ng Diyos sa kanya, sa kabila ng kanyang kalagayan.

4. Ang susunod na pagkakaiba na dapat nating pansinin ay may kinalaman sa pananaw sa moralidad. Ayon sa pananaw ng Eros, mayroong dualismo sa pagitan ng mabuti at masama, gayundin sa pagitan ng espiritu at materya. At ang paniniwalang laging mabuti ang espiritu at masama ang materya ay ipinapahayag sa iba't ibang paraan. Ayon sa Eros, ang kaluluwa ay likas na mabuti, ngunit ito ay nasa ilalim ng pagkaalipin ng katawan, na itinuturing na bilangguan, kaya't lumalakas ang kaisipan na ang katawan ang ugat ng lahat ng kasamaan. Dahil dito, ang gawain ng tao ay palayain ang sarili mula sa pagkakagapos sa mga pandama. Sa ganitong diwa, ang kabutihang-asal sa pananaw ng Eros ay may mahigpit na kaugnayan sa pagtalikod sa makamundong bagay. Ang kasamaan ay nasa pagtutok sa mga bagay ng mas mababang daigdig, yaong mga nauugnay sa pandama, samantalang ang kabutihan ay nasa pagtutok sa espirituwal na mga bagay. Ang pagbabagong-loob ng tao, ayon sa Eros, ay isang pagbabago ng kanyang pagnanasa, ang dating pagnanasa sa makamundong bagay ay ngayo'y itinutungo sa lubos na espirituwal na bagay.

Sa kabilang dako, ang pananaw ng Agape ay lubos na naiiba. Dito, ang pagkakaiba ng mabuti at masama ay nauunawaan batay sa kalooban ng tao. Ang kasalanan mismo ay walang kinalaman sa katawan. Ang kasalanan ay ang paglihis ng kalooban; ito ay kasamaan, pagsuway sa Diyos, at isang paghihimagsik ng tao laban sa Kanya. Kaya naman, ang pagbabagong-loob ay may ganap na naiibang kahulugan. Hindi na lamang ito pagbabago ng hangarin

kundi pagbabago ng puso, kung saan ang makasariling kalooban ay pinapatay at ang kapangyarihan ng Banal na Espiritu ang nagbibigay-buhay sa isang kaloobang nakasentro sa Diyos, isang kaloobang pinapatnubayan ng Kanya.

Ang tunggalian sa pagitan ng dalawang paniniwala na ito ay malinaw na makikita, lalo na sa pagkaunawa kay Hesus, ang Anak ng Diyos. Isa sa mga pinagtatalunang usapin ay ang pagkakatawang-tao. Sa relihiyong Babilonya, na kalaunan ay lumaganap sa buong mundo at nakasentro sa Eros, mababasa natin na:

Daniel 2:¹¹ ... ang mga diyos na ang tahanan ay hindi kasama ng laman.

Dagdag pa rito, nababasa natin:

1 Juan 4:¹ Mga minamahal, huwag ninyong paniwalaan ang bawat espiritu, kundi subukin ninyo ang mga espiritu kung sila ay mula sa Diyos, sapagkat maraming bulaang propeta ang lumitaw sa sanlibutan. ²Sa ganito ninyo makikilala ang Espiritu ng Diyos: Ang bawat espiritung nagpapahayag na si Hesu-Kristo ay naparito sa laman ay mula sa Diyos: ³At ang bawat espiritung hindi nagpapahayag na si Hesu-Kristo ay naparito sa laman ay hindi mula sa Diyos. Ito ang *espiritu* ng antikristo na inyong narinig na darating, at ngayon ay nasa sanlibutan na.

Kaya makikita natin na ang labanan ng antikristo ay ang tahasang pagtangga na si Kristo ay naparito sa laman. Ang espiritu ng antikristo ay hindi naniniwala na si Kristo ay maaaring magpakita sa laman. Sa tamang pagkaunawa ng Eros, hindi masukat na ang Diyos ay mananahan kasama ng mga tao. Hindi rin matanggap na ang Diyos ay lalapit sa makasalanang tao hanggang sa maging kapantay nila sa katauhan ng Kanyang Anak. Dahil dito, may ilan na umaabot pa sa pagtangga sa patotoo ng Bibliya sa pamamagitan ng pagpapalagay na ang pagkakatawang-tao ni Kristo ay nasa isang uri

ng laman na gaya ng kay Adan bago ang kanyang pagbagsak. Subalit, ipinahayag ng Kasulatan:

Juan 1:¹⁴ At ang Salita ay naging tao at tumahan sa atin, ...

Roma 8:³ ... Ipinadala ng Diyos ang Kanyang sariling Anak sa anyo ng makasalanang laman, at dahil sa kasalanan, hinatulan Niya ang kasalanan sa laman:

Filipos 2:⁶ Na bagamat Siya'y nasa anyo ng Diyos, ay hindi ipinagpilitan na makipantay sa Diyos: ⁷ Kundi nilisan Niya ang Kanyang anyo, at tinanggap ang anyo ng isang alipin, at naging katulad ng mga tao: ⁸ At nang matagpuan sa kalikasan bilang tao, ay pinakumbaba Niya ang Kanyang sarili, at naging masunurin hanggang sa kamatayan, maging ang kamatayan sa krus.

Ang pagiging katulad ng tao ay nangangahulugang maging tulad ng isang tao. Siya ay naging katulad ng tao hanggang sa punto na Siya ay isang inapo ni Abraham, at ni David ²¹.

Hebreo 2:¹⁴ Kaya nga, yamang ang mga anak ay nakikibahagi sa laman at dugo, siya rin naman ay nakibahagi sa pareho; ... ¹⁶ Sapagkat tunay na hindi *niya kinuha ang kalikasan ng mga anghel*; kundi kinuha *niya* ang binhi ni Abraham. ¹⁷ Kaya't sa lahat ng bagay ay nararapat sa Kanya na maging katulad sa Kanyang mga kapatid, ...

Kaya't nakikita natin na ang kalooban ng Diyos ay lapitan ang mga nawawala at naliligaw, hanggang sa kunin ang kanilang kalagayan at maghanap ng pagkakasundo, at ginagawa Niya ito nang walang kasalanan.

5. Kung tatanungin natin ang ating sarili kung ano ang nagpapalago ng pag-ibig sa tao, mayroon tayong dalawang magkaibang pananaw.

²¹ Roma 1:3

Ito ang kagandahan ng banal na nag-aakit sa kaluluwa sa Eros, at gumigising at nagpapagalaw ng pagnanasa.

Sa Agape, sa kabilang banda, ito ang pag-ibig ng Diyos na ipinakita para sa tao at ibinuhos ng Kanyang Espiritu na nag-uudyok sa tao na ibigay ang kanyang sarili ng buo sa Diyos dahil kinikilala niyang wala siyang anuman maliban sa Diyos, ang lahat ay ibinibigay sa kanya. Kaya't,

2 Corinto 5:¹⁴ ... ang pag-ibig ni Kristo ang nagpapa-pigil sa amin ...

Ang kapangyarihan ng Agape ay hindi matatagpuan sa paggamit ng takot upang pilitin ang isang tao na mahal in Siya. Kaya nga't sinasabi:

Zacarias 4:⁶ ... Hindi sa pamamagitan ng lakas, ni sa pamamagitan ng kapangyarihan, kundi sa pamamagitan ng aking Espiritu, sabi ng Panginoon ng mga hukbo. ...

Hebreo 2:¹⁴ Sapagkat yamang ang mga anak ay mga kasamahan sa laman at dugo, siya rin naman ay nagkaroon ng kaparehong kalagayan; upang sa pamamagitan ng kamatayan ay masira niya ang may kapangyarihan sa kamatayan, ito ay ang diyablo; ¹⁵At iligtas ang mga sa pamamagitan ng takot sa kamatayan ay buong buhay ay naging alipin ng pagkaalipin.

1 Juan 4:¹⁷ Dito ay napapadama ang ating pag-ibig, na tayo'y magkakaroon ng tapang sa araw ng paghuhukom: sapagkat kung paanong siya ay gayon, tayo rin ay gayon sa sanglibutang ito. ¹⁸Walang takot sa pag-ibig; kundi ang ganap na pag-ibig ay nag-aalis ng takot: sapagkat ang takot ay may pang-uusig. Ang natatakot ay hindi pa nagiging ganap sa pag-ibig.

Ang nakakawiling kapangyarihan ng Agape ay matatagpuan sa sakripisyo ng sarili at sa kahandaang magdusa para sa Kanyang mga kaaway.

6. Dagdag pa, kapag pinag-uusapan natin ang kaluluwa, sa loob ng Eros, ang imortalidad ng kaluluwa ay laging naroroon. Ang imortalidad ay isang tamang katangian ng kaluluwa, na isang saksi lamang ng kanyang banal na pinagmulan. Ang kailangan lamang ay para ang kaluluwa ay linisin ang sarili mula sa pagkaalipin nito sa mga pandama upang makabalik sa kanyang banal na pinagmulan. Ang banal na buhay ng imortalidad ay likas na kalagayan nito. Kaya, ang imortalidad ng kaluluwa ay isang mahalagang pundasyon ng relihiyong may katangian ng Eros.

Sa Agape, gayunpaman, ang imortalidad ng kaluluwa ay isang ganap na banyagang konsepto. Sa halip nito, matutunghayan natin ang pagkabuhay na mag-uli ng mga patay. Kung ang pakikilahok sa walang hanggan ay posible para sa tao, ang pakikilahok na iyon ay hindi nakabase sa anumang likas na kalidad ng tao, kundi sa isang makapangyarihang gawa ng Diyos. Tanging Diyos lamang ang makapagliligtas sa makasalanan, kaya't tanging Diyos lamang ang makapagbibigay-buhay sa mga patay. Ang pagkabuhay na mag-uli sa ganitong diwa ay isang tatak ng sistema ng kaisipan ng Agape. Kaya't ang kamatayan ay bunga ng kasalanan ng tao, at ang pagkabuhay na mag-uli ay isang gawa ng pag-ibig na nagmumula lamang sa kalooban ng Diyos.

7. Sa wakas, nakikita natin na may dalawang magkaibang pananaw tungkol sa Diyos sa mga sistema na nakabatay sa Eros at sa mga sistema na nakabatay sa Agape.

Sa Eros, ang Diyos ng Kristiyanismo ay nagpapakita ng Kanyang sarili bilang isang Trinidad, ibig sabihin, bilang isang Diyos, isang pagkakaisa ng tatlong magkaparehong walang hanggan na mga persona. At tiyak, maaaring magdulot ito ng pagkabigla sa ilan. Gayunpaman, inaanyayahan namin kayong tignan ito ng walang

kinikilingan at isaalang-alang ang mga ebidensya. Sa anong paraan nagpapakita ang Eros ng sarili nito?

*Kung ang Diyos ay tunay na—sa Kanyang esensya—ang Diyos ng "pag-ibig" (Juan 3:16 at 1 Juan 4:8), kailangan nating isaalang-alang ang mga sumusunod na implikasyon. Maari bang tawaging pag-ibig ang isang Diyos na umiiral mula pa sa lahat ng walang hanggan na nakaraan at lumikha sa atin ayon sa Kanyang mapagmahal na imahe—maaari bang tawaging pag-ibig ang Diyos kung Siya ay umiiral lamang bilang isang nag-iisang nilalang? **Hindi ba't ang pag-ibig, lalo na ang banal na pag-ibig, ay tanging posible lamang kung ang lumikha ng ating uniberso ay isang maramihan na nilalang na nagpapakita ng "pag-ibig" sa loob ng Kanyang banal na pagkakaroon mula pa sa lahat ng walang hanggan na nakaraan?** Ang Unitarian ay nagpapahayag ng pagsang-ayon sa pahayag na "Ang Diyos ay pag-ibig." Ngunit ang mga salitang "Ang Diyos ay pag-ibig" ay wala talagang kahulugan maliban kung ang Diyos ay hindi bababa sa dalawang Persona. Ang pag-ibig ay isang bagay na mayroon ang isang tao para sa isa pang tao. Kung ang Diyos ay isang nag-iisang tao, kung gayon bago pa nilikha ang uniberso, Siya ay hindi pag-ibig. Sapagkat kung ang pag-ibig ay esensya ng Diyos, dapat ay mayroon siyang walang hanggan na bagay ng pag-ibig. Bukod pa rito, **ang perpektong pag-ibig ay tanging posible lamang sa pagitan ng mga magkapantay.** Katulad ng hindi kayang punan ng isang tao o tuparin ang kanyang kapangyarihan ng pag-ibig sa pamamagitan ng pagmamahal sa mga mababang hayop, gayundin, hindi kayang punan o tuparin ng Diyos ang Kanyang pag-ibig sa pamamagitan ng pagmamahal sa tao o anumang nilalang. **Dahil Siya ay walang hanggan, kailangan ay mayroon Siyang walang hanggan na bagay ng Kanyang pag-ibig, isang kabaligtaran ng Pagkatao, o,***

upang gamitin ang wika ng tradisyunal na teolohiya Kristiyano, isang consubstansyal, co-eternal, at co-equal na Anak.

Ang pakikipag-ugnayan at samahan ng Diyos sa Kanyang sarili, na ganap na hiwalay sa nilikhang uniberso, ay imposibleng mangyari sa isang esensiya na walang personalidad. Tanging ang maramihan na pagkakaisa ng Trinidad ang nag-eeksplika nito, sapagkat kailangan mayroong isang nilalang na kilalanin. Gayundin, kailangan mayroong isang nilalang na mahalín. May isang panahon na ang uniberso ay wala pa, at kung ang kaligayahan at perpeksiyon ng Diyos ay nakasalalay sa uniberso, magkakaroon sana ng panahon na ang Diyos ay hindi nakakaalam ng Kanyang sarili [o] hindi masaya. Ang Inspirasyon at dahilan ay parehong nangangailangan ng isang triuni na Diyos na binubuo ng Ama, Anak, at Banal na Espiritu”²².

Makikita natin sa mga salitang ito ang tunay na esensya ng Eros sa Trinidad, isang tunog ng pilosopiyang Griyego. Talaga ngang umiiral ang pag-ibig kapag nakakita ito ng halaga sa bagay. Ang paglalarawang ito ay ang pagmamahal sa sarili; labas dito, ipinapalagay na hindi ito pag-ibig, o hindi nito matatagpuan ang kasiyahan nito o maisasakatuparan ito ng buo. "Iniibig kita dahil katulad kita ng aking sarili" ang motto. Kaya't hinihingi ang Trinidad – dahil ito ay pagmamahal sa sarili. Samakatuwid, ipinapahayag na ang Diyos ay dapat maging hindi bababa sa dalawang persona. Ito ay pagmamahal sa sarili, dahil ang pag-ibig ay tanging para lamang sa isa na katulad ng sarili. Sa pamamagitan ng pagkakita ng pagkakapareho ng mga katangian, na sa Trinidad ay nakabase sa kapangyarihan, kaalaman, at edad, maaaring maganap ang pag-ibig. Tanging sa pagitan ng mga pantay-pantay posible ang perpektong

²² Whidden, W., Moon J., Reeve, J., *Trinity*, (2008).

pag-ibig. Ito ay isang pagtanggap sa tiyak na pangako na ibinigay sa sangkatauhan na matanggap ang perpekto at ganap na dalisay na Agape na pag-ibig ng Diyos:

Roma 8:³² Ang hindi nagtipid sa Kanyang sariling Anak, kundi ibinigay Siya para sa ating lahat, paano kaya hindi Niya ibinigay sa atin ang lahat ng bagay na kasama Siya?

1 Juan 14:¹⁷ Dito nagiging ganap ang ating pag-ibig, na tayo'y magkakaroon ng lakas ng loob sa araw ng paghatol: sapagkat kung paanong Siya ay gayon, tayo rin ay gayon sa mundong ito.¹⁸ Walang takot sa pag-ibig; ngunit ang **ganap na pag-ibig** ay nagtataboy ng takot: sapagkat ang takot ay may paghihirap. Ang natatakot ay hindi pa ganap sa pag-ibig.

Malinaw na ang kasalukuyang Kristiyanismo ay kumuha mula sa pilosopiyang Griyego sa kanyang pag-unawa sa Diyos at patuloy na kumukuha mula rito upang buuin ang kanyang relihiyon.

*"Tunay nga, ang mga makabagong pananaw ng Kristiyanismo ukol sa doktrina ng Diyos ay kadalasang binubuo bilang pagsang-ayon, pagbabago, o pagtanggap sa klasikal na teismo ng ilang uri"*²³.

At ito ay isinasalin sa iba pang mga turo nito, tulad ng halimbawa kapag ang Agape ay tinutukoy gamit ang mga katangian ng Eros.

"Pag-ibig. Griyego: agape, "pag-ibig," ang mataas na uri ng pag-ibig na nakakakita ng halaga sa tao o bagay na minamahal; pag-ibig na nakabatay sa prinsipyo, hindi sa emosyon; pag-ibig na nagmumula sa paggalang sa mga kahanga-hangang katangian ng pinagmumulan nito. Ang pag-ibig na ito ay makikita sa pagitan ng Ama at ni Hesus (tingnan ang Juan 15:10; 17:26); ito ang pag-ibig ng pagliligtas mula sa Diyos para sa mga nawalang tao

²³ John Peckham, (2020), *The Doctrine of God*, pahina 21, T&T CLARK, Bloomsbury Publishing Plc.

(tingnan ang Juan 15:9; 1 Juan 3:1; 4:9, 16); ito ang espesyal na kalidad na ipinapakita sa ugnayan ng mga Kristiyano sa isa't isa (tingnan ang Juan 13:34, 35; 15:12-14); ito ay ginagamit upang ipahiwatig ang relasyon ng mananampalataya sa Diyos (tingnan ang 1 Juan 2:5; 4:12; 5:3). Ang pag-ibig sa Diyos ay ipinapakita sa pamamagitan ng pagsunod sa Kanyang kalooban; ito ang patunay ng pag-ibig (tingnan ang Juan 2:4, 5). Tingnan ang Karagdagang Tala sa Awit 36; tingnan sa Mateo 5:43, 44.”²⁴

Ngunit, hindi ba't ito ang paraan ng tao patungo sa Diyos, na isantabi ang kapahayagan upang gamitin ang pilosopiya? Ang labanan na kumalat sa kasaysayan ng Kristiyanismo, na hindi natin tatalakayin dito, kung saan ang Eros ay pumapasok sa purong konsepto ng Agape na ipinahayag ni Kristo Hesus at ng Kanyang mga apostol, na dinudungisan ito sa putik ng pagmamahal sa sarili, ay makikita rin sa pinakamalaking bahagi ng Kristiyanismo. Ipinahayag ni Pope John Paul II sa kanyang Theology of the Body General Audiences

“... ang kaganapan ng eros, na nangangahulugang ang hangarin ng espiritu ng tao patungo sa kung ano ang totoo, mabuti, at maganda, upang ang kung ano ang erotiko ay maging totoo, mabuti, at maganda rin. Kaya't napakahalaga na ang ethos ay maging pangunahing anyo ng eros.”²⁵

At ang unang encyklikang isinulat ni Benedict XVI ay tumatalakay nang tumpak sa isyu ng eros:

“Sa pagsusuri ng Kristiyanismo na nagsimula noong Panahon ng Pagkamulat at patuloy na naging mas radikal, ang bagong elementong ito ay tiningnan bilang isang ganap na negatibo. Ayon kay Friedrich Nietzsche, ang Kristiyanismo ay

²⁴ Komentaryo ng Seventh Day Adventist, sa 1 Corinto 13:1, Pag-ibig.

²⁵ https://stmarys-waco.org/documents/2016/9/theology_of_the_body.pdf

pinatulan ang eros, na sa kanyang bahagi, kahit hindi tuluyang nagpasakop, ay dahan-dahang naging bisyo. Dito ipinapahayag ng pilosopong Aleman ang isang malawakang pananaw: hindi ba't ang Simbahan, kasama ang lahat ng kanyang mga utos at pagbabawal, ay nagiging mapait sa pinakamahalagang bagay sa buhay? Hindi ba't ito'y pumapalalpak sa oras na ang kasiyahan, na kaloob ng Lumikha, ay nag-aalok sa atin ng isang kaligayahan na siyang isang panlasa ng Dibino? Pero, totoo ba ito? Talaga bang winasak ng Kristiyanismo ang eros? ... Ngunit hindi nito itinakil ang eros bilang ganoon; sa halip, ipinahayag nito ang digmaan laban sa isang maling anyo nito, dahil ang pekeng pagpapakabanal ng eros ay talagang binabawasan ang dangal nito at pinapalayo ito sa pagiging tao. ... Dalawang bagay ang malinaw na lumitaw mula sa mabilis na pagtingin sa konsepto ng eros noon at ngayon. Una, may isang tiyak na ugnayan sa pagitan ng pag-ibig at ng Dibino: ang pag-ibig ay nangangako ng walang hanggan, ng walang katapusan—isaang realidad na higit na malaki at lubos na naiiba sa ating araw-araw na pag-iral. Ngunit nakita rin natin na ang paraan upang makamitan ang layuning ito ay hindi lamang sa pamamagitan ng pagsunod sa likas na pakiramdam. Kinakailangan ang paglilinis at paglago sa pagkatinukso; at ang mga ito ay dumadaan din sa landas ng pagtanggihan. Layon nito hindi upang tanggihan o 'patalinuhin' ang eros, kundi upang pagalingin ito at ibalik ang tunay nitong kadakilaan. Ito ay dahil sa katotohanan na ang tao ay isang nilalang na binubuo ng katawan at kaluluwa. Ang tao ay tunay na siya kapag ang katawan at kaluluwa ay matalik na nagkakaugnay; ang hamon ng eros ay masasabi nang tunay na nalampasan kapag naabot ang ganitong pagkakaisa. ... Totoo, ang eros ay may tendensiyang tumaas "sa ekstasis" patungo sa Dibino, upang tayo'y dalhin lampas sa ating mga sarili; ngunit dahil dito, kinakailangan ng

landas ng pag-akyat, pagtangga, paglilinis, at pagpapagaling. ... Bahagi ng paglago ng pag-ibig patungo sa mas mataas na antas at paglilinis sa loob ay ang paghahangad nitong maging tiyak, at ginagawa ito sa dalawang paraan: sa kahulugan ng eksklusibidad (ang partikular na taong ito lamang) at sa kahulugan ng pagiging "magpakailanman". Sinasaklaw ng pag-ibig ang buong pag-iral sa bawat dimensyon nito, kabilang ang dimensyon ng oras. Hindi maaaring mangyari ito nang iba, dahil ang pangako nito ay nakatingin patungo sa tiyak nitong layunin: ang pag-ibig ay nakatingin sa walang hanggan. Ang pag-ibig ay talagang "ekstasis", hindi sa kahulugan ng isang sandali ng pagkalasing, kundi bilang isang paglalakbay, isang patuloy na pag-alis mula sa saradong sarili na nakatingin lamang sa loob patungo sa kalayaan nito sa pamamagitan ng pagbibigay ng sarili, at sa ganitong paraan, patungo sa tunay na pagtuklas ng sarili at tunay na pagtuklas ng Diyos ... Nakita natin na ang eros ng Diyos para sa tao ay ganap ding agape. ... Ang pilosopikal na dimensyon na dapat tandaan sa biblikal na pananaw na ito, at ang kahalagahan nito mula sa pananaw ng kasaysayan ng relihiyon, ay nakasalalay sa katotohanan na sa isang banda, natagpuan natin ang ating sarili sa harap ng isang striktong metapisikal na imaheng ng Diyos: ang Diyos ay ang absolutong at pinakamataas na pinagmulan ng lahat ng nilalang; ngunit ang prinsipyong unibersal ng paglikha—ang Logos, ang pinagmulan ng dahilan—ay kasabay nito isang nagmamahal na may lahat ng pagnanasa ng isang tunay na pag-ibig. Ang eros ay tumaas, ngunit sabay din nitong nililinis ito upang maging isa sa agape."²⁶

²⁶ Benedicto XVI (2005), *Deus Caritas Est*.

https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/encyclicals/documents/hf_ben-xvi_enc_20051225_deus-caritas-est.html

Hindi ba't ito'y isang paglalarawan ng Diyos ng pilosopiya, na puno ng sariling pagmamahal na Eros, ang landas ng pag-akyat ng tao patungo sa Diyos? Kaya't makikita natin sa konsepto ng Diyos ng kasalukuyang Kristiyanismo ang mga dalisay na katangian ng Eros.

Ngunit sa kabilang banda, sa Agape, ang Diyos ay hindi isang Trinidad²⁷. Isang Diyos lamang²⁸, ang Ama, at Siya ay may Anak²⁹, na Kanyang Minamahal³⁰. Bilang Anak ng Diyos, Kanyang ipinamana ang lahat ng bagay, kasama na ang pangalang Jehova³¹; Siya ay mula sa parehong kalikasan at naging ating Diyos³², dahil ipinagkasundo ng Ama na sa Kanya mananahan ang buong kapuspusan³³. At ang susi dito, ang batong panulok, ay nasa pagkakakilanlan ni Hesus bilang ang tanging ipinanganak na Anak ng Diyos³⁴. Ang Ama ay talagang may Anak na ipagkaloob³⁵, hindi ang Kanyang sarili, o isang katuwang o kasamahan tulad ng sa tri-theistic na Trinidad. Ang Isa na ipinadala mula sa langit ay ang tanging ipinanganak na Anak, hindi iba. Ang katotohanang ito ay pilit itinatago ng mga sistemang apektado ng Eros. Ito ang batong pinagsisidlan nila, at ito ang maraming tao ay nagtatapon. Sapagkat sa kondisyon ng pagiging Anak ay ipinapakita na ang lahat ng bagay ay mula sa Ama³⁶, na minahal ng Ama ang Anak at ipinagkaloob sa Kanya ang lahat ng bagay, at ang Anak ay naging isang banal na

²⁷ Para sa karagdagang pag-aaral tungkol sa paksang ito, tingnan ang:

Adrian Ebens, *The Return of Elijah*,

<https://maranathamedia.com/book/view/the-return-of-elijah>

Daniel Bernhardt, *A Study on the Divinity*

<https://maranathamedia.com/book/view/a-study-on-the-divinity>

²⁸ 1 Corinto 8:6; John 17:3; Efeso 4:6

²⁹ Hebreo 1:5, 6; Juan 18:36-37

³⁰ Mateo 3:17; Kawikaan 8:30

³¹ Hebreo 1:1-4; Exodo 23:20-21

³² Juan 5:23; Tito 2:13

³³ Colosas 1:19

³⁴ Juan 3:16; Juan 5:18; 10:33-36; 1 Juan 5:10-12

³⁵ Isaias 9:6; Roma 8:32

³⁶ 1 Corinto 8:6; 2 Corinto 5:18

huwaran para sa buong uniberso, para sa pagkilala at kaluwalhatian ng Diyos. Ang Anak, sa Kanyang kondisyon bilang Anak, at dahil sa Kanyang kondisyon bilang Anak, ay tinatanggihan o tinatanggal ang bawat sentral na punto ng Eros. Ang Anak ang daan ng Diyos sa lahat ng Kanyang nilalang, kasama na lalo na ang tao sa kanyang nabagsak na kondisyon. Ang Anak ang may-akda at tagapagkumpleto ng Kanyang pananampalataya, kaya't Siya ang Amen³⁷. Ibinigay sa Anak ang magkaroon ng buhay sa Kanyang sarili³⁸ – iyon ang Kanyang pagkakakilanlan, at ang Kanyang halaga ay dahil mahal Siya ng Kanyang Ama at natutuwa Siya sa Kanya. Ang pagmamahal ng Ama sa Anak ang bumubuo sa huwaran at paanyaya na ibinibigay ni Hesus sa ating lahat na makibahagi sa pag-iisa na ito³⁹, upang ating malaman at makibahagi sa pagmamahal na minahal ng Ama ang Anak mula pa sa mga araw ng walang hanggan. At sa Kanyang kondisyon bilang Anak ay maaari Niyang sabihin, Inilatag ko ang aking buhay at binangon ko ito muli.⁴⁰ Kaya't ang kondisyon ni Hesus bilang Anak ng Diyos sa Kanyang pagka-Diyos at bilang Anak ng tao ayon sa laman ni David⁴¹, ay bumubuo ng sentral na bato, ang batong panulok ng Agape na pagmamahal. Sapagkat sa pagmamahal na ito ay ipinakita na ipinadala ng Diyos ang Kanyang Anak⁴². Kaya't ang Anak ang Agape ng Diyos na nahayag.

Kaya't makikita natin ang lahat ng mga konseptong ito na umiikot sa Eros sa isang kamay at Agape sa kabilang kamay. Kahit na ang indibidwal at kolektibong karanasan ng tao ay puno ng mga hindi pagkakatugma, ang kakayahang makita ang mga konseptong ito, ang pinagmulan nito, kung saan ito nagmula, at kung ano ang pinagbabatayan nito, ay nagpapahintulot sa atin na makita ang

³⁷ Hebreo 12:2; Pahayag 3:14

³⁸ Juan 5:26

³⁹ 1 Juan 1:3; Juan 17:20-23

⁴⁰ Juan 10:19

⁴¹ Roma 1:3

⁴² 1 Juan 4:9-10

dalawang malaking sentro ng pag-iisip na nagkakasalungat. Ang malaking tanong ay, ano ang gagawin natin tungkol dito? Sino ang susundan natin? Nawa'y tulungan tayo ng Diyos at bigyan tayo ng Espiritu ng Kanyang Anak, na sumisigaw ng "Abba Ama"⁴³.

⁴³ Galacia 4:6

Sinabi ni Pablo, na naglalarawan ng epekto ng mensahe ng purong orihinal na Kristiyanismo:

1 Corinto 1:19 Sapagkat nasusulat, Iwasak ko ang karunungan ng mga marurunong, at wawalain ko ang pang-unawa ng mga maalam. 20 Nasaan ang marurunong? Nasaan ang eskriba? Nasaan ang mangdininig ng sanlibutang ito? Hindi ba 't ipinagtanga ng Diyos ang karunungan ng sanlibutang ito? 21 Sapagkat pagkatapos na sa karunungan ng Diyos ay hindi nakilala ng sanlibutan ang Diyos sa pamamagitan ng karunungan, ikinalugod ng Diyos na sa kababawan ng pangangaral ay iligtas ang mga nananampalataya. 22 Sapagkat ang mga Hudyo ay naghahanap ng tanda, at ang mga Griego ay naghahanap ng karunungan; 23 Ngunit ipinangangaral namin ang ipinako sa krus na si Kristo, sa mga Hudyo isang katitisan, at sa mga Griego isang kahangalan; 24 Ngunit sa mga tinawag, maging Hudyo man o Griego, si Kristo ang kapangyarihan ng Diyos, at ang karunungan ng Diyos. 25 Sapagkat ang kahangalan ng Diyos ay mas marunong kaysa sa mga tao; at ang kahinaan ng Diyos ay mas malakas kaysa sa mga tao.

Ang buhay ni Kristo at ang Kanyang mensahe ay nagdulot ng kaguluhan sa sinaunang mundo, sa mga debotong Hudyo at pati na rin sa matalino na mundo ng mga paganong Griego na kumakatawan sa panahong iyon. Ano nga ba ang nilalaman ng mensaheng ito? Ano ang dahilan kung bakit naguluhan ang dalawang magkaibang grupong ito? Ang sagot sa tanong na ito ay nakasentro sa pagmamahal ng Diyos, at sa kung ano ang ipinangaral at ipinamuhay ni Kristo at ng Kanyang mga apostol. Sa maliit na aklat na ito, sinusundan natin ang hilo ng pahayag na ito, at makikita natin kung paano ang mga kasinungalingan ng ahas ay nagbigay buhay sa mga relihiyon ng sinaunang misteryo, tumalon sa pilosopiyang Griego, at nakisalamuha sa mga pilosopiya ng kasalukuyang lipunan. Nakikita at ikinumpara natin ang dalawang pilosopiyang ito at natutuklasan sa krus ang Agape ng Diyos.

AGAPE NA PAG-IBIG NG DIYOS O EROS NA PAG-IBIG NG MAKALAMAN